

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
EVROPSKÁ STUDIA A MEZINÁRODNÍ VZTAHY

Srbsko-kosovský konflikt a Evropská unie

Transformativní síla Evropské unie

Bc. Tereza Hrušková

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Žídková PhD., M. A.

Olomouc
2014

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 29. 4. 2014

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Markétě Židkové PhD., M.A. za její odborný dohled, připomínky a rady při psaní této práce.

Obsah

Úvod.....	4
1. Teorie transformativní síly a vlivu integrace na konflikty	11
1.1. Transformativní síla a model kondicionality a sociálního učení	11
1.2. Cesty vlivu EU na konflikty a modely stupňů konfliktu.....	15
1.3. Evropská unie a secesionistické konflikty	23
2. Průběh srbsko-kosovského konfliktu a integrace Srbska do EU	29
2.1. Období 1987-1999: od nástupu Miloševiče k intervenci NATO	29
2.2. Období 1999-2008: Kosovo pod mezinárodní administrativou.....	37
2.3. Období 2008-2013: Srbsko na cestě do EU	43
3. Analýza vlivu EU na srbsko-kosovský konflikt	54
3.1. Další relevantní aktéři	54
3.1.1. Organizace spojených národů (OSN).....	54
3.1.2. Severoatlantická aliance (NATO)	57
3.1.3. Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE).....	58
3.1.4. Kontaktní skupina.....	59
3.1.5. Rusko.....	60
3.1.6. Spojené státy americké (USA)	61
3.2. Vliv EU na srbsko-kosovský konflikt	62
Závěr	69
Prameny a literatura	73
Prameny	73
Literatura	73
Příloha	80
Abstrakt.....	88

Úvod

Celou oblast bývalé Jugoslávie lze považovat za významnou pro Evropskou unii (EU). Právě dění na Balkáně poukázvalo na nepřipravenost EU pro světové uspořádání po Studené válce. Nejprve nedokázala zaujmout společný postoj k rozpadu Jugoslávie a následně ani zabránit válkám nástupnických států a největší evropské genocidě po konci druhé světové války. Přestože byly USA odhodlány ponechat starost o vlastní kontinent Evropě, byly znovu nuceny řešit problémy na evropské půdě. Válka v Bosně a Hercegovině byla ukončena až intervencí NATO a USA byly jedním z hlavních iniciátorů Daytonské mírové konference. Když se pak zdálo, že by se v Kosovu mohlo schylovat k podobným událostem jako v Bosně a Hercegovině, znovu byla situace řešena ne na evropské, nýbrž na transatlantické platformě.

Cílem této práce proto je zjistit, jak proces integrace Srbska do EU ovlivňuje srbsko-kosovský konflikt, který může být považován v současné době za nejzásadnější konflikt na Balkáně. Práce na základě použité teorie vlivu integrace a přidružení na hraniční konflikty předpokládá, že proces integrace Srbska do EU povede k uklidnění konfliktu. Jak totiž ukazuje úspěšné východní rozšíření, EU je schopna velice efektivně ovlivňovat státy usilující o členství.

Neschopnost EU vypořádat se s válkou na Balkáně ostře kontrastuje s vlivem, s jakým byla EU schopna ovlivňovat dění ve střední a východní Evropě po pádu železné opony. Pro státy této oblasti se „návrat do Evropy“ stal jednou z priorit post-komunistické tranzice, díky čemuž EU v těchto zemích získala značný vliv. Po úspěšném východním rozšíření EU se začalo mluvit o tzv. transformativní síle Evropské unie. Poprvé s tímto termínem přichází Mark Leonard a hovoří o ní jako o novém druhu síly, který doplňuje tradiční dělení na „hard power“ a „soft power“. Princip transformativní síly spočívá v tom, že státy od EU přejímají normy a standarty nebo plní jí dané podmínky. Přebírání norem a standardů probíhá procesem sociálního učení, zatímco přijímání podmínek určených EU probíhá na prostém mechanismu odměn, kdy EU podmíní poskytnutí odměny splněním určité podmínky. Tím, že podmínky určuje EU sama, je schopna ovlivňovat dění v zemích, které u ní hledají určité benefity. Odměnou může být např. přístup na společný trh, vízová liberalizace či finanční pomoc. Nejvyšším typem odměny je pak pro státy aspirující na vstup samozřejmě členství.

EU tuto svou schopnost prokázala již při jižním rozšíření, kde je považována za jeden z hlavních faktorů demokratizace Řecka, Španělska a Portugalska. Nejvíce se

však koncept kondicionality a transformativní síly rozvíjí až v kontextu východního rozšíření, kdy právě vyhlídka členství a s tím spojený návrat do Evropy, byl pro země střední a východní Evropy hnací silou postkomunistické transformace. Díky tomuto silnému vlivu, jaký má rozšíření na změny uvnitř států, se politika rozšiřování stala nejsilnějším zahraničně-politickým nástrojem, kterým může EU ovlivňovat své blízké sousedství.

V jakých oblastech však dokáže EU tuto svou transformativní sílu uplatňovat? Jak ukazují ve svých pracích Frank Schimmelfennig a Ulrich Sedelmeier, kteří se zabývají rozšiřováním a jeho vlivem na nečlenské státy, vliv EU je odlišný v různých politických oblastech. Například v oblastech demokratizace nebo ekonomických, jako společný trh, se státy přizpůsobují vlivu EU více než v oblastech pro ně více citlivé, jako např. ochrana menšin. Výzkum se začal orientovat na způsob, jakým může být tato schopnost EU využita v případech konfliktů. Propojily se tak doposud oddělené disciplíny evropských studií a řešení konfliktů. V roce 2002 vznikl na univerzitě v Birminghamu program *The European Union and Border Conflicts: The Impact of Integration and Association (EUBorderconf)*. Jeho cílem bylo zjistit, zda a jak je EU schopna skrze integraci a přidružení ovlivňovat hraniční konflikty. Autoři projektu vypracovali teoretické základy pro způsob, jakým EU ovlivňuje konflikty a jak lze její vliv měřit za pomoci modelu využívajícího koncept sekuritizace. Svá zjištění pak podávají empirickými případovými studiemi, které zahrnují řadu konfliktů mezi státy či politickými entitami, které se nacházejí na různém stupni přístupového procesu a zahrnuje i státy, které na členství neaspírají (Izrael, Palestina, Rusko).

Ve svých teoretických východiscích Thomas Diez, Stephan Stetter a Mathias Albert přicházejí s modelem čtyř možných cest (*pathways*) vlivu EU na hraniční konflikty. EU však může tyto konflikty ovlivňovat jak pozitivně, tak i negativně, což podle autorů závisí na zvolené cestě, kterou bude EU konflikt ovlivňovat. Pozitivní vliv lze podle autorů definovat za pomoci jejich sekuritizačního modelu stupňů konfliktu. Za pozitivní vliv EU lze považovat situaci, kdy dojde k posunu z vyššího stupně konfliktu na nižší. Dalším východiskem autorů je, že nejsilněji působí EU na konflikty uvnitř svého vlastního teritoria, tzn., jsou-li konfliktní strany na konečném stupni přístupového procesu. Naopak nejmenší vliv má na státy, které mají přidružený (asociovaný) status. Z tohoto lze tedy soudit, že mezi mírou vlivu EU a stupni přístupového procesu existuje pozitivní korelace. Zjednodušeně řečeno, čím je vyšší stupeň integrace do EU, tím vyšší je i vliv EU na daný konflikt.

I další studie se zabývaly působením EU na různé typy konfliktů. Tým výzkumníků, mezi nimi např. Gergana Noutcheva, Nathalie Tocci a Bruno Coppieters, popsal vliv EU na secesionistické konflikty. Autoři vnímají EU jako vhodnou platformu pro řešení konfliktů díky jejímu víceúrovňovému politickému rámci. Dále se zabývají otázkou, zda jsou rozhodnutí států či politických elit přizpůsobit se podmínkám EU řízena racionálně na základě kalkulace zisků a ztrát nebo zda dochází ke změně identity společnosti daného státu, kterou předpokládá konstruktivismus. Změnou hraničních identit se pak zabýval i projekt pod vedením Ulrike H. Meinhoff, kterému bylo vyčleněno speciální vydání žurnálu *Journal of Ethnic and Migration Studies*.

Pokud se nyní vrátíme zpět k tématu Balkánu, díky perspektivě členství zemí západního Balkánu v EU se Evropě naskýtá příležitost revidovat své předchozí neúspěchy při řešení konfliktů z 90. let. EU by podle výše nastíněných předpokladů měla disponovat natolik silným nástrojem, aby mohla ovlivňovat dění na Balkánském poloostrově, a to i v otázce nevyřešených konfliktů.

Za úspěch EU se dá již považovat vyřešení etnického konfliktu v Makedonii mezi většinovými Makedonci a významnou menšinou Albánců, který se odehrál v roce 2001 a byl ukončen dohodou z Ohridu za pomoci EU. Velký vliv na kompromisní řešení sporu ohledně delimitace mořské hranice v oblasti Piranského zálivu mezi členským státem EU Slovinskem a Chorvatskem aspirujícím na členství měl právě probíhající přístupový proces Chorvatska. Ukazuje se však, že ne vždy je vyhlídka členství dostatečným stimulem pro kandidátský stát k řešení konfliktu. Spor Makedonie a Řecka se vleče již od vzniku samostatné Makedonie v roce 1993 ohledně názvu makedonského státu, ale i jeho symbolů a ústavy. Řecko s Makedonií zatím nebylo schopno najít kompromisní název, který by přijaly oba státy a nedořešený spor je největší překážkou Makedonie pro vstup do EU.

Otázkou však zůstává, jaký vliv bude mít integrace do EU na v současnosti asi nejvýznamnější konflikt na Balkáně mezi Srbskem a Kosovem, které v roce 2008 unilaterálně vyhlásilo nezávislost na Srbsku. Spor mezi oběma subjekty již v roce 1998 eskaloval v otevřené násilí mezi srbskou armádou a Kosovskou osvobozenou armádou (*Ushtria çlirimtare e Kosovës, UÇK*). Po vyhlášení nezávislosti sice k agresi Srbska nedošlo, ale Srbsko odmítá uznat nezávislost Kosova a jeho odtržení od srbského území. Zároveň v roce 2008 prohloubilo Srbsko svůj vztah s EU podpisem Stabilizační a asociační dohody a započalo tak svůj přístupový proces. V současné době

je Srbsko již od března 2012 kandidátským státem a EU s ním otevřela přístupové rozhovory.

Naskýtá se příležitost ověřit platnost výše popsaných teorií ohledně vlivu EU a přístupového procesu na konflikty. Podle závěrů projektu birminghamské univerzity můžeme předpokládat, že skutečně EU bude mít vliv na tento konflikt a vzhledem ke stupni přístupového procesu Srbska bude tento vliv zřejmě pozitivní. Vliv EU by se měl podle závěrů této studie navíc s postupující integrací zvyšovat.

Pro zjištění vlivu EU tak bude nutné shrnout průběh srbsko-kosovského konfliktu a identifikovat jeho jednotlivé stupně a následně je zanést do modelu stupňů konfliktu. Pouze tak lze určit, zda vliv EU vede skutečně k deeskalaci konfliktu, tzn., EU pomáhá transformovat konflikt z vyššího stupně na stupeň nižší. V této práci však bude původní model Dieze, Stettera a Alberta pracující s konceptem sekuritizace nahrazen jednodušším modelem, který by měl být pro zkoumaný případ vhodnější.

Protože kořeny srbsko-kosovského konfliktu sahají hluboko do minulosti, práce se omezuje na období, které je pro práci relevantní. Text se bude pouze krátce věnovat postavení Kosova v Socialistické federativní republice Jugoslávie (SFRJ) a pak hlavně obdobím po roce 1987, tedy obdobím, kdy se k moci v Srbsku postupně dostává Slobodan Milošević. Protože konflikt zatím stále probíhá, je nereálné analyzovat aktuální dění v průběhu psaní diplomové práce. Analyzované období je proto omezeno na jeden z milníků současné doby, a sice obecní volby, které proběhly pod kosovskou administrativou v listopadu 2013. Díky tomuto rozmezí budou v analýze obsaženy všechny dosavadní důležité události a smlouvy, které se týkají srbsko-kosovských vztahů. Jelikož se práce zabývá vlivem integračního procesu na konflikty, musí být v popisu událostí reflektován i vývoj přístupového procesu Srbska. Analýza se bude zabývat integrací Kosova a jeho vztahy s EU pouze částečně. Kosovo totiž zatím teprve vyjednává podpis Stabilizační a asociační smlouvy.

Práce bude rozdělena do tří kapitol. První část se bude zabývat teorií vlivu EU na různé typy konfliktů. V úvodu bude objasněn z prací Schimmelfenniga a Sedelmeira, ale i za pomoci jiných autorů, princip, jakým je EU schopna ovlivňovat dění v nečlenských státech. Hlavně se však tato teoretická část bude zabývat teoretickými východisky projektu birminghamské univerzity *EUborderconf*, tzn., čtyřmi cestami vlivu EU na konflikty. Následně pak jejich modelem fází konfliktu a nahrazením jejich sekuritizačního modelu tradičnějším eskalačním a deeskalačním. Zde bude podrobněji vysvětleno, proč je tento model pro zkoumaný případ vhodnější. V této teoretické části

bude také zmíněn vliv, jaký podle Nouchevy, Tocci a Coppieterse má EU na secesionistické konflikty. Z jejich práce bude dále použito rozdělení působení EU na vliv EU jakožto rámce, skrze kondicionalitu, tzn. kladením podmínek, a na vliv skrze sociální učení.

Druhá kapitola se bude věnovat událostem srbsko-kosovského konfliktu a roli EU při jeho řešení. Práce nebude reflektovat pouze jednotlivé milníky konfliktu, ale zároveň i roli EU v konfliktu hlavně s ohledem na srbský přístupový proces. Kapitola bude rozdělena do tří podkapitol na základě odlišných stupňů integrace Srbska do EU. První podkapitola bude věnována období let 1987-1999, tedy od nástupu Slobodana Miloševiče k moci až po intervenci NATO roku 1999. Další sledované období bude ohraničeno lety 1999-2008, kdy byl vztah Srbska k EU na nízké úrovni. V té době sice EU zkvalitnila svou politiku vůči Balkánu zavedením Procesu stabilizace a přidružení, jehož součástí byly Smlouvy o stabilizaci a přidružení, a potvrzením možnosti členství pro státy západního Balkánu na summitu v Soluni 2003. Srbsko se však stalo posledním státem regionu, který smlouvu s EU podepsal, nepočítáme-li Kosovo. Toto období bude končit milníkem, kterým je unilaterální vyhlášení nezávislosti Kosova na Srbsku v únoru 2008.

Poslední podkapitola bude začínat rokem 2008 a podpisem Smlouvy o stabilizaci a přidružení mezi EU a Srbskem v dubnu tohoto roku a bude popisovat průběh konfliktu a integraci Srbska do EU po vyhlášení nezávislosti. Bude reflektováno hlavně období let 2012-2013, kdy však dochází k řadě zásadních událostí. Jednak je Srbsku v březnu 2012 udělen Evropskou radou kandidátský status, který byl potvrzen Evropskou komisí v říjnu téhož roku. Dále pak byly podepsány důležité dohody upravující vztahy mezi Srbskem a Kosovem. Poslední reflektovanou událostí, jak bylo avizováno výše, budou lokální volby konané v Kosovu v listopadu 2013. Toto rozdělení na jednotlivé období podle stupně přístupového procesu má ulehčit pozorování rozdílného vlivu EU v závislosti na jejím vztahu se Srbskem.

Poslední kapitola práce bude analýzou vlivu EU na srbsko-kosovský konflikt. Kapitola bude reflektovat pokusy EU o ukliďnění konfliktu v celém jeho průběhu. Díky tomu bude patrné, jak se vliv EU na konflikt změnil právě s počátkem integrace Srbska do EU. První podkapitola se bude zabývat identifikací dalších relevantních aktérů, kteří mají vliv na srbsko-kosovský konflikt a zda je tento vliv ve sledovaném období signifikantní. Mezi tyto aktéry patří např. OSN, NATO, OBSE, Kontaktní skupina, ale i jednotlivé státy jako USA nebo Rusko. Tato podkapitola bude sloužit jako kontrola

dalších nezávisle proměnných, které by mohly mít vliv na průběh konfliktu. Jednotlivé stupně a milníky konfliktu budou identifikovány podle modelu eskalace a deeskalace konfliktu. Na základě jejich přiřazení pak bude možné zjistit, jaký vliv má EU na průběh konfliktu. Této identifikaci a analýze bude vyčleněna druhá podkapitola.

První podkapitola teoretické části práce se zabývá vlivem EU na státy v procesu rozšíření. Hlavním zdrojem pro tuto část byly články a kniha od autorů Franka Schimelfenniga a Ulricha Sedelmeiera. Ti se ve svých pracích zabývají výzkumem tzv. europeizace, tj. přejímáním pravidel EU kandidátskými státy. Vymezují mechanismy, kterými k procesu europeizace dochází, a sice proces kondicionality a socializace (sociálního učení). Pochopení těchto dvou procesů je naprosto elementární i pro pochopení vlivu v EU v případě konfliktů. Proto byla v práci použita literatura těchto autorů, protože se jedná o jedny z nejcitovanějších výzkumníků v této oblasti. Jejich texty jsou velice jasně strukturované a vhodné pro vysvětlení výše zmíněných principů.

Literaturu druhé podkapitoly budou tvořit články zmíněného projektu *EUborderconf*. Prvním je *The European Union and the Transformation of Border Conflicts. Theorising the Impact of Integration and Association*, následně byla teorie a výsledky empirických studií tohoto projektu publikovány v *International Organization* pod názvem *The European Union and Border Conflicts: The Transformative Power of Integration*. Články popisují teorii, jak je EU schopna skrze integraci a přidružení ovlivňovat hraniční konflikty. Přestože tato teorie byla zvolena jako nejvhodnější pro tuto práci, hlavně kvůli analytickému rámeči jak vliv sledovat, obsahuje některé nedostatky, které musely být v rámci této práce přepracovány. Prvním z nich je již zmíněný model stupňů konfliktu, který je založen na principu sekuritizace, což značně omezuje identifikaci jednotlivých stupňů konfliktu. Dalším nedostatkem je nedostatečné metodologické ukotvení případových studií. V teoretických článcích projektu je detailně popsána teorie a metoda operacionalizace vlivu EU. Přesto autoři případových studií se navržené metody nedrží a jejich zjištění sklouzávají k pouhým tvrzením nepodepřeným využitím metody projektu. Proto se tato práce snaží striktněji držet předložené metody.

Další podstatná část textu první kapitoly bude čerpána z prací Noutchevy, Tocci a Coppieterse. I v jejich práci lze však nalézt určité nepřesnosti a to hlavně právě v kontextu současné situace v srbsko-kosovském konfliktu. Jejich teorie ohledně chování EU k secesionistické entitě předpokládají tři modely chování EU, z nichž ten,

který odpovídá současné roli EU v srbsko-kosovském konfliktu, považují autoři za nejméně pravděpodobný.

V druhé kapitole byla použita řada článků a knih zabývajících se průběhem srbsko-kosovského konfliktu a jeho jednotlivými aspekty. Hlavní kostru první podkapitoly reflektující období 1987-1999 byly publikace *Kosovo. A Short History* od Noela Malcolma a *The Kosovo Report: conflict, international response, lessons learned*, kterou vydala The Independent International Commission on Kosovo. Malcolm Noel ve své knize mapuje dějiny území Kosova hluboko do historie a snaží se rozbít mýty, které srbsko-kosovský konflikt obestírají. Přestože knihu psal v průběhu roku 1998, snažil se eskalující situaci v Kosovu zachytit velice detailně alespoň v předmluvě své knihy. Kniha v textu sloužila hlavně pro vysvětlení postavení Kosova v rámci SFRJ a pro vysvětlení kořenů konfliktu. *The Kosovo Report* bylo oproti Malcolmově snaze zachytit alespoň částečně aktuální dění v Kosovu analýzou konfliktu ex-post. Autorům se zde podařilo analyzovat průběh celého konfliktu a rozebrat i jeho jednotlivé aspekty, jako odpověď mezinárodního společenství, post-konfliktní vývoj v Kosovu nebo roli jednotlivých aktérů.

Dalším důležitým textem byl článek Jeleny Obradovič-Wochnik a Alexandera Wochnika *Europeanising the 'Kosovo Question': Serbia's Policies in the Context of EU Integration*. Zde se autoři zabývají podobně jako tato práce vlivem EU na kosovskou otázku. Docházejí však k odlišnému závěru než předpokládá tato práce, když tvrdí, že „Srbsko zdá se, nedokázalo europeizovat svou politiku vůči Kosovu, tj., normalizovat vztah tak, aby umožňoval přijetí (do EU).“ Autoři považují vztah Srbska ke Kosovu za příliš emocionální, než aby bylo Srbsko schopno plnit podmínku normalizace vztahů, a nepředpokládají, že by se srbská politika vůči Kosovu v budoucnosti radikálně změnila. Tento jejich postoj byl ale částečně vyvrácen současným vývojem v srbsko-kosovských vztazích, tj. podpisem historické První dohody a postupující evropskou integrací Srbska.

Text Jeleny Obradovič-Wochnik a Alexandera Wochnika byl zatím posledním vědeckým článkem, který se zabýval kosovskou otázkou v kontextu evropské integrace Srbska. Zbytek literatury o současném vývoji proto tvoří hlavně články ze serveru *BalkanInsight* a texty Stefana Lehneho, který v současné době pracuje v Carnegie Endowment for International Peace v Bruselu a jako jeden z mála mapuje současný vývoj vztahů mezi Srbskem a Kosovem na pozadí integrace do EU.

1. Teorie transformativní síly a vlivu integrace na konflikty

Cílem první kapitoly je objasnit základní fungování vlivu EU a vztáhnout vliv EU na konflikty do obecnějšího rámce. V úvodu se bude kapitola zabývat důvodem, proč se státy přizpůsobují vlivu EU a jak vzniká tzv. transformativní síla EU. Následně se práce bude věnovat dvěma základním mechanismům, tj., procesu kondicionality a sociálního učení, skrze které je EU schopna ovlivňovat nečlenské země. Na základě těchto dvou mechanismů je podle Noutchevy, Tocci a Coppieterse EU schopna ovlivňovat konflikty a tyto dva mechanismy jsou i základem pro pochopení čtyř cest (*pathways*) vlivu EU na konflikty, se kterými pracuje Diez, Stetter a Albert.

1.1. Transformativní síla a model kondicionality a sociálního učení

Tradiční dělení síly v mezinárodních vztazích je založeno na dichotomii tzv. „hard power“ a „soft power“. První zmíněný typ je spojován s vojenskou silou a se schopností subjektu pomocí vojenské síly zastrašovat a přesvědčovat jiné subjekty. Naopak „soft power“ je založena na atraktivitě subjektu a jeho schopnosti přesvědčit jiné ke spolupráci. V případě EU se však začalo hovořit o existenci dalšího typu síly, tzv. „transformative power“, tedy něčeho, co můžeme v českém překladu nazývat transformativní silou EU. (Tiersky 2010: 7-8)

Tato transformativní síla je spojena s procesem rozšiřování a speciálních vztahů mezi EU a nečlenskými zeměmi. (Tamtéž: 8) Podle Vachudové EU totiž dokáže pasivně a aktivně působit na své okolí. Pasivní působení (*passive leverage*) je atraktivita či „magnetismus“ členství v EU. Státy jsou do EU přitahovány např. očekávanými ekonomickými benefity. (citováno z Haugton 2007: 236). Aktivní působení (*active leverage*) jsou kritéria členství, které státy musejí splnit, pokud se chtějí stát plnohodnotným členem společenství. (Tamtéž: 236) EU tak v sobě snoubí silnou atraktivitu členství s jasně stanovenými podmínkami, které musejí státy splnit, pokud se chtějí této odměně přiblížit. Inherentně má tak v sobě EU zakotvenu sílu, která nutí státy usilující o členství či případně užší spolupráci s EU přizpůsobovat se a transformovat se podle kritérií EU.

Podle Marka Leonarda, který jako první tento nový druh síly pojmenoval, se jedná o „(...)neviditelnou ruku, která operuje skrze skořápku tradiční politické struktury.(...)vytváří (EU) společné standardy, které jsou implementovány národními institucemi, Evropa může ovládat země, aniž by se stala terčem nenávisi.“ Zde Leonard naráží na opačnou taktiku USA spoléhající na „hard power“ v období po 11. září 2001.

„(...) Evropa transformuje státy (...). USA možná změnila režim v Afghánistánu, ale EU mění celou polskou společnost, od ekonomické politiky (...) až po zacházení s menšinami a co se bude podávat na jídlo. (...) Vliv EU je široký a hluboký, státy jednou vtaženy do její sféry jsou změněny navždy. Evropa nemění státy tím, že jim hrozí invazí, největší její hrozbou je přerušování kontaktu. Odměna, kterou je členství v EU již transformovala státy jako je Španělsko, Řecko, Polsko, (...). Třetina světové populace žije v "Eurosféře", evropské zóně vlivu, která je postupně transformována Evropskou unií.“ (Leonard 2005)

Pro implementaci norem a standardů EU se užívá pojem europeizace (*europeanisation*). Obecně jej lze definovat jako přijímání evropských hodnot a politických paradigmat (Haughton 2007: 1), či jako intenzitu institucionálních vztahů s EU a adaptaci organizačních norem a pravidel. (Schimmelfennig, Sedelmeier 2005: 3) Pro kandidátské státy však Helen Wallace vytvořila pojem EU-ization, což je změna řízená požadavky členství. (citováno z Haughton 2007: 2) Přesto je i pro nečlenské státy často používán pojem europeizace.

Kauzální model tohoto vlivu EU na státy se Frank Schimmelfennig a Ulrich Sedelmeier snaží popsat pomocí dvou základních metateorií racionalismu a konstruktivismu. Tyto dvě metateorie sice dle autorů nenabízejí vnitřně konzistentní hypotézy, ale jsou souborem ontologických předpokladů o světě. (Schimmelfennig, Sedelmeier 2005: 10) K vlastní analýze pak používají racionální a konstruktivistický (sociologický) institucionalismus, které vycházejí právě z předpokladů výše zmíněných metateorií.

Racionální institucionalismus je založen na logice důsledků (*logic of consequentiality*). Pro aktéry je typický individualismus a materialismus. Jejich rozhodování je řízeno racionálně na základě kalkulací nákladů a zisků. Instituce pouze mění tuto kalkulaci, a to skrze nátlak, motivaci, popud. Nemají vliv na identitu a zájmy aktérů. (Schimmelfennig, Sedelmeier 2002: 509) Na základě této teorie se pak státy přizpůsobují vlivu EU, pokud náklady na přizpůsobení se nejsou vyšší než zisky, které od EU mohou získat.

Konstruktivistický (sociologický) institucionalismus je založen naopak na logice vhodnosti (*logic of appropriateness*). Oproti racionalismu není orientován na prospěch, ale na identity, hodnoty a normy. (Schimmelfennig, Sedelmeier 2004: 675) Vliv EU závisí na procesu socializace, kdy aktéři přijímají normy předkládané EU, protože je považují za legitimní. (Sedelmeier 2011: 11). Jejich přijetí tedy nesouvisí s kalkulací zisků a jsou akceptovány bez ohledu na materiální popudy, které by jim EU mohla poskytnout jako odměnu. (Tamtéž: 15)

S racionálním institucionalismem se tak spojuje princip kondicionality, známý též jako „*carrots and sticks*“ (cukr a bič). Někdy se lze setkat i s označením externí popud či motivace (*external incentive*). Kondicionalita funguje na principu požadavků a odměn, kdy EU nastavuje pravidla a podmínky, které musejí být splněny, aby stát dosáhl odměny. (Schimmelfennig, Sedelmeier 2004: 671) Tyto odměny mohou být různého druhu, může se jednat např. o poskytování finanční pomoci či vízovou liberalizaci. Odměnou však může být i navázání institucionálních vztahů s EU, které se mohou pohybovat od smluv o obchodě či spolupráci přes smlouvy o přidružení až po plnohodnotné členství. (Tamtéž: 671)

Efektivita tohoto mechanismu závisí na různých faktorech. Sedelmeier definuje deset základních faktorů, které na tuto efektivitu mají vliv. Mezi ně patří srozumitelnost či jasnost podmínek kladených EU, tzn., státy vědí, co musejí udělat, aby splnily danou podmínku. Pokud však je podmínka příliš vágní a nejasná, státy s jejím plněním budou váhat. Nebudou schopny si určit náklady spojené s jejím splněním a dosadit výši nákladů do své analýzy nákladů a zisků. Podobně podstatným faktorem je pak ze stejného důvodu i důvěryhodnost kondicionality. To je hrozba odepření odměny, pokud nedojde k naplnění podmínek a naopak i slib poskytnutí odměny za jejich splnění. (Schimmelfennig, Sedelmeier 2004: 673) Dále pochopitelně záleží i na velikosti a rychlosti obdržení zisků a výhod.

Jak již bylo uvedeno výše, odměny mohou mít různou podobu. Liberalizace vízové politiky, finanční pomoc, různé typy smluv deklarující spolupráci, ale i postup v přístupovém procesu (kandidátský status, otevření přístupových rozhovorů, apod.) Hodnota těchto odměn je přirozeně různá. Slib členství, jakožto nejvyšší odměny má vyšší vliv než příslib přidružení nebo finanční pomoci. Podobně i vliv na kandidátské státy bude vyšší než na státy, které ani nejsou potenciálními členy. (Tamtéž: 673) Podle Schimmelfenniga se Sedelmeierem je podstatná i doba, za jakou má být odměna vyplacena. Čím vzdálenější je podle nich vyplacení odměny, tím menší je motivace vyhovět podmínkám. (Tamtéž: 673) Členství tak sice může být nejvyšším typem odměny, na druhou stranu jeho vyplacení, tj. přijetí do EU, je dlouhotrvající proces. Je tedy nutné, aby EU používala určitých odměn i v období před udělením členství. (Sedelmeier 2011: 14) Další podstatné faktory ovlivňující efektivitu podmínek EU jsou na domácí úrovni. Může se jednat například o nastavení politického systému (liberální/neliberalní politický systém, odpůrci, apod.) nebo o kapacitu administrativního aparátu.

Pro konstruktivistický institucionalismus je mechanismem přijímání podmínek proces sociálního učení. Ten je hlavní alternativou převážně používaného procesu kondicionality. (Schimmelfennig, Sedelmeier 2004: 675) Zatímco princip kondicionality je omezen hlavně na elity a jejich rozhodování, proces sociálního učení postihuje nejen je, ale i celou společnost státu. (Noutcheva, Tocci, Coppieters 2004: 13-14) Protože se konstruktivismus řídí logikou vhodnosti (*logic of appropriateness*), stát je motivován společnými identitami, hodnotami a normami. (Schimmelfennig, Sedelmeier 2004: 675) Stát tedy přijímá pravidla, ale i podmínky EU, pokud je považuje za vhodné. (Tamtéž: 676) I zde je však efektivita přijímání podmínek ovlivněna několika faktory. Základním faktorem je samozřejmě legitimita předkládaných podmínek stejně jako legitimita procesu, skrze nějž EU podmínky předkládá. (Sedelmeier 2011: 15) Legitimita podmínek souvisí s jejich formálností, zda se jimi řídí členové organizace či je sdílí i jiné mezinárodní organizace. Legitimita procesu souvisí s formou, jakou EU zvolí pro komunikaci podmínek. Pokud organizace používá „soft tactics“, jako např. přesvědčení, je přijetí podmínek pravděpodobnější, než když je použito nátlaku. (Tamtéž: 15) Na domácí úrovni faktory opět souvisí s vlastnostmi společnosti. Je to např. míra identifikace s EU. (Tamtéž: 16) Celý výčet faktorů, které ovlivňují efektivitu přijímání pravidel a podmínek jak pro model pracující s principem kondicionality, tak pro model sociálního učení je shrnut v Tabulce 1 v Příloze práce.

Dalším možným modelem přejímání pravidel EU je poučení (*lesson- drawing*). Ten se vyskytuje v případech, kdy

„(...)nečlenský stát přijímá pravidla EU bez popudu či přesvědčování EU.(...) je odpovědí na nespokojenost s domácím statusem quo. (...)Stát tak přijímá pravidla EU, pokud očekává, že tyto pravidla efektivně vyřeší politické problémy.“ (Schimmelfennig, Sedelmeier 2004: 676)

Přestože princip kondicionality a socializace vycházejí z rozdílných teoretických základů, nelze tyto mechanismy považovat za vzájemně vylučné, tzn. tam, kde probíhá proces socializace, se nemůže zároveň vyskytovat kondicionalita. Tyto procesy jsou podle Schimmelfenniga a Sedelmeiera částečně konkurenční, ale částečně se také doplňují. (Tamtéž: 671)

Po tzv. východním rozšíření v roce 2004 se politika rozšiřování začala označovat za nejsilnější zahraničně-politický nástroj. Podle Sedelmeiera existují dvě rozdílné cesty, jak politiku rozšiřování takto vnímat. Prvním je podle něj schopnost EU připoutat

k sobě křehké demokracie, které vzešly z autoritářské vlády. Tím má na mysli jednak postkomunistické státy střední a východní Evropy, které tvořily jádro rozšíření z roku 2004, ale i státy jižního rozšíření, tedy Řecko, Španělsko a Portugalsko. (Sedelmeier 2010: 421) Druhou cestou jak vnímat rozšiřování jako zahraničně-politický nástroj je užívání nabídky členství jako odměny za specifické změny v nečlenských státech. (Tamtéž: 421) To znamená použití procesu kondicionality popsaného výše.

To, že je nástroj odměny, pozitivní motivace, či kondicionality efektivní, potvrzuje ve svém článku i Han Dorussen. Dorussen se zabýval efektivitou pozitivní motivace a sankcí. Přestože dříve byla pozitivní motivace považována za slabší nástroj v porovnání se sankcemi, Dorussen se snaží doložit, že i motivace jsou silným nástrojem, který navíc podporuje spolupráci mezi subjekty. (Dorussen 2001: 252) Stimuly či motivace mohou být definovány jako „(...) *udělení politických či ekonomických výhod výměnou za specifické přizpůsobení politiky příjemcem.*“ Těmito výhodami mohou být např. transfery jaderných technologií, rozvojové pomoci, apod. (Tamtéž: 252) V případě EU jsou tyto výhody či odměny podobné, např. finanční pomoc, obchodní smlouvy a jako nejvyšší odměna pak členství. Autor navíc tvrdí, že díky tomu, že pozitivní motivace podporuje spolupráci a dobrou vůli, bude spíše úspěšnější než sankce v případech, kdy se jedná o klíčové bezpečnostní otázky. (Tamtéž: 254) Podle nejoptimističtějších závěrů je pozitivní motivace „(...) *mocným nástrojem, jak ovlivňovat politické jednání. (...) mohou být vysoce efektivní při zastrasování nukleární proliferační, prevenci ozbrojených konfliktů, obraně lidských a občanských práv (...).*“ (Tamtéž: 255) To potvrzuje, že princip kondicionality EU by v případě konfliktů měl být silným nástrojem, jak může EU konflikt ovlivňovat.

1.2. Cesty vlivu EU na konflikty a modely stupňů konfliktu

Evropská unie je již od svých počátků považována za úspěšný nástroj předcházení konfliktů a zachování míru. Právě projekt poválečné evropské integrace je označován za hlavní příčinu nejdelšího období míru na kontinentu, který stál u zrodu dvou světových válek. Dokázal dokonce přetvořit dlouhotrvající animozitu mezi Francií a Německem a vytvořit mezi těmito dvěma státy silnou spolupráci, která se stala naopak motorem evropské integrace. V roce 2013 byla EU udělena Nobelova cena míru za rok 2012. Její udělení bylo zdůvodněno, že „*přes šest dekad přisílala rozvoji míru a usmíření, demokracie a lidských práv v Evropě. Komise Nobelovy ceny věří, že otázka*

členství v EU podporuje proces usmíření po válkách mezi balkánskými státy (...).“ (Nobelprize.org)

Projekt Birminghamské univerzity se zaměřil na otázku, zda může mít EU podobný vliv i na nečlenské státy. Autoři zmíněného projektu se domnívají, že EU skutečně může ovlivňovat hraniční konflikty a to právě díky procesu integrace a přidružení. Vliv EU je však různý v závislosti na stupni přístupového procesu. Nejsilnější vliv má EU v případech, kdy jsou všechny strany konfliktu členy EU, slabší vliv lze očekávat pak v případech, kdy mají státy pouze status přidružení. (Diez, Stetter, Albert 2006: 564)

Konflikt je tradičně pojímán jako neslučitelnost postojů. Podle autorů projektu však není tato definice kompletní, protože neslučitelnost postojů sama o sobě nevede ke konfliktu. Podstatná je artikulace této neslučitelnosti, která následně vede ke konfliktu. Autoři proto pracují s definicí konfliktu Niklase Luhmanna. Ten říká, že konflikt nestává „*ve všech případech, ve kterých dojde k nesouhlasu při komunikaci, nebo jinými slovy, když je nesouhlas komunikován.*“ (Diez, Stetter, Albert 2004: 6) Tato definice byla zvolena proto, že projekt pracuje s konceptem sekuritizace, kde právě komunikace hrozby je pro sekuritizaci klíčová. Jelikož však tato diplomová práce nebude pracovat s konceptem sekuritizace, je zde konflikt pojímán ve své klasické podobě, tedy jako neslučitelnost postojů konfliktních stran.

Autoři projektu vytvořili teoretický model čtyř cest (*pathways*), jak EU může ovlivňovat hraniční konflikty. Tento model je zachycen v mřížce, která je součástí Přílohy (Tabulka 2). Mřížka je určena dvěma dimenzemi. Za prvé, zda je vliv utvářen konkrétními akcemi EU, nebo se jedná o efekt integračního procesu, který není přímo ovlivněn EU. První dimenze tedy určuje, zda je vliv EU přímý či nepřímý. Za druhé, zda je vliv EU omezen pouze na konkrétní politiky nebo jestli zasahuje širší skupinu společnosti. Zjednodušeně řečeno, zda vliv je vliv EU omezen na politické elity, nebo zasahuje společnost jako celek. Na základě těchto dvou dimenzí jsou určeny čtyři možné cesty vlivu EU. Úspěšnost vlivu EU závisí na vhodnosti zvolené cesty. Pokud EU zvolí špatně cestu, jak konflikt ovlivnit, může se stát, že vliv EU nepovede k uklidnění konfliktu. (Tamtéž: 22)

Obligatorní vliv (*compulsory impact*), který je v tabulce zachycen v pozici (1) na průniku přímého vlivu EU a elit. Jedná se o cestu, kde je vliv EU nejvíce zřejmý. Cesta funguje na principu kondicionality či „*carrot and stick*“ (cukr a bič) nebo pozitivní motivace, jak ji nazývá Dorussen. Tato cesta je nejbližší klasickému konceptu moci

v mezinárodních vztazích. Jeden z aktérů se snaží přímou interakcí donutit nebo zlákat druhého ke změně pozice. (Tamtéž: 16) EU působí na aktéry konfliktu skrze integraci a asociaci, aby změnili své politiky vůči druhé straně konfliktu. (Diez, Stetter, Albert 2006: 572)

Nabídka členství či přidružení je ve vyjednávání použita jako odměna (tzn. cukr) za to, že se strana konfliktu přizpůsobí požadavkům EU a konflikt nebude dále eskalovat. Pokud se některá ze stran nepřizpůsobí požadavkům EU, může EU přejít z metody „cukru“ na metodu „biče“ a odmítnout straně konfliktu udělit členství či přidružení. V tomto případě se odmítnutí udělení členství či přidružení stává v podstatě sankcí. (Diez, Stetter, Albert 2004: 16) Základním předpokladem této cesty je, že strana konfliktu (alespoň jedna) má zájem stát se členem EU. Pokud tento předpoklad není naplněn, konfliktní strany nebudou vnímat členství jako motiv pro změnu svých politik. (Diez, Stetter, Albert 2006: 572) EU samozřejmě disponuje i jinými možnostmi odměny, jak bylo popsáno v předchozí podkapitole. Může se jednat např. o vízovou liberalizaci, finanční pomoc či podpisy smluv, ať již obchodních, o spolupráci, či o přidružení. Žádná z nich ale není považována za tak vlivnou, jako právě nabídka členství.

Efektivita této cesty závisí na třech faktorech. Prvním je probíhající přístupový proces, kdy je vliv EU díky nejvyšší odměně členství nejefektivnější. Druhým je legitimita nabídky EU. Pouze pokud strana konfliktu považuje nabídku členství za dosažitelnou, rozhodne se přizpůsobit požadavkům EU. Posledním faktorem je přijetí požadavků domácími aktéry. (Tamtéž: 575)

Efekt obligatorní cesty je však krátkodobý a dochází pouze ke změně strategického chování aktéra, jak to předpokládá racionální institucionalismus. Ale i tato změna může z dlouhodobého hlediska a za určitých podmínek vést k hlubším změnám skrze socializaci. (Tamtéž: 572) To je v souladu i s dříve zmíněným tvrzením Schimmelfenniga a Sedelmeiera ohledně komplementarity procesů socializace a kondicionality (viz str. 13). V rámci procesu kondicionality je přijata změna, která je však pouze důsledkem strategického chování aktéra, tj. elit. Nedochozí ke změně vnímání konfliktu či změně identity. Až proces socializace umožní, aby změna byla přijata širší společností a došlo ke změně vnímání konfliktu. Krátkodobý proces kondicionality tak změnu nastolí, ale proces socializace zařídí, aby byla přijata.

Druhou možností cesty EU je aktivující vliv EU (*enabling impact*), který je v Tabulce 2 na pozici (2), tzn. na průsečíku nepřímého vlivu na elity. Tento vliv

umožňuje politickým aktérům skrze integraci obhájit kroky, které by byly jinak považovány za nelegitimní. (Tamtéž: 573) Části společnosti, které upřednostňují mírové řešení konfliktu, jsou často marginalizovány a sama veřejnost tlačí politické elity k sekuritizaci konfliktu. (Tamtéž: 573) EU poskytuje elitám a společnosti společný bod, který elity mohou využít pro podpoření svých cílů a delegitimizovat převládající pozici. (Tamtéž: 573) Aktivující vliv bývá spojován i se socializací politických elit na evropský diskurs, který může potenciálně vést k umírnění konfliktu. Avšak změna identity na úrovni elit není dostačující pro kompletní transformaci konfliktu, dokud není změnou identity dotčena i společnost. (Diez, Stetter, Albert 2004: 17)

Efektivita tohoto vlivu závisí na dvou faktorech. Jednak je to opět legitimita, v tomto případě odkazu na integraci, a za druhé pak rozsah, v jakém je členství či přidružení vnímáno společností jako společný politický cíl. (Diez, Stetter, Albert 2006: 578) Čím větší část společnosti vnímá integraci do EU za společný cíl, tím větší část společnosti bude vnímat kroky politické elity k urovnání konfliktu jako legitimní.

Pokud EU zvolí variantu přímého vlivu na společnost, jedná se o tzv. spojovací vliv (*connective impact*) zachycený v tabulce pod číslem (3). Tento vliv je autory definován přímo jako „(...) politiky, skrze které EU přímo přistupuje k sociálním aktérům a aktivitám v konfliktní oblasti, především k těm aktérům, kteří jsou považováni za možné agenty úspěšné transformace konfliktu (...).“ (Diez, Stetter, Albert 2004: 17) EU podporuje kontakty mezi stranami konfliktu skrze financování společných aktivit. Kontakt mezi stranami v rámci projektů má podle předpokladů EU vést k vzniku širší společenské sítě vztahů a podpořit změnu identity společností. (Diez, Stetter, Albert 2006: 573) Příkladem této cesty je např. program Interreg, který je určen jak pro členské, tak pro státy na hranicích EU. Pro Severní Irsko byl vytvořen vlastní program PEACE. (Tamtéž: 573)

Úspěšnost této cesty závisí podle autorů na tom, zda se touto cestou podaří zasáhnout i aktéry, kteří by jinak nepřijali desekuritizační kroky, a na míře, do jaké je financování společných projektů přijímáno jako legitimnější nástroj než jiné možnosti. (Tamtéž: 581)

Čtvrtou možnou cestou vlivu EU je tzv. konstruktivní vliv (*constructive impact*). Jedná se o nejvíce nepřímou formu vlivu, která je zaměřena na společnost. I přesto se však jedná o nejefektivnější cestu, protože cílí na změnu identity společnosti. EU se snaží podpořit rekonstrukci identity tak, aby vedla k mírovým vztahům mezi konfliktními společnostmi. (Diez, Stetter, Albert 2004: 17) Tato cesta může vést ke

skutečnému řešení konfliktu v tom smyslu, že již nebude docházet k artikulaci neslučitelných pozic jednotlivých stran. (Diez, Stetter, Albert 2006: 574) Jedná se tedy o dlouhodobý proces na rozdíl od první možné cesty vlivu, tedy obligatorní. Vliv této cesty tedy závisí hlavně na tom, že identity v konfliktních společnostech budou přetvořeny tak, že jejich pozice nebudou nadále neslučitelné a rozpoutání konfliktu ztratí svou atraktivitu. (Tamtéž: 584) Pojem *identity* ale není v žádné cest vlivu autory definován ani více upřesněn.

Podobně jak je tomu u různých modelů přijímání pravidel EU, tj. kondicionality a socializace, ani v tomto případě se jednotlivé cesty vlivu EU nevyklučují. Dokonce se spíše překrývají. Jednotlivé cesty se nevyskytují izolovaně, spíše můžeme pozorovat působení EU skrze několik cest současně, čímž podle autorů dochází navíc k jejich vzájemnému posilování. (Tamtéž: 575)

Vliv jednotlivých cest je podle Rumeliliho různý v závislosti na hraničních praktikách EU. Rumelili vychází z toho, že hranice EU vykazují značnou diverzitu a lze je rozdělit na institucionální, fyzické a identické. Hraniční praktiky EU se podle Rumeliliho dělí na pevné hranice (*hard borders*) a otevřené hranice (*open frontiers*). Pevné hranice se vyznačují minimálními institucionálními vztahy mezi EU a státy, malými či žádnými přeshraničními kontakty a ze strany EU jsou vnímány jako hranice obrany. Za touto pevnou hranicí jsou cesty vlivu EU na konflikty značně limitovány, viz Tabulka 3. (Rumelili 2007: 110) Otevřené hranice naopak charakterizuje vysoká míra institucionálních vztahů, možnost členství, přeshraniční kontakty a ze strany EU je vnímána jako oblast spolupráce. (Tamtéž: 110) Pouze na státy spadající do této hranice podle Rumeliliho může působit vliv EU. Jelikož se Srbsko nachází uvnitř těchto otevřených hranic EU, vliv EU by měl na srbsko-kosovský konflikt působit.¹

Vliv EU na konflikty může být jak pozitivní, tak negativní. Pro určení směru vlivu slouží autory navržený model stupňů konfliktu, který je založen na principu sekuritizace. Koncept sekuritizace byl vyvinut tzv. Kodaňskou školou, jejíž jádro tvoří Barry Buzan, Ole Wæver a Jaap de Wilde, a vychází z teorie konstruktivismu. Autoři vnímají sekuritizaci jako extrémní verzi politizace. Dle jejich tvrzení se jakákoliv veřejná záležitost nachází na škále mezi depolitizací (tzn., stát se záležitostí nezabývá, pouze veřejnost) přes politizaci (tj. záležitost vyžaduje rozhodnutí vlády) až po extrémní případ sekuritizace. V tomto případě je záležitost označena za existenční hrozbu, která

¹ Kosovo můžeme považovat za stát uvnitř otevřené hranice EU, a to vzhledem k potenciálu členství, který je rozšířen na celou oblast západního Balkánu.

vyžaduje mimořádná opatření a ospravedlňuje jednání mimo rámec standartních politických procedur. (Buzan, Wæver, de Wilde 1998: 23) Pojem je podle autorů těžko definovatelný, ale sekuritizace může být identifikována jako „(...) *složená z intersubjektivního ustanovení existenční hrozby, která je natolik významná, aby měla politický vliv.*“ (Tamtéž: 25) Podstatnou charakteristikou tedy je, že bezpečnost není pojímána objektivně, ale subjektivně a závisí na komunikaci dané hrozby (tzv. *speech act*). Označení za hrozbu však samo o sobě není sekuritizací, jedná se pouze o tzv. sekuritizační krok. Záležitost je sekuritizována pouze pokud ji takto veřejnost přijme. (Tamtéž: 25) Princip sekuritizace se skládá z aktéra, který označí existenční hrozbu a z veřejnosti, která záležitost jako existenční hrozbu přijme. Aktéry sekuritizace jsou referenční objekt, tedy to, co je ohroženo vyřčenou existenční hrozbou. Dále sekuritizační aktér, tj. aktér, který označil referenční objekt za ohrožený, a funkcionální aktéři, kteří ovlivňují dynamiku sektoru. (Tamtéž: 36)

Sekuritizační model je znázorněn v Příloze. Jednotlivá stádia jsou charakterizována jednak zvyšující se intenzitou sekuritizace, což je autory definováno jako „*zvyšující se důraz na existenční hrozbu, zvýšená frekvence sekuritizačních kroků, větší přijímání těchto kroků.*“ Intenzita sekuritizace je znázorněna na ose y. Na ose x je zachycen společenský rozsah sekuritizace, tzn. míra infiltrace společenského života sekuritizací. (Tamtéž: 568) Čím vyšší je tedy stádium konfliktu, tím vyšší je intenzita sekuritizace a i míra jejího společenského rozsahu.

Prvním stupněm je konfliktní epizoda (*conflict episode*). Jedná se o izolovaný případ vyslovené neslučitelnosti v jedné určité oblasti. Strany většinou v této fázi považují vyjádření vzájemného nesouhlasu za dostatečné a nemívá dalšího pokračování. (Diez, Stetter, Albert 2004: 7) V této fázi nedochází ani k pojmenování existenční hrozby. (Diez, Stetter, Albert 2006: 568) Jako příklad této fáze se uvádí Maďarsko v období 90. let, kdy opakovaně upozorňovalo, že zacházení s maďarskou menšinou v sousedních státech je diskriminační. Jednalo se však pouze o izolovaný jev, který byl navíc rychle vyřešen dohodou. (Diez, Stetter, Albert 2004: 7)

Následujícím stupněm je věcný konflikt (*issue conflict*), kdy se obě strany snaží přesvědčit tu druhou o pravdivosti své příslušné pozice. Tento konflikt je limitován pouze na jednu určitou záležitost. (Tamtéž: 7) Přestože jsou v tomto stádiu již částečně vyjádřeny identity jednotlivých stran skrze zájmy, strany explicitně nezahrnují identitu samu o sobě do konfliktu. Tento stupeň neobsahuje žádné nebo pouze několik sekuritizačních kroků. (Diez, Stetter, Albert 2006: 568) Jako příklad tohoto stupně je

uveden konflikt mezi Španělskem a Velkou Británií ohledně Gibraltaru. (Diez, Stetter, Albert 2004: 7)

Třetím stupněm je tzv. konflikt identity. V této fázi se nesouhlas stává explicitně personalizovaným a kroky druhé strany jsou interpretovány jako nepřátelsky motivované. Jedna strana konfliktu odmítá prohlášení druhé. Charakteristické pro tento stupeň je diametrálně odlišné vnímání konfliktu každou ze stran, což je způsobeno sebe-referenčním vnímáním konfliktu, tzn., účastník konfliktu se nezajímá o pohled druhé strany. Ani jedna ze stran se nezajímá o motivy té druhé a o její pohled. (Tamtéž: 7) Narůstá počet sekuritizačních kroků a strany konfliktu artikulují svou existenční hrozbu. Konfliktní komunikace začíná zastiňovat většinu sfér společenského života. (Diez, Stetter, Albert 2006: 568) Na tomto stupni ještě není legitimizováno použití násilí vůči druhé straně, což však neznamená, že se nemůže výjimečně vyskytovat. Jedná se však spíše o izolované případy. (Diez, Stetter, Albert 2004: 9) Jako příklad tohoto stupně může sloužit konflikt mezi Řeckem a Makedonií, která je kvůli sporu s Řeckem nucena užívat provizorní označení Bývalá jugoslávská republika Makedonie (*Former Yugoslav Republic of Macedonia*, FYROM). Řecko vnímá název Makedonie jako implikující územní požadavek FYROM na řeckou provincii Makedonie obydlenou slovanskou menšinou. (Tamtéž: 7)

Nejvyšším stupněm je konflikt subordinace (*subordination conflict*). Zde již komunikace nesouhlasu není pouze snahou odlišit se od druhé strany konfliktu, ale snahou o podřízení si nebo pokud možno vyhlazení druhého. Systematické fyzické násilí se stává přípustným nástrojem jednání a přesvědčování druhé strany. (Tamtéž: 7) Konfliktní strany akceptují vnímání druhé strany jako existenční hrozby. Konfliktní komunikace dominuje všem aspektům společenského života, dokonce i na interpersonální úrovni. (Diez, Stetter, Albert 2006: 568) Jako příklad autoři uvádějí války mezi nástupnickými státy po rozpadu Jugoslávie. (Diez, Stetter, Albert 2004: 7)

Rozdíl mezi jednotlivými stupni je dle autorů fluidní a vysoce dynamický. (Diez, Stetter, Albert 2004: 9) Jednotlivé stupně nejsou navzájem spojeny tak, že kde končí jeden, začíná druhý, ale spíše se vzájemně překrývají na spojnici mezi nejnižším stupněm konfliktní epizody a konfliktem subordinace. (Diez, Stetter, Albert 2006: 569) Proto vyobrazení modelu jako schodů není úplně přesné, spíše se jedná o „kluzkou stráž“. (Diez, Stetter, Albert 2004: 9)

Jak již bylo popsáno výše, model slouží především pro určení vlivu EU, zda je pozitivní či negativní. Pozitivní působení pozorujeme, pokud integrace či přidružení

přispěly k posunu konfliktu z vyššího stupně konfliktu na stupeň nižší. Negativní pak lze určit opačným způsobem, a sice pokud se konflikt vlivem působení EU posune z nižšího stupně na vyšší stupeň konfliktu.

V této práci bude však tento model stupňů konfliktu nahrazen modelem eskalace a deeskalace konfliktu (viz. Obrázek 2, Příloha). Model používaný Diezem, Stetterem a Albertem je inherentně pouze negativní ve srovnání s eskalačním a deeskalačním modelem. V sekuritizačním modelu je přechod z vyššího stupně konfliktu na nižší vždy snížením hrozby až do úplné absence hrozby jako nejnižšího stádia. Uklidnění konfliktu je tak vnímáno jako postupné snižování až absence hrozby. Eskalační a deeskalační model však pracuje i s pozitivními snahami o mír, tj. vytvářením něčeho, oproti míru pouze jako absence hrozby. Tento rozdíl si lze uvědomit, spojíme-li oba modely do jednoho grafu. Sekuritizační model je tak skutečně, jak autoři tvrdí pouze „kluzká stráž“ zatímco eskalační a deeskalační model je „celý kopec“. Možnost zachytit tyto snahy o budování pozitivního míru jsou v současné době v případě srbsko-kosovského konfliktu více než relevantní. Pokud by práce používala pouze sekuritizační model, některé podstatné události zkoumaného konfliktu by byly na její škále těžce zařaditelné, např. průlomová smlouva mezi Srbskem a Kosovem o normalizaci vzájemných vztahů podepsaná v dubnu 2013.

Eskalační a deeskalační model má podobu Gaussovy křivky. Eskalační stranu tvoří pět stupňů, ze kterých je nejnižší pojmenován jako rozdíl (*differences*), ten může přerůst do nesouhlasu (*contradiction*) a dále pak polarizace (*polarization*). Ve fázi polarizace se vytvářejí antagonistické strany a dochází k manifestaci konfliktu. (Ramsbotham et al. 2005: 13) Konflikt dále kulminuje do přímého násilí a končí nejvyšším stupněm, tedy válkou. Stranu, která byla výše označena za pozitivní, tvoří klid zbraní (*ceasefire*), tzn. ukončení projevů násilí. Dále pak dohoda (*agreement*), normalizace (*normalization*) a úplné ukončení konfliktu, tj. smíření (*reconciliation*). Tento model je často používán právě pro identifikaci změn stupňů konfliktu v čase (Tamtéž: 13) a za tímto účelem bude využit i v této práci.

Projekt *EUBorderconf* také pracuje s hypotézou, že vliv EU se liší v závislosti na vztahu mezi EU a stranou konfliktu. Jejich předpokladem je, že nejvyšší vliv má EU na strany konfliktu, které jsou již členy EU, protože obě strany jsou vystaveny působení integračních sil. Pokud však strany konfliktu nejsou členy EU, nejvyšší vliv by EU měla mít na kandidátské státy, protože na ně EU působí nejvyšší možnou odměnou, tj. členstvím. Nejnižší vliv by EU měla mít na státy, které mají pouze přidružený status.

(Diez, Stetter, Albert 2006: 564) Podle této analogie tedy můžeme očekávat, že vliv EU se bude zvyšovat s postupem přístupového procesu. Haughton také potvrzuje, že vliv EU se v čase mění, ale přístupový proces rozděluje do jiných fází. Jsou to: předvstupní fáze, přístupové rozhovory a Haughtonem nazývaná rozhodovací fáze, která se nachází mezi dvěma předešlými. V rozhodovací fázi se EU rozhoduje, zda EU se státem otevře přístupové rozhovory. Podle Haughtona má EU nejvyšší vliv právě v období rozhodování. (Haughton 2007: 235) Diez, Stetter a Albert však neuvádí, jak rozdílnou míru vlivu v jednotlivých fázích zachytit.

1.3. Evropská unie a secesionistické konflikty

I další autoři se zabývají vlivem EU na konflikty, konkrétně pak kolektiv autorů Noutcheva, Tocci, Coppieters, Kovziridze, Emerson a Huysseune. Ti se soustředí na vliv EU specificky pouze na secesionistické konflikty. Na rozdíl od birminghamského projektu však nepřicházejí s analytickými nástroji, jak vliv zkoumat, ale zabývají se pouze teorií. Proto diplomová práce pracuje hlavně s teorií a nástroji představenými v předešlé podkapitole.

Jejich teorie opět vychází ze základní myšlenky, že EU je sama o sobě nástrojem pro řešení konfliktů. Postupná integrace do EU by tak měla být příznivým faktorem pro řešení současných evropských konfliktů nejen uvnitř EU. (Coppieters, Emerson, Huysseune 2004:2) Dle autorů má EU tři různé možnosti, jak řešit secesionistické konflikty. Buď bude EU sloužit pouze jako rámec pro řešení sporů nebo se stane jeho přímým aktérem procesem europeizace skrze kondicionalitu a socializaci.

V případě, že EU slouží jako rámec, dochází k vzniku dalších ústavních a politických možností pro řešení konfliktu. (Noutcheva, Tocci, Coppieters 2004:8) EU je využita jako potenciální třetí úroveň vlády, která může napomoci uklidnění či vyřešení konfliktu.² (Tamtéž: 9) Podle autorů „(...) v případech, kdy jsou etno-politické a secesionistické konflikty charakterizovány absolutně vzájemně neslučitelnými pozicemi ohledně státnosti a suverenity, může vícestupňový rámec EU zvětšit prostor pro dohodu výhodnou pro obě strany konfliktu.“ Třístupňový federativní model může vyřešit ústavně bezvýchodnou situaci, protože nabízí modely spolupráce, které v praxi fungují. (Coppieters, Emerson, Huysseune 2004:7) Zjednodušeně řečeno, EU představuje pro konfliktní strany další platformu, kde mohou svůj spor řešit

² První úroveň je vláda federovaného státu, druhá je vláda federálních institucí, třetím stupněm je pak vláda skrze instituce EU. (Noutcheva, Tocci, Coppieters 2004: 8)

a potenciálně spolupracovat. Navíc EU je vnímána jako nástroj řešení konfliktů, tzn. je vybavena mechanismy, které by stranám v řešení problému měly pomoci. Tato možnost může dokonce vést k redefinici identit konfliktních stran. (Noutcheva, Tocci, Coppieters 2004 :5) Rámec EU by měl totiž podporovat rozvoj mnohonásobných, spíše než výlučných identit. Přidaná vrstva evropského občanství (i když koncept společné evropské identity je často zpochybňován) by měl vést k akceptaci více než jedné identity. (Tamtéž: 9) Navíc i transformace významu hranic mezi členskými státy EU by měla napomoci k transformaci a řešení etno-politických konfliktů. (Tamtéž: 9)

Pokud EU funguje jako třetí strana konfliktu, tedy jako aktivní aktér, ovlivňuje konflikt skrze europeizaci. Ta je v současné době spojována se změnami domácích struktur a politik, které se objevují jako odpověď na politiky a praktiky institucionalizované na evropské úrovni. Zde je rozšířena na specifickou oblast řešení secesionistických konfliktů na evropské periferii. (Coppieters, Emerson, Huysseune 2004 :2) V případě secesionistických konfliktů je europeizace definována jako „(...) proces, který je aktivován a povzbuzován evropskými institucemi, primárně EU, spojením konečného řešení konfliktu k určitému stupni integrace stran jejich zapojením do evropských struktur.“ (Noutcheva, Tocci, Coppieters 2004:7) EU mění relativní rovnováhu vyjednávací síly a vytváří motivy pro vyjednání dohody. (Tamtéž: 10) Dvěma mechanismy je již rozebíraný proces kondicionality a socializace.

Proces kondicionality je založen na racionalismu a kalkulaci nákladů a zisků. Proces je založen na principu *quit pro quo*, EU nabízí za přijetí svých podmínek adekvátní odměny. EU je v pozici, aby přímo přesvědčila strany k přijetí řešení, nebo nepřímo změnou domácí balance of power ve prospěch umírněných sil. (Tamtéž: 12) Nejvyšší odměnou je členství v EU, tato odměna dává EU potřebnou váhu, aby požadovala institucionální a politické změny po stranách konfliktu. (Tamtéž: 12) „Připojováním specifických odměn k preferovaným řešením (...) může EU zasahovat přímo do dynamiky konfliktu a pomáhat tak najít kompromis, který uspokojí obě strany (...).“ (Tamtéž: 12) EU může např. zabránit secesi, protože ji jako možné řešení vyloučí. Pak se obě entity musejí soustředit na kompromisní řešení, jako třeba vznik volné federace. Autoři stejně jako v předchozím projektu však počítají s tím, že toto zasahování ze strany EU může mít i negativní účinek. (Tamtéž: 13) I v případě použití kondicionality na secesionistické konflikty platí, že přijetí podmínek EU je ovlivněno řadou faktorů tak, jak bylo popsáno v první podkapitole (viz. Tabulka 1)

Proces socializace či sociálního učení vychází z předpokladů konstruktivismu, tzn., řídí se odlišnou logikou jednání než na racionalitě založený proces kondicionality. Místo kalkulace zisků se socializace řídí logikou vhodnosti a přijímá pravidla, protože je považuje za legitimní. (viz. podkapitola 1.1, str. 11) Socializační proces nespočívá pouze na elitách, ale závisí i na socializaci společnosti jako celku. (Tamtéž: 13) Sociální učení má vliv na způsob, jakým domácí aktéři definují své zájmy a identity. (Tamtéž: 13) Proces socializace může probíhat dvěma směry. Ve směru elity – společnost (tzv. *top-down process*) dochází ke změně tak, že „(...) *skrze participaci ve společných institucionálních strukturách aktéři mění své identity a tím také své zájmy a následné akce.*“ (Tamtéž: 14) Vychází-li změna zespodu (*bottom-up*), dochází k tomu, že se „(...) *nestátní aktéři sjednotí na podporu mezinárodních norem a mobilizují se, aby donutili politické elity ke změně národních politik.*“ (Tamtéž: 14) Logika vhodnosti v případech secesionistických konfliktů bude fungovat tak, že „(...) *úspěch socializace bude záviset na tom, jak bude řešení konfliktu nabízené a podporované EU rezonovat s domácími politickými vizemi a řešením konfliktu.*“ (Tamtéž: 14) I zde budou efektivitu mechanismu ovlivňovat faktory, které jsou shrnuty v Tabulce 1. Autoři však přidávají i další faktor, a sice geostrategickou orientaci politických elit. Orientaci na EU může konkurovat pro-ruská orientace politických elit či případně pro-americká. (Tamtéž: 14) Pokud nejsou elity orientovány na EU, nebude logicky docházet k přejímání jejich norem a pravidel.

Všechny tři možnosti vlivu, tj. EU jako rámec, proces kondicionality a proces socializace, mají podle autorů různou dobu působení. Proces kondicionality zavádí krátko- až střednědobé změny, protože nedochází ke změně identity aktérů. (Tamtéž: 15) Ti se pouze přizpůsobují změnou strategického chování podle předpokladu racionálního institucionalismu. Dlouhodobé a hluboce zakořeněné změny nastávají, až když vliv EU zasahuje do identit konfliktních stran. Transformace identit však nastává až skrze institucionální kontakt. (Tamtéž: 15) Dlouhodobé změny jsou tedy výsledkem působení EU jako rámce či skrze proces socializace. V tomto ohledu se zjištění ohledně působení jednotlivých možností shoduje s tvrzeními projektu *EUBorderconf* (viz str. 16).

Obě studie se však částečně rozcházejí v tvrzení o komplementaritě či výlučnosti kondicionality a socializace. Schimmelfennig se Sedelmeierem považují kondicionalitu a socializaci za současně vzájemně si konkurující, ale zároveň se doplňující (str. 13) Diez, Stetter a Albert považují své cesty vlivu EU na konflikty (kde

jde také v podstatě o rozšíření procesů kondicionality a socializace) za vzájemně se překrývající a dokonce posilující. (str. 18) Noutcheva, Tocci a Coppieters sice tvrdí, že se proces kondicionality a socializace může vyskytovat současně, ale že ne vždy se budou vzájemně posilovat. V případech některých konfliktů se budou doplňovat, ale může dojít i k tomu, že aplikace kondicionality může redukovat vliv socializace. (Tamtéž: 15) To autoři vysvětlují tak, že „(...)kondicionalita je domácími aktéry vnímána jako zvýhodňování jedné strany konfliktu na úkor druhé, možnost socializace obou stran ve stejné míře se tak snižuje.“ (Tamtéž: 15)

Pokud by v tomto autoři měli pravdu, do budoucna by to mohlo představovat vážnou překážku pro řešení srbsko-kosovského konfliktu. Vzhledem k institucionálnímu vztahu mezi EU a Kosovem zatím EU nemůže využívat procesu kondicionality do takové míry jako na kandidátský stát Srbsko. Vyšší míra kondicionality na jedné straně konfliktu může potenciálně omezit vliv socializace na Srbsko. Nedostatek kondicionality směrem ke Kosovu tak může vést k tomu, že řešení konfliktu prosazované EU nebude Srbskem nikdy přijato jako legitimní. Změna bude pouze odrazem strategického chování a nedojde k transformaci postojů a identity.

Autoři dále přicházejí se třemi modely, jak EU postupuje v případě secesionistických konfliktů. Při jejich vytváření však vycházeli z toho, že EU obecně nepodporuje secesi, protože může vést k dominovému efektu. Naopak podporuje vyřešení konfliktu v rámci zachování jednoho státu. (Tamtéž: 24) Toto tvrzení je však pouze částečně pravdivé. Existují případy, kdy naopak EU akceptuje secesi.³ Příkladů je několik, např. Východní Timor, Jižní Súdán. V případě Evropy je autory uváděn rozpad Československa⁴, které EU akceptovala dokonce v průběhu přístupového procesu, kdy jej mohla potenciálně ovlivnit. Modely jsou shrnuty do Tabulky 4. V Příloze práce.

První model je založen na předpokladu nesouhlasu EU se secesí. EU otevřeně deklaruje podporu pro zachování jednotného státu a za tímto účelem používá proces kondicionality. (Tamtéž: 24, 26) Obě entity čerpají výhody od EU jako náhradu za to, že zůstanou ve společném státě. (Tamtéž: 26) Skrze kondicionalitu a mediaci EU mění strategické kalkulace a napomáhá urovnání konfliktu. V tomto modelu se kondicionalita

³ Samozřejmě existují i případy, kdy odtržení EU nepodporuje. Příkladem může být Baskicko, Katalánsko, Abcházie, Jižní Osetie, Podněstří či Severní Kypr. Do této kategorie zřejmě můžeme již řadit i Skotsko, kterému EU vyhrožuje komplikací vzájemných vztahů odtrne-li se od Spojeného království.

⁴ V tomto případě se však jednalo přesněji o rozpad federace a ne o secesi, podstatně však je, že důsledek byl stejný, a sice vznik nových států.

a socializace vzájemně doplňují. (Tamtéž: 26) Dle autorů je tento model v rámci EU převládající pro řešení secesionistických konfliktů.

V druhém modelu EU otevřeně podporuje jednu z entit, a to tu, která se nejvíce přibližuje evropským hodnotám. Tím je myšlena demokracie, tržní ekonomika a role práva. (Tamtéž: 26) EU této entitě nabízí europeizační motivaci, zatímco druhou se snaží izolovat, dokud neopustí nekompromisní stanoviska a nezačne opět spolupracovat. (Tamtéž: 24) EU aktivně zapojuje preferovanou entitu a zvyšuje jí finanční zdroje. Pomáhá tak zvyšovat atraktivitu entity. Jejím cílem je vyvinout nepřímý nátlak na izolovanou entitu a vyvolat změnu politiky či dokonce změnu režimu v izolované entitě. (Tamtéž: 27) EU musí být flexibilní v poskytování odměn, aby přinutila obě entity k jednání. Musí být schopná upravovat nabídky a vytvořit i nabídku pro případ jednoho státu, aby tím podpořila svůj preferovaný výsledek. (Tamtéž: 27) Efekt na izolovanou entitu však může být naprosto opačný a vyloučená entita se může spíše radikalizovat či se připojit k jiné mocnosti, která izolované entitě nabídne lepší podmínky než EU. (Tamtéž: 27)

Podle autorů EU nejčastěji používá dva výše zmíněné modely, které podporují zachování jednotného státu. Třetí model počítá s bilaterálními vztahy s oběma entitami, normalizací vztahů se secesionistickou entitou a nakonec i neochotné přiznání nezávislosti novému státu. (Tamtéž: 24) Na tento model však přistoupí, pouze pokud k separaci entit dojde mírovou, demokratickou, vzájemně dohodnutou cestou. Oba státy musejí splnit Kodaňská kritéria, pokud chtějí postupovat v integraci do EU. Kondicionalita je zaměřena pouze na tato kritéria, zachování jednoho státu již totiž není možným řešením konfliktu. V tomto modelu by měl být úspěšný proces socializace. (Tamtéž: 28) EU má v tomto případě uznání obou entit dvě možnosti. Buď se EU bude chovat k oběma entitám stejně a zahrne obě do přístupového rámce. Příkladem tohoto řešení je rozpad Československa a zahrnutí obou nově vzniklých států zpět do přístupového procesu. (Tamtéž: 28) Druhou možností je navázat plnohodnotný vztah pouze s větší entitou a speciální vztah s menší entitou, pokud pro ni členství zatím není potenciálně možné. (Tamtéž: 28) Autoři nabízejí ještě sub-variantu tohoto modelu. EU v tomto případě normalizuje vztahy se secesionistickým *de facto* státem, aniž by uznala jeho nezávislost. EU s entitou naváže obchodní vztahy, dává bezpečnostní garance při jednáních a podporuje demokratizační proces v *de facto* státě. Europeizace *de facto* států by podle autorů měla mít pozitivní efekt na budoucí řešení konfliktu. EU se snaží snižovat politické tenze a sblížovat obě strany skrze společnou spolupráci, což by mělo

pomoci entitám vyřešit spor a zachovat jeden společný stát. Přestože autoři tento model považují autoři za nejméně pravděpodobný, současná situace po vyhlášení nezávislosti Kosova odpovídá nejvíce kombinaci druhé varianty a sub-varianty tohoto modelu. EU navázala vztah se Srbskem jakožto větší entitou a zahrnula jej do přístupového procesu, což odpovídá druhé variantě. Kosovo zatím EU jakožto celkem uznáno nebylo a EU v současnosti s Kosovem jedná v rámci jeho tzv. „hvězdičkového statusu“, který je neutrální ke statusu Kosova a je v souladu s Rezolucí 1244 a rozhodnutím Mezinárodního soudního dvora ohledně kosovské deklarace nezávislosti. To by spíše odpovídalo sub-variantě modelu s tím rozdílem, že je nepravděpodobné, že by EU v současnosti podporovala řešení ve formě zachování jednoho státu, vzhledem k tomu, že pouze pět států⁵ EU neuznalo nezávislost Kosova.

⁵ Jedná se o Španělsko, Řecko, Kypr, Slovensko a Rumunsko.

2. Průběh srbsko-kosovského konfliktu a integrace Srbska do EU

Tato kapitola práce bude věnována průběhu srbsko-kosovského konfliktu. Protože se práce zabývá vlivem EU, přesněji integrace Srbska do EU, na průběh konfliktu, bude text reflektovat jednotlivé milníky konfliktu, zároveň však i roli EU v konfliktu a srbský přístupový proces. Přestože by bylo možné se oběma procesům, tj. průběh konfliktu a integraci Srbska, věnovat v oddělených kapitolách, je zde považováno za vhodnější oba procesy sledovat souběžně. Kapitola bude členěna do tří podkapitol na základě různých stupňů integrace Srbska do EU. Toto rozdělení bylo zvoleno z toho důvodu, aby se dal lépe pozorovat vliv přístupového procesu na průběh konfliktu. Cílem této kapitoly je popsat průběh srbsko-kosovského konfliktu, aby mohly být identifikovány jeho jednotlivé stupně, na základě kterých bude možné identifikovat vliv EU.

2.1. Období 1987-1999: od nástupu Miloševiče k intervenci NATO

První podkapitola má sloužit hlavně jako vhled do podstaty srbsko-kosovského konfliktu. Za jeden z klíčových faktorů vzniku konfliktu bývá považován nástup Slobodana Miloševiče k moci v roce 1987. Lze těžko kontrafaktuálně odhadovat, jak by se situace vyvíjela, kdyby se Miloševič k moci nedostal. Je však zřejmé, že to byly právě jeho kroky, které v konečném důsledku vedly k eskalaci srbsko-kosovskému konfliktu. Proto je období po Miloševičově nástupu k moci v roce 1987 klíčové pro pochopení geneze konfliktu. Pro úplné pochopení kořenů konfliktu je však nutné alespoň krátce zmínit postavení Kosova v rámci Socialistické federativní republiky Jugoslávie (SFRJ).

Podle zákonů přijatých Lidovým shromážděním Srbska a v roce 1946 potvrzeny novou ústavou SFRJ se území Kosova stalo „ústavní součástí“ svazové republiky Srbsko jakožto autonomní oblast Kosovo-Metohije.⁶ Autonomní status v rámci Srbska pak měla i Vojvodina (oblast obydlená převážně Maďary), která byla autonomní provincií (*pokrajina*). Rozdíl mezi provincií a oblastí nebyl zřejmý, ale provincie je považována za výše postavenou. (Malcolm 1998: 316) Za Titovy vlády prožili kosovští Albánci období těžkých represí, tak i uvolňování tlaku. (The Independent International Commission on Kosovo IICK 2000: 21) 50. a 60. léta byla pro Albánce obdobím represí

⁶ Území Kosova od severu na východ rozděluje pás hor na dvě přibližně stejné poloviny. Metohije či Metochie je srbské označení západní poloviny Kosova. Pro východní půli se užíval název Kosovo. (Malcolm 1998: 3)

a to hlavně kvůli rozkolu mezi Titem a Stalinem.⁷ V Kosovu panovala silná etnická nerovnováha. Přestože Srbové a Černohorci tvořili pouze 27 % populace Kosova, jejich zastoupení v administrativě a na vysokých postech bylo disproporčně vyšší. (Malcolm 1998: 323)

V nové ústavě z roku 1963 došlo k úpravě statusu Kosova z autonomní oblasti na autonomní provincii. Nominální změna však byla hlavně doprovázena omezením autonomního statutu. Ten byl eliminován na federální úrovni a stal se vnitřní záležitostí svazové republiky Srbska. (Tamtéž: 324) Situace albánského obyvatelstva se zlepšila až v druhé polovině 60. let.⁸ Podstatným bylo odvolání Aleksandara Rankoviče odpovědného za politiky zvýhodňující srbskou menšinu. Následně byla po studentských demonstracích v roce 1968 v Prištině založena albánská univerzita. (IICK 2000: 35)

70. léta jsou proto Albánci vnímána jako zlatá léta. (Kubo 2010: 1138) V roce 1974 byla vydána nová ústava SFRJ. Status autonomní provincie byl téměř totožný se statusem republiky. Kosovo získalo vlastní administrativu, shromáždění, soudnictví. Stalo se i součástí federálních struktur, a to kolektivního prezidia a federálního parlamentu, kde mělo právo veta. Na rozdíl od republik však neměly autonomní provincie právo odtrhnout se od SFRJ. (IICK: 36) Hlavním důvodem, proč se autonomní provincie Kosovo a Vojvodina nemohly stát republikami, přestože měly téměř totožné pravomoci, byl status jejich obyvatelstva. Jak vysvětluje Malcolm:

„Komunistický režim rozlišoval mezi národem a národností. Národ byl považován za potenciálně státotvornou jednotku a měl (...) právo vytvořit republiku. Národnost byla naopak pouze částí národa, jehož hlavní část se nachází mimo SFRJ. Nebyla tak ústavním národem a neměla právo vytvořit vlastní republiku. Kosovští Albánci byly národností, protože národ Albánců měl vlastní stát Albánii, stejně jako Maďaři obývající Vojvodinu.“ (Malcolm 1998: 327-328)

V květnu 1980 umřel Josif Broz Tito. Přestože se očekávalo, že se SFRJ ponoří do chaosu a rozvratu, Titovým nástupcům se podařilo udržet relativní stabilitu. (Pelikán et al. 2004: 507) V roce 1981 však propukly v Kosovu opět demonstrace albánských studentů. Většina autorů se shoduje, že důvodem demonstrací byla úprava statusu

⁷ Loajální stalinistická Albánie byla Titem vnímána jako potenciální nepřítel SFRJ a toto vnímání se promítlo i do zacházení s kosovskými Albánci.

⁸ Tzn. v období rozkolu mezi SSSR a Čínskou lidovou republikou, na jejíž stranu se Albánie přidala. Od r. 1962 se Albánie pokoušela o nápravu vztahů se SFRJ. Z nepřítelů se Albánie pro Tita stala důležitým spojencem, zvláště po roce 1968 a vpádu vojsk Varšavské smlouvy do Československa. (Tamtéž: 325)

Kosova na republiku. V demonstraci se však objevily i hesla požadující sjednocení Kosova s Albánií. Zde se však většina autorů shoduje, že se jednalo o marginální proud radikálních marxistů-leninistů (IICK 2000: 36) či dokonce o agenty provokatéry. (Malcolm 1998: 337) Tyto demonstrace byly režimem tvrdě potlačeny a došlo k rozsáhlým čistkám v komunistické straně.⁹

Po Titově smrti postupně docházelo k polarizaci mezi albánskou a srbskou komunitou v Kosovu. Došlo k výrazné demografické změně a vzrostl podíl kosovských Albánců oproti Srbům (viz Tabulka 5.). To bylo způsobeno jak vysokou natalitou hlavně u vesnické albánské populace, tak i vyšší mírou emigrace srbského a černohorského obyvatelstva. Srbské obyvatelstvo si začalo stěžovat na diskriminaci. Srbská komunita v Kosovu se zmenšovala absolutně i relativně a přicházela o svá privilegia. (IICK 2000: 38)

Charakteristickým rysem SFRJ po smrti Tita byl rostoucí nacionalismus jednotlivých národů. Nacionalismus byl hlavní opozicí proti režimu a většina opozičních sil se formovala na nacionalistické bázi. (Pelikán et al. 2004: 514) Tyto tendence byly patrné hlavně v intelektuálních kruzích a v literatuře. Za stěžejní dílo stoupajícího srbského nacionalismu je považováno tzv. *Memorandum SANU*, které vypracovala Srbské akademie věd a umění. V obecnější rovině *Memorandum* hovoří o tom, že SFRJ dlouhodobě diskriminuje Srbsko a je zodpovědná za nerovnoprávné postavení Srbska ve všech oblastech. O situaci v Kosovu hovoří jako o „(...) fyzické politické, legální a kulturní genocidě srbské populace (...)“. (Mihajlovič, Krestič 1995: 128) Kosovská otázka je „životní otázkou celého srbského národa. Nebude-li (...) zajištěna skutečná bezpečnost a rovnoprávnost všech národů, které na Kosovu a Metochii žijí, (...), stane se tato část Jugoslávie také otázkou evropskou, s nejtěžšími a nepředvídatelnými důsledky (...)“. (Štěpánek 2011: 346) *Memorandum* bylo jugoslávským vedením, především srbským v čele s Ivanem Stamboličem kritizováno. (IICK 2000: 40)

Před vydáním *Memoranda SANU*¹⁰ se v únoru 1986 stal Slobodan Milošević předsedou Svazu komunistů Srbska. Milošević jako nejvyšší stranický představitel Srbska se však ke kritice *Memoranda* nepřidal a takticky mlčel. (Pelikán et al. 2004:

⁹ Do července 1982 bylo ze Svazu komunistů vyloučeno 1 600 Albánců a 200 kosovských Srbů. (Pelikán et al. 2004: 512)

¹⁰ *Memorandum* bylo poprvé publikováno v listu *Večernje Novosti* 24. září 1986. Jednalo se však o neautorizovanou a nedokončenou verzi. SANU text vydalo oficiálně poprvé až v r. 1995 ve verzi s komentáři jeho hlavních autorů Mihajloviče a Krestiče, která je použita i zde. (Štěpánek 2011: 344)

517) Při první Miloševičově návštěvě Kosova došlo v dubnu 1987 k nezamýšlenému projevu Miloševiče, který se podle některých stal bodem zlomu v jeho kariéře i celém srbsko-kosovském konfliktu. Důvodem Miloševičovi návštěvy bylo uklidnit situaci v Kosovu, hlavně kosovské Srby. Před budovou kulturního domu v Kosově Polji, kde jednání probíhala, se shromáždilo asi 15 000 Srbů, proti kterým zakročila policie. Miloševič vyšel promluvit před shromážděné Srby a pronesl větu, která z něj udělala ochránce srbského národa. „*Nikdo vás nesmí bít...*“¹¹ (V. Š.: 352)

Tajemstvím Miloševičova úspěchu podle Lazareviče spočívalo v tom, že „*(...)dokázal spojit demokratickou energii lidí (...) se silou nově vzniklého srbského nacionalismu. (...)Postavil se do čela populistického hnutí, které mělo smést komunistickou hierarchii a „vrátit důstojnost srbskému národu.“*“ (Lazarevič 2008: 73) V září 1987 svým vítězstvím na VIII. zasedání Svazu komunistů Srbska přinutil k rezignaci Ivana Stamboliče na post předsedy Předsednictva Socialistické republiky Srbsko. Následně přinutil k rezignaci stranické předsedy v Černé Hoře, Vojvodině a nakonec i v Kosovu. Od roku 1989 Miloševič podnikal kroky omezující autonomii Kosova, až byla úplně zrušena v červenci 1990. (IICK 2000: 41) Následně začalo být uplatňovány politiky zvýhodňující srbské obyvatelstvo a naopak diskriminující Albánců.

Přestože Kosovo bylo všeobecně považováno za budoucí ohnisko války, rozpad SFRJ a následné ozbrojené konflikty začaly až s vyhlášením nezávislosti Slovinska, Chorvatska a následně Bosny a Hercegoviny. EU na postupnou desintegraci Jugoslávie reagovala pozastavením Dohody o spolupráci z roku 1980, avšak s výjimkou Svazové republiky Jugoslávie (SRJ)¹², pro kterou zůstala v platnosti. Ostatní nově vzniklé státy si však zachovaly preferenční přístup na evropský trh. Se srbskou agresí vůči nově vzniklým republikám však EU uvalila na SRJ sankce. (Bartlett 2008: 197)

Rozpadající se Jugoslávie odvedla Miloševičovu pozornost od Kosova. (IICK 2000: 43) To, že ohniskem konfliktu nakonec nebylo Kosovo, bylo částečně způsobeno i tím, že většina albánské populace podporovala nově vzniklé hnutí Ibrahima Rugovy Demokratická liga Kosova (*Lidhja Demokratike e Kosovës*, LDK), které přijalo strategii nenásilného odporu.

¹¹ Štěpánek také uvádí, že Miloševič památnou větu ani nevymyslel, pouze zopakoval slova Azema Vllasiho, jenž mu měl poradit, ať řekne, že je (miněno srbské demonstranty) policie již nesmí být. (Tamtéž: 352)

¹² Po rozpadu SFRJ v roce 1992 republika Srbsko s Kosovem a Vojvodinou a republika Černá Hora spojily do Svazové republiky Jugoslávie. V roce 2004 byl útvar přejmenován na Srbsko a Černá Hora. Po referendu v roce 2006 se osamostatnila i Černá Hora.

Kosovské shromáždění ještě před svým rozpuštěním prohlásilo Albánce za národ a na svém paralelním zasedání prohlásilo Kosovo republikou nezávislou na Srbsku, ale součástí SFRJ. (Kubo 2010: 1138) S vyhlášením nezávislosti Slovinska a Chorvatska však začali i Albánci požadovat nezávislost na SFRJ. Kosovská „republika“ vyhlásila referendum, ve kterém hlasovalo 99,87 % voličů pro vyhlášení nezávislosti. (Tamtéž: 1138) Na rozdíl od Slovinska, Chorvatska a Bosny a Hercegoviny, kterým byla Evropou uznána na základě referenda nezávislost, bylo referendum v Kosovo ignorováno. (Tamtéž: 1144)

V roce 1992 se pak konaly kosovské paralelní volby, ve kterých jasně zvítězila LDK. Získala 96 ze 100 jednomandátových obvodů. Část křesel byla ještě rozdělována proporčně. (IICK 2000: 45) Leader LDK Rugova se stal prezidentem Kosova. S postupným zhoršováním situace kosovských Albánců a omezováním autonomie Kosova se začaly vytvářet paralelní struktury albánské vlády, které se vyvinuly do „paralelních světů“. (Tamtéž: 49) Albánci si vytvořili vlastní zdravotnický a školní systém, který byl financován LDK. (Malcolm 1998: 349) Vláda LDK zavedla dobrovolný daňový systém, do kterého přispívali mimo jiné i Albánci z diaspory. (IICK 2000: 46)

Již tak dost represivní politika vůči albánskému obyvatelstvu Kosova se ještě vyostřila s teritoriální expanzí Srbska na území Bosny a Hercegoviny. Rétorika srbského nacionalismu se začala orientovat na islámskou hrozbu skrze muslimskou demografickou agresi. Veškeré jugoslávské muslimské obyvatelstvo bylo obviňováno z plánování „svaté války“ proti pravoslavným Slovanům. (Malcolm 1998: 350) I přes zhoršující se podmínky však mezi kosovskými Albánci převládala podpora nenásilnému odporu.

Bosenská válka byla ukončena v roce 1995 podpisem Daytonské smlouvy. Ta se stává důležitým milníkem jednak v přístupu EU k regionu Balkánu a jednak z hlediska srbsko-kosovského konfliktu. Období po podepsání dohody je charakterizováno zvýšenou aktivitou EU v regionu. EU zavádí novou politiku, tzv. Regionální přístup. Ten má podpořit mírovou dohodu skrze celo-regionální projekty financované z programu OBNOVA. (Bartlett 2008: 197) Pro státy se navíc otevřela možnost čerpání z programu PHARE, který byl po dobu balkánských válek suspendován, a obnovení obchodních výhod s EU. Tyto výhody však byly podmíněny plněním podmínek, např. dodržování mírové dohody, podpora návratu uprchlíků či spolupráce s Mezinárodním soudním tribunálem v Haagu (*International Criminal Tribunal for former Yugoslavia*,

ICTY). Pro SRJ však byla vymezena ještě specifická podmínka, a to iniciovat dialog o statusu Kosova. (Tamtéž: 197)

Regionální přístup měl však výrazné nedostatky. Za prvé, přestože v sobě obsahoval princip kondicionality, státům bylo nabídnuto příliš málo, aby se podmínkám EU přizpůsobily. Navíc na státy Daytonské dohody¹³ byla uvalena vyšší míra kondicionality. Tento fakt vedl ke druhému podstatnému nedostatku, a sice rozdělení států do dvou skupin. (Tamtéž: 198) V jedné skupině byly Albánie a Makedonie nepostižené válkou, které si díky nižší míře kondicionality byly schopny dojednat i Dohodu o spolupráci s EU. V druhé skupině byla státy Daytonské dohody, na které byly uvaleny specifické podmínky vyplývající z jejich válečného angažmá. Navíc Chorvatsku a SRJ byla odmítnuta finanční pomoc z programu PHARE a na SRJ se i nadále vztahovaly sankce kvůli situaci v Kosovu. (Tamtéž: 198)

Druhým důvodem, proč byla Daytonská smlouva významná, je její dopad na srbsko-kosovský konflikt. V Kosovu začala oslabovat vlivem zdánlivých neúspěchů strategie pasivní rezistence. Hlavní ranou, která začala oslabovat Rugovovo hnutí, byla právě Daytonská dohoda. Albánské vedení se snažilo přesvědčit USA, aby byl kosovský problém také řešen v rámci Daytonské konference. Prosadit tento návrh se však nepodařilo. To bylo podle Kuba hlavní ranou, která podkopala legitimitu nenásilného odporu. Daytonská dohoda z pohledu kosovských Albánců odměňovala agresí Srbska uznáním Republiky srbské v Bosně a ukázala, že taktika pasivní rezistence selhala. Vyslala Albáncům signál, že Kosovo není hlavním tématem mezinárodního společenství, což demoralizovalo a oslabilo albánské hnutí nenásilného odporu a naopak radikalizovalo albánskou populaci. (Kubo 2010: 1144)

S tímto obdobím koincidují i první násilné akce mezi lety 1995 a 1996, ke kterým se později přihlásila organizace Kosovské osvobozené armády¹⁴ (*Ushtria çlirimtare e Kosovës, UÇK*). Intenzita akcí v počáteční fázi však byla poměrně nízká (Tamtéž: 1142), stejně jako počet kosovských Albánců, kteří se k nové organizaci přidali. (Tamtéž: 1145) Až do konce roku 1997 byly jednotky UÇK velmi malé, neměly dostatek zbraní, vedení ani žádnou trvalou základnu. (IICK 2000: 52) UÇK však těžila z pádu finančního pyramidového systému v sousední Albánii, který vedl ke kolapsu státních institucí. (Tamtéž: 52) V chaotické situaci byly obyvatelstvem vykradeny

¹³ Tím jsou myšleny státy, které jsou signatáři této smlouvy, tj. Bosna a Hercegovina, Chorvatsko a Svazová republika Jugoslávie.

¹⁴ V práci bude používána počestěná zkratka UÇK.

armádní sklady zbraní a tyto zbraně a munice byly na černém trhu prodány UČK. (Kubo 2010: 1143)

Hlavním faktorem, který vedl k masivní expanzi UČK a v konečném důsledky i k válce, ale byla disproporční reakce srbského režimu na násilné akce UČK. (Malcolm 1998: xxx) Hlavním stimulem, který vedl k masivní vlně nových dobrovolníků UČK byly akce srbských jednotek v regionu Drenica na přelomu února a března 1998. Při jedné z operací byli v obci Prekaz zavražděni téměř všichni členové rodinného klanu Adema Jashariho. Většina z 59 obětí tzv. Drenického masakru byli civilisté. (Kubo 2010: 1146) Podle většiny autorů právě po smrti klanu Jashariů na počátku března se UČK významně rozrostla, což vedlo i k intenzifikaci jejich akcí. (IICK 2000: 68-69, Kubo 2010: 1146, Malcolm 1998: xxx)

Vyšší aktivita UČK však přirozeně vedla k vyšší represi ze strany srbského režimu. Eskalující situace již upoutala i pozornost mezinárodního společenství. Rada bezpečnosti OSN vydala Rezoluci 1160 (1998), která již v březnu požadovala uklidnění konfliktu a zákaz dovozu zbraní do Srbska a Kosova. Rezoluce dále podporovala posílení statusu Kosova, který by Albáncům poskytl dostatečnou míru autonomie, ale založenou na integritě Svazové republiky Jugoslávie. (Kritsiotis 2000: 332-333) V červenci započal srbský režim operaci s cílem potlačit vzpouru UČK. V průběhu léta byla do Kosova vyslána armáda doplněná o polovojenské a policejní jednotky. (IICK 2000: 71) Cílem srbských jednotek však nebyla pouze UČK, akce byly orientovány i na nevojenské cíle, především albánské vesnice. Mezi dubnem a zářím 1998 bylo zdevastováno na 300 vesnic a vyhnáno kolem 250 000-300 000 albánských obyvatel. (Malcolm 1998: xxxii) Při této letní ofenzivě začalo NATO poprvé veřejně zvažovat možnost vojenské intervence. (IICK 2000: 72)

Na letní eskalaci konfliktu odpověděla v září OSN Rezolucí 1199 (1998) požadující klid zbraní odchod srbských jednotek. (Kubo 2010: 1148) Rezoluce však měla velice omezený význam, protože neobsahovala možnost použití donucovacích opatření ani neautorizovala ozbrojenou intervenci. (Kritsiotis 2000: 335) Dočasně uklidnit konflikt se pod hrozbou intervence NATO podařilo až Richardu Holbrookovi, zástupci Kontaktní skupiny¹⁵. V říjnu uzavřel s Miloševićem tzv. Dohodu Milošević-Holbrook. Milošević souhlasil se stažením srbských bezpečnostních jednotek z Kosova

¹⁵ Kontaktní skupina byla složena ze zástupců USA, Ruska, Francie, Německa, Itálie, Velké Británie. Původně vznikla již při řešení bosenské krize. (IICK 2000: 137)

a s nasazením Kosovské verifikační mise OBSE¹⁶ (KVM-OSCE). Ta měla dohlížet na dodržování dohody. Výsledky jednání byly potvrzeny Rezolucí OSN 1203. (IICK 2000: 76)

UČK však využila stahování srbských jednotek, které proběhlo do konce října, a obsazovala pozice opuštěné srbskými jednotkami. (Tamtéž: 78) UČK využila zastavení bojů k vlastní konsolidaci a obnovila vojenské akce. (Kubo 2010: 1149) OSN, NATO i OBSE vyzývaly UČK, aby akce ukončila. Ta v nich však nadále pokračovala. (Tamtéž: 1149) To vedlo v průběhu prosince a ledna k návratu srbských jednotek do oblasti a obnovení jejich aktivity.

15. ledna 1999 zaútočily vládní jednotky na vesnici Račak, kde bylo zabito 45 civilistů. Následující den na místo dorazil tým verifikační mise, který z masakru obvinil srbské jednotky. Útok na Račak je nejčastěji zmiňován jako bod zlomu v konfliktu. Tento incident totiž vyvolal rychlou mezinárodní odpověď. EU na SRJ uvalila embargo na dovoz ropy, zbraní, zakázala dovoz zařízení, které by mohly sloužit k terorismu či policejní represí a řadu dalších opatření. (Bartlett 2008: 198-199) Kontaktní skupinou byla svolána mírová jednání v Rambouillet ve Francii.

Jednání, kterých se kromě Kontaktní skupiny a Svazové republiky Jugoslávie účastnila také delegace kosovských Albánců, se odehrávala v únoru 1999. Plán Kontaktní skupiny počítal s odzbrojením UČK, odchodem srbských jednotek pod dohledem jednotek NATO, obnovením kosovské autonomie a jejich institucí. Záležitost budoucího statusu měla být ponechána k přezkoumání za tři roky. (IICK 2000: 82) Výsledkem jednání byla Prozatímní dohoda pro mír a samosprávu v Kosovu (*Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo*). Ani jedna ze stran však s dohodou v podstatě nesouhlasila. Delegace kosovských Albánců byla nakonec připravena dohodu podepsat na druhém kole jednání v březnu 1999. Srbská delegace ji však razantně odmítla. (Malcolm 1998: xxxvi) Během těchto dlouhých jednání kulminovala srbská ofenziva v Kosovu, která měla za následek asi 200 000 uprchlíků a stažení Kosovské verifikační mise OBSE. (Webber 2009: 450) 21. března přicestoval Richard Holbrook do Bělehradu s ultimátem. Buď Milošević ukončí vojenské akce a přijme Prozatímní dohodu nebo bude čelit protiopatřením NATO. (Tamtéž: 450)

Ani tato poslední snaha a výhrůžka operací NATO však Miloševiče nedonutila přistoupit na Holbrookovy požadavky. 24. března 1999 proto NATO spustilo proti

¹⁶ Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

Svazové republiky Jugoslávie operaci Allied Force. Ta zahrnovala letecké útoky na vojenské a v dalších fázích i strategické civilní cíle. (Tamtéž: 451) Přestože se očekávalo, že bombardování by nemělo trvat příliš dlouho, celá operace se protáhla na 78 dní. Až v červnu 1999 přijal Milošević požadavky zvláštních vyslanců EU a Ruska, Ahtisaariho a Černomyrdina. Ty zahrnovaly odchod srbských jednotek, mezinárodní civilní a bezpečnostní přítomnost OSN za podpory NATO, zavedení prozatímní administrativy, bezpečný návrat uprchlíků, demilitarizaci KLA a iniciaci procesu, který povede ke kosovské samosprávě. (Tamtéž: 452) Tyto požadavky byly potvrzeny Rezolucí 1244. (IICK 2000: 96) Ta potvrzovala zachování suverenity a územní celistvosti SRJ, ale zároveň požadovala vytvoření podstatné autonomie a dostatečné samosprávy pro Kosovo. Dále zaváděla rámec pro fungování civilní mise OSN (UNMIK) a zavedení mezinárodní bezpečnostní přítomnosti (KFOR).

2.2. Období 1999-2008: Kosovo pod mezinárodní administrativou

United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK) zodpovídající za civilní dohled nad Kosovem měla dohlížet na vývoj dočasných institucí pro autonomní a demokratickou samosprávu Kosova. Veškeré legislativní, exekutivní a soudní záležitosti v Kosovu byly přeneseny na zvláštního zástupce generálního tajemníka OSN v Kosovu¹⁷. (de Wet 2009:83-84) Za bezpečnost v provincii zodpovídaly jednotky KFOR.

Mezinárodní správa pod UNMIK byla založena na čtyřech pilířích, o které se staraly další mezinárodní instituce. Pilíř I zahrnoval starost o humanitární pomoc, nad kterou převzal zodpovědnost Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR). Pilíř II obsahoval civilní administrativu, jejíž kontrolu převzal UNMIK. (IICK 2000: 100) UNMIK byl zodpovědný za zdravotnictví a školství a jiné veřejné služby. Dále zastával policejní služby, pracoval na vytvoření Kosovské policejní služby (*Kosovar Police Service* KPS) a vytvářel soudní a nápravný systém. (de Wet 2009: 84) Pilíř III pod vedením OBSE se staral o demokratizaci a budování institucí. Poslední pilíř měla na starosti EU. Jejím úkolem byl ekonomický rozvoj Kosova. (IICK 2000: 100) Starala se o ekonomickou rekonstrukci, koordinaci mezinárodní finanční pomoci, reorganizaci obchodu, měny a bankovních záležitostí. (de Wet 2009: 84)

UNMIK postupně předával kompetence nad správou provincie kosovským představitelům. V roce 2001 UNMIK zavedl Konstituční rámec pro dočasnou

¹⁷ Tím byl jmenován Bernard Kouchner.

samosprávu (*Constitutional Framework for Provisional Self-Government*). Na jeho základě vznikají prozatímní kosovské instituce, kterými jsou shromáždění, post prezidenta, vláda a soudy. UNMIK postupně mezi lety 2001 až 2003 těmto institucím předává zodpovědnost za řízení Kosova. (Bolton, Visoka 2010: 13) Společně s tímto procesem UNMIK zavedl od roku 2002 politiku *Standarts before Status*. Jednalo se o sérii podmínek, které musejí být naplněny, než může dojít k projednávání budoucího statusu Kosova¹⁸. (Ker-Lindsay, Economides 2012: 87)

V roce 2001 se v Kosovu konaly první volby, ve kterých jasně s 45 % zvítězila LDK. Tyto jediné volby do kosovského shromáždění nebyly bojkotovány srbským obyvatelstvem a srbská Koalice Návrat získala ve volbách 11,3 % hlasů. Volby v letech 2004 a 2007 však již byly ze strany kosovských Srbů bojkotovány. (Tansey 2009: 157) V Kosovu podobně jako v 90. letech začaly vznikat paralelní politické struktury, ale v tomto případě srbských institucí. Bělehrad podporoval Srby ve využívání paralelních struktur než systému řízeného Prištinou. (Tamtéž: 162)

Kosovská krize vedla EU k přehodnocení své dosavadní politiky vůči západnímu Balkánu. Přijala vedoucí roli v Paktu stability pro jihovýchodní Evropu, který byl zahájen již v červenci 1999, krátce po skončení intervence NATO. (IICK 2000: 252) Pakt stability vytvářel komplexní politiku vůči celému regionu Balkánu. Zahrnoval podporu mírového vývoje v regionu, respektování lidských práv, ekonomickou prosperitu regionu, regionální spolupráci, ale i vytvoření mechanismů pro začlenění států do euroatlantických struktur. (Stability Pact)

Druhou podstatnou změnou pak byla iniciace nové politiky vůči regionu. Původní Regionální přístup nahradila EU Procesem stabilizace a přidružení (*Stabilization and Association Process SAP*). Jeho jádrem byly smlouvy o stabilizaci a přidružení (*Stabilization and Association Agreement SAA*) uzavírané s jednotlivými státy regionu a finanční pomoc poskytovaná skrze program CARDS (*Community Assistance for Reconstruction, Development, and Stabilization*). Dohody byly v podstatě modelovány jako původní Evropské dohody se státy střední a východní Evropy po pádu železné opony, ale obsahovaly mnohem více politických podmínek. Výhodou oproti Evropským dohodám však bylo, že EU na summitu ve Feiře v červnu

¹⁸ Byly jimi: vznik funkčních demokratických institucí, posílení role práva, svoboda pohybu, návrat uprchlíků a vysídlených osob, respekt k právům komunit, vytvoření základů tržní ekonomiky, spravedlivé uplatňování vlastnických práv, normalizace dialogu s Bělehradem, transformace *Kosovo Protection Corps* (Ker-Lindsay, Economides 2012: 87)

2000 potvrdila státům regionu status potenciálních kandidátů¹⁹. (Sedelmeier 2010: 413-414) SAP byl oficiálně spuštěn v listopadu 2000 na summitu EU-Balkán v Záhřebu. (Bartlett 2008: 200)

K velkým změnám došlo také na srbské politické scéně. V předčasných prezidentských volbách, které Slobodan Milošević v roce 2000 vyhlásil, se opozice dokázala shodnou na společném kandidátovi Vojislavu Koštunicovi, který Miloševiče dokázal porazit. To společně s pouličními demonstracemi nazývanými také Buldozerová revoluce vedlo k pádu režimu Slobodana Miloševiče. (Lazarevič 2008: 83) V prosinci se konaly volby do srbského parlamentu (skupštiny), ve kterých zvítězila také společná opoziční kandidátka DOS (*Demokratska opozicija Srbije*). Premiérem se následně stal Zoran Djindjič. (Pelikán et al. 2004: 551) Ten se zasloužil o návrat SRJ, v roce 2002 přetvořené na unii Srbsko a Černá Hora, do mezinárodních struktur (OSN, OBSE) a zrušení sankcí. Navázal spolupráci s ICTY a nakonec přes nesouhlas prezidenta Koštunici vydal do Haagu ke stíhání i svrženého prezidenta Miloševiče.²⁰ (Tamtéž: 551)

Rozpor mezi prezidentem a premiérem ohledně vydání Miloševiče soudnímu tribunálu byl i důkazem odlišných postojů prezidenta a premiéra vůči evropské integraci a obecně i Západu. Djindjič byl pro-evropský reformista, který vnímal plnění podmínek jako nutné zlo. Koštunica byl naopak konzervativní a anti-evropský. (Šubotič 2011: 324) Přestože EU vítala politickou změnu v SRJ, odstranila dlouhotrvající sankce a začala poskytovat finanční pomoc, nebyla srbským obyvatelstvem vnímána pozitivně. To bylo způsobeno hlavně podmínkou spolupráce s ICTY s předešlou negativní zkušeností SRJ se Západem. (Tamtéž: 323)

12. března 2003 byl pro-evropský premiér Zoran Djindjič zastřelen odstřelovačem, což dále omezilo proevropské směřování Srbska a Černé Hory. Mezi lety 2004-2007 se vlády ujala anti-reformní a protievropská vláda pod vedením bývalého prezidenta Koštunici²¹. Přesto se Srbsku podařilo zahájit vyjednávání o Smlouvě o stabilizaci a přidružení poté, co ICTY potvrdilo plnou spolupráci. Vyjednávání o SAA byla v roce 2006 přerušena, protože vláda nevydala ICTY další obžalované, především generála Ratko Mladiče. (Bartlett 2008: 211) Jedním z hlavních

¹⁹ Později byl tento status potvrzen ještě na summitu v Soluni 2003.

²⁰ Ten v roce 2006 v haagském vězení zemřel.

²¹ Tato menšinová vláda byla tvořena Koštunicovou Demokratickou stranou Srbska, Srbským hnutím obnovy, Novým Srbskem a liberální stranou G17. (Pelikán et al. 2004: 553)

témat Koštunicovi vlády se znovu stala otázka Kosova, hlavně kvůli zhoršující se situaci v provincii.

Již krátce po intervenci NATO bylo v Kosovu hlášeno interetnické násilí. Kosovští Albánci rozpoutaly retribuci vůči srbskému obyvatelstvu. Objevily se i radikální názory, které volaly po „vyčištění“ oblasti od dalších etnik. (IICK 2000: 108) Z původních zhruba 200 000 srbských obyvatel zůstala v Kosovu pouze polovina. Část srbského obyvatelstva odešla dobrovolně, část však byla donucena odejít po albánských odvetných útocích. Zbytek srbského obyvatelstva se koncentroval do několika enkláv na jihu, převážně však na severu území. (Tamtéž: 108) Přestože se situaci podařilo mezinárodními organizacím v oblasti částečně uklidnit, v březnu 2004 došlo k nepokojům a násilnostem vůči srbské menšině. Nepokoje rozpoutala zpráva o smrti tří albánských chlapců, kteří se utopili v řece, když byli pronásledováni kosovskými Srby se psy.²² V průběhu nepokojů podle OBSE došlo k 33 incidentům, do kterých se zapojilo až 51 000 obyvatel Kosova. V jejich průběhu zemřelo 19 obyvatel Kosova (8 Srbů a 11 Albánců), 954 lidí bylo zraněno a 4 100 vyhnáno ze svých domovů. Bylo vypáleno přibližně 550 domů a 27 pravoslavných chrámů. (Bolton, Visoka 2010: 14)

Mezinárodní společenství se začalo obávat, že nevyřešený konečný status Kosova povede k další nejistotě a nestabilitě v Kosovu. (Deda 2009: 237) Zvláštní vyslanec generálního tajemníka OSN Kai Eide doporučil zahájit jednání o konečném statusu Kosova, přestože nebyly naplněny podmínky vytyčené v politice *Standarts before Status*. (Bolton, Visoka 2010: 15) Podle Eideho docházelo k oslabování vlivu OSN v provincii, proto by jiné mezinárodní organizace, především EU, měly přijmout větší roli v Kosovu. (Ker-Lindsay, Economides 2012: 79) V říjnu 2005 Rada bezpečnosti OSN podpořila Eideho návrh a zahájila jednání o statusu Kosova. Na proces vyjednávání měl dohlížet bývalý finský prezident Martti Ahtisaari, který byl jmenován zvláštním vyslancem generálního tajemníka OSN pro ustanovení budoucího statusu Kosova (UNOSEK).

Ještě před zahájením jednání EU vydala Deklaraci o Kosovu, ve které odmítala některé možnosti řešení. Deklarace uvádí: „(...) *jakékoliv řešení, které je unilaterální nebo výsledkem použití síly, stejně jako jakékoliv změny současného území Kosova jsou nepřijatelné. Proto nesmí dojít k dělení Kosova, připojení Kosova k jinému státu nebo části jiného státu (...).*“ (Council of the European Union 2005) Deklarace nevyklučovala

²² Později se tato zpráva ukázala jako nepravdivá. (Batt 2005: 38)

možnost nezávislosti Kosova. K této možnosti se přiklánělo nejvíce členských států EU. Státy podle Noutchevy vnímaly Kosovo jako případ *sui generis*, protože „(...)jediným z rysů, který nemá paralelu s jinými „zamrzlými konflikty“ (frozen conflicts), je přítomnost OSN od roku 1999 jako přímý důsledek intervence NATO, jejímž cílem bylo zastavit násilí páchané na albánské populaci (...). S následnou dlouholetou vládou OSN v provincii odmítající suverenitu Srbska nad Kosovem neexistuje jiná myslitelná varianta než nezávislost (...).“ (Noutcheva 2007: 9) Přestože většina států uznávala oprávněnost kosovské nezávislosti, deklarace přímo neuváděla oficiální stanovisko EU ohledně statusu. (Tamtéž: 9)

Vyjednávání mezi Prištinou a Bělehradem byla vedena ve dvou kolech. První probíhalo mezi únorem 2006 až březnem 2007 ve Vídni. Neúspěch těchto jednání však byl již dopředu zřejmý. Obě strany vstupovaly do jednání s naprosto protichůdnými postoji. Kosovští Albánci nepřipouštěli jinou možnost než úplnou samostatnost na Srbsku. Srbsko naopak jednání započalo s otevřenější platformou pro vyjednávání. Možné výsledky jednání ohraničilo dvěma extrémy, které vylučovalo. Byl to jednak status, který mělo Kosovo v letech 1989-1999, druhým nepřijatelným extrémem pak byla nezávislost Kosova. Srbsko také nesouhlasilo s jakýmkoliv řešením vnučeným mezinárodním společenstvím. (Weller 2008: 31)

Po roce jednání, kdy strany nebyly schopny najít společný kompromis, Ahtisaari předložil návrh a doporučení pro vyřešení konečného statusu, protože již byl vyčerpán veškerý prostor pro jednání. Podle Ahtisaariho bylo již jediným možným řešením nezávislost Kosova, na kterou by zpočátku dohlíželo mezinárodní společenství. (Bolton, Visoka 2010: 15) Návrh předpokládal ukončení Rezoluce 1244, odchod mise UNMIK a předání veškeré zbývající moci kosovským autoritám. Již v roce 2005 se zvláštní vyslanec Ahtisaari a komisař EU pro rozšíření Rehn dohodli, že EU převezme vedoucí roli v Kosovu namísto OSN. Bylo dohodnuto, že EU do Kosova podle Ahtisaariho návrhu vyšle dvě mise. Jednu civilní pod vedením *International Civilian Representative* (ICR), který měl stát v čele *International Civilian Office* (ICO), a druhou k posílení role práva. (Papadimitriou, Petrov 2012: 755-756)

Ahtisaariho návrh podpořily v Radě bezpečnosti OSN USA a státy EU. (Bolton, Visoka 2010: 16) Proti návrhu se ale postavilo Srbsko a hlavně Rusko disponující právem veta v Radě bezpečnosti. Rusko odmítalo přijmout řešení, které by bylo Srbsku vnučeno a dále tlačilo na dialog a kompromis mezi Bělehradem a Prištinou. (Ker-Lindsay, Economides 2012: 79) Rozpor mezi státy nakonec vedl k dalšímu

tříměsíčnímu kolu jednání, které proběhlo od srpna do prosince. Navíc bylo ustanoveno, že na jednání bude dohlížet Trojka, tj. Rusko, USA a EU.

Ani tato jednání však nepřiměla Srbsko a Kosovo ke kompromisu. 7. prosince vydala Trojka konečnou zprávu, kde oznámila neúspěch dalšího kola jednání. Při zasedání Rady bezpečnosti, kde byla zpráva předložena, se USA společně s pěti dalšími státy EU²³, které v té době zasedaly v Radě bezpečnosti, dohodly na společném prohlášení, že „*potenciál pro vyjednané řešení je již vyčerpán*“ (Bolton, Visoka 2010: 17) a „*nastal čas dosáhnout rozhodnutí ohledně Kosova.*“ (Ker-Lindsay, Economides 2012: 79)

17. února 2008 vyhlásilo kosovské shromáždění unilaterálně nezávislost na Srbsku. Deklaraci kosovské nezávislosti okamžitě uznaly USA a odmítlo Rusko a Srbsko. Mezi státy EU však neexistovalo jednotné stanovisko, jak se k unilaterální deklaraci postavit. EU se rozhodla, že je na jednotlivých členských státech, zda nezávislost Kosova uznají. (Tamtéž: 80) S výjimkou Španělska, Slovenska, Rumunska, Řecka a Kypru uznaly nezávislost Kosova všechny členské státy EU a nezávislost uznává i Chorvatsko, které se stalo členem v roce 2013.

Krátce po vyhlášení nezávislosti Kosovo zavedlo novou ústavu, jejíž součástí byl ve článku 143 Ahtisaariho návrh, který zahrnoval vyslání dvou misí EU. (Papadimitriou, Petrov 2012: 754) To však bylo problematické vzhledem k tomu, že původní Ahtisaariho návrh předpokládal ukončení Rezoluce 1244. Protože však byl Ahtisaariho návrh blokován Ruskem a v Radě bezpečnosti neprošel, nadále zůstala v platnosti Rezoluce 1244. Jediným možným řešením, jak zavést misi pod vedením EU a neporušit Rezoluci 1244, bylo misi EU, která získala označení EULEX, zavést pod mandátem OSN tak, aby v podstatě „převzala“ původní misi UNMIK. To však znamenalo, že místo, aby se starala o implementaci Ahtisaariho návrhu a dohledem nad nezávislostí Kosova, musela mise EULEX začít pracovat pod mandátem „*status neutral*“, tzn. mandátem neuznávajícím nezávislost Kosova. (Tamtéž: 758) V Kosovu vedle mise EULEX začala podle původního plánu fungovat i civilní mise *International Civilian Office* (ICO) pod vedením *International Civilian Representative*. Toto

²³ Jednalo se o Velkou Británii a Francii jako stálé členy RB a Belgie, Itálii a Slovensko jako nestálé členy RB.

rozhodnutí dále limitovalo fungování obou misí EU a vytvářelo řadu paradoxních situací, právě kvůli „*status neutral*“ mandátu, se kterým původní plán nepočítal.²⁴

2.3. Období 2008-2013: Srbsko na cestě do EU

Krátce po vyhlášení nezávislosti Kosova se EU rozhodla podepsat se Srbskem Dohodu o stabilizaci a přidružení (SAA). Tu Srbsko začalo vyjednávat již v roce 2005, ale tento proces byl přerušen kvůli nespolupráci Srbska s ICTY. Vyjednávání byla tímto zdržením ukončena až v září 2007. EU se rozhodla smlouvu podepsat, přestože Srbsko nadále plně nespolupracovalo s ICTY na dopadení obžalovaných. V Srbsku byl tento krok vnímán tak, že podmínka „Evropa za Haag“ byla nahrazena novou podmínkou „Evropa za Kosovo“. (Obradovič-Wochnik, Wochnik 2012: 1164) Ratifikaci a implementaci smlouvy ale blokovalo Nizozemsko, které požadovalo, aby Srbsko plně spolupracovalo s ICTY při vydávání válečných zločinců. (Woehrel 2010: 4)

Diskuse ohledně podpisu smlouvy s EU vedla k rozkolu ve vládní koalici a následně k předčasným parlamentním volbám v květnu 2008. Vládní koalice vzešlá z řádných voleb v květnu 2007 se v březnu 2008 rozpadla kvůli otázce evropského směřování Srbska. Proevropskou orientaci Srbska podporovaly a na podpisu smlouvy trvaly Demokratická strana (DS) prezidenta Tadiče a G17+, zatímco Demokratická strana Srbska-Nové Srbsko (DSS-NS) konzervativního Vojislava Koštunici odmítala podepsat jakékoliv dohody, dokud nebude garantována územní integrita Srbska. (Konitzer 2009: 141)

Strany, které vstupovaly do voleb 2008, se dle Konitzera dají rozdělit do tří bloků. Strany starého režimu byly reprezentovány Srbskou radikální stranou (SRS) Vojislava Šešelja internovaného v Haagu a Srbskou socialistickou stranou (SPS) bývalého prezidenta Miloševiče, v současné době pod vedením Ivici Dačiće. SRS je tradičně nejúspěšnější stranou ve volbách, ale nikdy nebyla součástí vládní koalice. Proreformní demokratický blok tvoří DS, G17+, Srbské hnutí obnovy (SPO), Liga sociálních demokratů Vojvodiny (LSV) a Liberálně demokratická strana (LDP). Poslední, tzv. lidový blok tvoří koalice Vojislava Koštunici Demokratická strana Srbska-Nové Srbsko. (Tamtéž: 141)

²⁴ ICO nebyla zavedena pod mandátem OSN, tzn., neřídila se mandátem „*status neutral*“ jako EULEX. Úkolem ICO bylo informovat *International Steering Group*, která podporuje nezávislost Kosova. ICO tak *de facto* v Kosovu operuje pod „*status positive*“. Paradoxní na této situaci je, že ICR, který vede ICO, zastává i funkci Zvláštního vyslance EU v Kosovu, který však pracuje pod mandátem „*status neutral*“. (Papadimitriou, Petrov 2012: 758)

Prodemokratický blok s výjimkou liberálů, kteří kandidovali samostatně, se před volbami zformoval do společné koalice *Za evropské Srbsko* (ZES). Koalice odmítala nezávislost Kosova, ale zároveň silně podporovala integraci Srbska do EU. (Tamtéž: 142) Přestože se očekávalo opětovné vítězství SRS, koalice ZES volby vyhrála se ziskem 38,4 % hlasů a předstihla radikály s 29,4 %.²⁵ Přestože se zdálo, že by vládní koalici mohly složit protievropské strany SRS a DSS-NS bez účasti vítězné ZES, proevropská vládní koalice byla nakonec složena z prodemokratické koalice ZES a Dačičovy strany SPS, která kandidovala v koalici se Stranou sjednocených důchodců Srbska a Jednotným Srbskem (SPS-PUPS-JS). Premiérem se stal Mirko Cvetkovič z DS. (Tamtéž: 144)

Vláda byla celkem složena z 11 stran a opírala se o poměrně slabou většinu v parlamentu (128 poslanců z 250). Pozice vlády však byla posílena rozkolem v největší opoziční straně SRS. (Woehrel 2010: 3) Tomislav Nikolič, který vedl SRS místo uvězněného Vojislava Šešelja v září rezignoval a založil nový subjekt Srbskou pokrokovou stranu (SNS). Ta podobně jako SRS odmítá uznat nezávislost Kosova a plně spolupracovat s ICTY na vydávání válečných zločinců. Na rozdíl od SRS ale Nikoličova strana přijala pragmatičtější přístup k evropské integraci a vstup do EU se stal její zahraničně-politickou prioritou. (Ramet 2010: 20)

Zahraniční politika nové vlády se zaměřila na dva klíčové cíle. Prvním byla integrace Srbska do EU, druhým bránit mezinárodnímu uznání Kosova. Prosazování těchto dvou zahraničně-politických cílů vedlo jednak ke sblížení s EU, na druhou stranu také k utužování vztahů s Ruskem, které bylo největším spojencem Srbska v postoji vůči Kosovu. Podobně se pak Srbsko snažilo zlepšovat vztahy také s Čínou a dalšími státy z Hnutí nezúčastněných zemí, aby zajistilo uznání Kosova co nejméně možným počtem států. (Tamtéž: 3)

Své proevropské směřování vláda potvrdila množstvím prointegračních kroků. Prvním takovýmto signálem bylo dopadení a vydání Radovana Karadžiče ICTY v červenci 2008. Vláda se dále snažila potvrdit svou proevropskou orientaci jednostrannou implementací *Interim Trade Agreement* (ITA) od konce ledna 2009. Tato smlouva je součástí SAA a zajišťuje vzájemnou liberalizaci obchodu mezi podepisujícím státem a EU v horizontu šesti let. Jelikož však byla implementace srbské SAA přerušena kvůli nespolupráci s ICTY, nebyly implementovány ani opatření ITA

²⁵ Celkové výsledky voleb viz Konitzer 2009: 143.

týkající se obchodu. (The Delegation of the European Union to the Republic of Serbia) Srbsko jednostrannou implementací této dohody snížilo celní bariéry na dovoz zboží z EU. (Woehrel 2010: 4) Formálně začala ITA platit až v únoru 2010. Současně se Srbsku s EU podařilo postupně vyjednat vízovou liberalizaci. Od 30. listopadu začal mezi Srbskem a státy Schengenské dohody platit bezvízový styk. (The Delegation of the European Union to the Republic of Serbia) V prosinci 2009 podalo Srbsko přihlášku do EU.

Podstatným úspěchem nové vlády bylo plnění podmínky spolupráce s ICTY. Vládě se podařilo dopadnout poslední tři hlavní obviněné, jejichž dopadení a vydání bylo požadováno Haagským tribunálem. Po dopadení Radovana Karadžiče v dubnu 2008 byl v květnu 2011 zatčen generál Ratko Mladič obviněný tribunálem v Haagu z genocidy, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti v průběhu obléhání Sarajeva a při srebrenickém masakru. (Krastev 2011: 13) Krátce na to byl dopaden i poslední hlavní obviněný, vůdce krajinských Srbů, Goran Hadžič. Zvláště zatčení a vydání generála Mladiče bylo v Srbsku přijato velmi negativně. Vládě se však podařilo veřejné protesty relativně utlumit. (Tamtéž: 14)

Tato zatčení lze považovat za poměrně velký úspěch nové vlády na cestě do EU, vzhledem k tomu, jak je v Srbsku toto téma citlivé. Průzkumy veřejného mínění, pořázené pouze několik týdnů před zatčením Ratko Mladiče, ukazovaly, že „i přes 10 milionovou odměnu nabízenou vládou by 78 % dotazovaných neprozradilo místo pobytu generála, pokud by ho znali, 51 % silně odmítalo jeho (možné) zatčení a 40 % ho považovalo za národního hrdinu. (Tamtéž: 14) Z toho je zřejmé, že rozhodnutí vlády spolupracovat s ICTY a vydat obžalované k jejich stíhání bylo v rozporu s převládajícím veřejným míněním. Přesto se však vláda rozhodla provést tento krok. Podle Krestiče byla vláda nucena zvolit si mezi europeizací nebo marginalizací. (Tamtéž: 15) Buď se přizpůsobit podmínkám EU i v tak citlivých oblastech jako válečná vina, nebo zůstat mimo evropský mainstream podobně jako v éře Slobodana Miloševiče a čelit narůstající izolaci s postupující integrací západního Balkánu.

Je však zřejmé, že rozhodnutí vlády v tomto ohledu je jednoznačně čistě racionální kalkulací a přizpůsobením se podmínkám kondicionality ve smyslu racionálního institucionalismu. Srbsko nezačalo plnit podmínky ICTY, protože by je začalo považovat za legitimní, jak předpokládá konstruktivistický institucionalismus, ale proto, že představuje překážku ke splnění vytyčeného cíle, kterým je evropská integrace. Srbský postoj, který vnímá obžalované jako hrdiny a odmítá jejich vydávání

do Haagu, se nezměnil. Jedná se pouze o čistě racionální strategickou úpravu chování, kdy vydávání obžalovaných je ústupkem Srbska výměnou za pokračující integraci do EU.

Reorientace Srbska na Evropu, přesněji na integraci do EU, měla podle autorů článku *Europeanising the 'Kosovo Question': Serbia's Policies in the Context of EU Integration* vliv i na jednání Srbska k otázce Kosova. Srbsko dle autorů přijalo „vzrálější přístup“. Přestože neuznalo kosovskou nezávislost, rozhodlo se „(...)využít diplomatických snah spíše než represe, jak tomu bylo v případě Miloševiče, nebo nacionalistické rétoriky a bojkotu vyjednávání jako u Koštunici.“ (Obradovič-Wochnik, Wochnik 2012: 1172-1173) Srbsku se podařilo přesvědčit Valné shromáždění OSN, aby přezkoumalo legalitu unilaterálního vyhlášení nezávislosti Kosova²⁶ u Mezinárodního soudního dvora (International Court of Justice ICJ) a ministr zahraničí Vuk Jeremič se zavázal, že Srbsko rozhodnutí soudu bude respektovat.²⁷ (Ramet 2010: 26) V červnu 2010 vydal Mezinárodní soudní dvůr posudek, ve kterém spíše neurčitě rozhodl, že vyhlášení kosovské nezávislosti neporušilo mezinárodní právo. Falk vysvětluje rozhodnutí soudu tak, že „soud nepotvrdil, ani explicitně nevyvrátil interpretaci naznačující, že kosovská deklaráce je v mezinárodním právu přijatelná (...).“ Dále ale Falk uvádí, že na základě jednoho z předchozích rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora, „(...)co není státu explicitně zakázáno, je povoleno.“ (Falk 2011: 50) Podle Falka však nebylo rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora bráno jako rozhodnutí ohledně konečného statusu Kosova²⁸. (Tamtéž: 50) Přestože rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora bylo pro Srbsko velkým zklamáním, jeho rozhodnutí v podstatě nenutilo Srbsko změnit svůj postoj vůči Kosovu a Srbsko nadále neuznává kosovskou nezávislost.

Přestože srbské vedení přijalo diplomatictější přístup k řešení kosovského vyhlášení nezávislosti, snažilo se využívat všech dostupných prostředků podkopávajících nově vzniklý stát. Na mezinárodní úrovni se snažilo se blokovat účast Kosova na regionálních iniciativách. Například v rámci fungování CEFTA Srbsko společně s Bosnou a Hercegovinou (hlavně díky Republice srbské) blokovalo import a tranzit kosovských výrobků od prosince 2008. (Deda 2009: 248) Srbská vláda navíc

²⁶ Přesněji se Valné shromáždění tázalo, zda vyhlášení kosovské nezávislosti bylo v souladu s mezinárodním právem. (Falk 2011: 50)

²⁷ To bylo způsobeno hlavně tím, že obě strany, jak Kosovo, tak i Srbsko očekávaly, že soud rozhodne v jejich prospěch.

²⁸ To znamená, zda je Kosovo součástí Srbska nebo je nezávislým státem. Soud posuzoval výhradně legalitu unilaterálního vyhlášení nezávislosti Kosova.

nadále podporovala paralelní srbské instituce v Kosovu a odrazovala srbské obyvatele Kosova od účasti na kosovských institucích a ve volbách. (Obradovič-Wochnik, Wochnik 2012: 1174) Stejně jako v případě mise UNMIK nebylo Srbsko ochotné spolupracovat ani s nově nasazenou misí EU EULEX. Ta kvůli této nespolupráci nefungovala v oblastech většinově obydlených Srby. Podle Obradovič-Wochnikové a Wochnika tento přístup Srbska ke kosovské otázce nadále posiloval srbsko-albánský rozkol. Přestože Srbsko od nástupu nové vlády prošlo řadou změn díky pro-integrační orientaci vlády, nejevilo zájem měnit svou angažovanost v Kosovu. (Tamtéž: 1169)

Přestože se Srbsko snažilo oddělit záležitost Kosova od evropské integrace, nebyla tato politika již nadále možná. EU začala po Srbsku požadovat postupnou normalizaci vztahů s Kosovem. Důvodů pro tento požadavek ze strany EU bylo podle Stefana Lehneho několik. Jedním z nich je, že vývoj dobrých vztahů se sousedními státy byl vždy klíčovým aspektem procesu rozšiřování. Dalším podstatným důvodem je, že EU nemá zájem importovat na své území další nevyřešené teritoriální spory či tzv. *frozen conflicts*. Navíc s perspektivou členství rozšířenou na celou oblast Balkánu není v jejím zájmu, aby se Srbsko stalo členem EU a blokovalo vývoj vztahů mezi Kosovem a EU. (Lehne 2012: 12) EU se proto rozhodla zatížit přístupový proces Srbska přidáním specifické podmínky požadující normalizaci vztahů s Kosovem. Je nutné si uvědomit, že EU nepožaduje po Srbsku uznání nezávislosti Kosova. Kondicionalita EU je ve své podstatě *status neutral*. To je způsobeno také vnitřním rozporem v EU, kde pět členských zemí neuznává nezávislost Kosova.

Aby EU napomohla normalizaci vztahů mezi oběma subjekty, rozhodla se uspořádat technický dialog mezi Bělehradem a Prištinou. Ten začal probíhat od března 2011 s pomocí Roberta Coopera, poradce Vysoké představitelky Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku Cathrine Ashton. Přestože jednání se týkala převážně technických záležitostí mezi oběma subjekty, dialog měl podle Lehneho politický charakter a role EU byla spíše „*vytrvalá mediace zahrnující nastolování agendy, promyšlené řešení a užívání masivních odměn a trestů (carrots and sticks), aby bylo dosaženo dohody.*“ (Lehne 2012: 8) Dialog mezi oběma stranami pokračoval i během tenzí a středů v severním Kosovu v průběhu léta 2011.

Nakonec bylo dosaženo dohod ohledně volného pohybu osob, občanského registru, registru aut, katastrálních záznamů, vzájemného uznávání diplomů a celních známek (*custom stamps*). (Tamtéž: 8) Důležitějšími dohodami, kterých bylo dosaženo v únoru 2012, však byla jednak dohoda o společné správě hranic (*Integrated Border*

Management, IBM), ale hlavně pak dohoda zaručující Kosovu možnost účastnit se regionálních iniciativ. Kosovo na základě dohody s Bělehradem může samostatně podepisovat nové regionální smlouvy, participovat na všech regionálních organizacích a účastnit se schůzek, ale pouze pod označením Kosovo^{*}. Jedná se o tzv. hvězdičkový status, který je neutrální ke statusu Kosova a je v souladu s Rezolucí 1244 a rozhodnutím Mezinárodního soudního dvora ohledně kosovské deklarace nezávislosti. (Tamtéž: 3) Krátce po podpisu těchto dvou smluv byl Srbsku na březnovém summitu Evropské rady udělen kandidátský status. (European Commission 2012: 19) Podle zatím posledního *Progress Report* Evropské komise, ve kterém každoročně hodnotí pokrok dosažený kandidátskými a potenciálně kandidátskými státy při plnění podmínek EU, probíhá implementace těchto dohod z obou stran bez vážnějších potíží. (European Commission 2013b: 6)

Přestože sám technický dialog a dohoda o reprezentaci Kosova byly považovány za poměrně velký úspěch, EU považovala za nutné, aby „(...) *Srbsko pokračovalo v konstruktivním zapojení se do další fáze dialogu tak, aby bylo dosaženo dalšího pokroku k viditelnému a trvalému zlepšení vztahů s Kosovem.*“ (European Commission 2012: 19) Obě strany se zapojily do dalšího dialogu, který byl podporován Vysokou představitelkou Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku Cathrine Ashton. Nových jednání se však již účastnila nová srbská vláda vzešlá z řádných voleb v roce 2012. V květnu v Srbsku a v Kosovu²⁹ probíhaly souběžně prezidentské, parlamentní a obecní volby. Nová vláda byla složena ze Srbské socialistické strany a Srbské pokrokové strany (SNS) souběžně nově zvoleného prezidenta Tomislava Nikoliče. Premiérem se stal Ivica Dačić z SPS.

Dialog mezi Prištinou a Bělehradem začal probíhat na nejvyšší politické úrovni a setkání byla vedena mezi premiéry obou zemí i mezi oběma prezidenty. Od ledna 2013 se jednání mezi ministerskými předsedy začala zabývat zřejmě nejvíce problematickou záležitostí, a sice severním Kosovem. (European Commission 2013b: 5) Zde nadále fungovaly paralelní instituce podporované Srbskem, které zahrnovaly krom nemocnic a škol také obecní samosprávy, bezpečnostní složky a vlastní soudní systém. (European Commission 2012: 19)

Výsledkem jednání byla dohoda nazvaná *First agreement on principles governing the normalization of relations* (První dohoda o principech řídících

²⁹ Nad volbami v Kosovu dohlížela OBSE a konaly se zde pouze prezidentské a parlamentní volby. Srbsko zde nevyhlásilo volby do obecních zastupitelstev. (European Commission 2012: 19)

normalizaci vztahů, dále jen První dohoda/smlouva). Hlavními body této smlouvy byly vznik Asociace/Komunity srbských obcí, zavedení jediné policejní síly v Kosovu a integrace všech policejních složek v severním Kosovu do kosovských policejních složek, integrace a fungování všech soudních autorit v rámci kosovského práva, uspořádání komunálních voleb v obcích v severním Kosovu pod dohledem OBSE. Navíc se obě strany vzájemně zavázaly neblokovat pokrok druhého v jeho cestě do EU. (European Commission 2013b: 5) V posledních stádiích vyjednávání bylo také navrženo, aby Srbsko přestalo blokovat členství Kosova v mezinárodních organizacích. Tento návrh však byl Srbskem razantně odmítnut. (Lehne 2013)

V praxi tak Srbsko bude akceptovat autoritu kosovské vlády nad celým Kosovem, tedy i nad severní částí do té doby spravované paralelními strukturami podporovanými Bělehradem. Srbské obce se spojí do Komunity srbských obcí, která bude disponovat značnou autonomií. (The Economist) Paralelní policejní složky mají být nahrazeny kosovskými bezpečnostními složkami, v jejich čele však bude Srb a policejní složky bude reflektovat etnické složení oblasti. Podobně i soudní systém má být složen převážně ze srbských soudců. (Smolar 2013)

Obě strany se v květnu 2013 dohodly na plánu implementace První dohody. Podle *Kosovo* 2013 Progress Report* byly mezi 14. červnem a 5. červencem postupně uzavírány srbské policejní stanice a Srbsko přestalo vyplácet mzdu srbským policistům, kteří jsou nyní převedeni pod kosovské policejní síly. Od 15. července již nefungují ani paralelní srbské soudy. Proces přechodu srbských policistů a soudců pod kosovskou administrativu však nadále pokračuje. Byly rozpuštěny i obecní zastupitelstva, do nichž proběhly volby v listopadu 2013 stejně jako ve zbytku Kosova. (European Commission 2013a: 6)

S První smlouvou a její implementací však nesouhlasí srbští obyvatelé severní oblasti Kosova. Ještě před podpisem smlouvy byly ze severní oblasti Kosova hlášeny incidenty. V březnu v oblasti při společné operaci proti sérii útoků ručními granáty zasahovala Kosovská policie a jednotky KFOR. (Tamtéž: 6) Krátce po oficiálním podpisu smlouvy proběhla v Kosovské Mitrovici 22. dubna demonstrace proti jejímu podpisu. (Smolar 2013) Kosovští Srbové navíc navrhovali konání referenda ohledně První smlouvy a vyhrožovali bojkotem její implementace. (European Commission 2013a: 6) V září byl zabit člen mise EULEX při ozbrojeném útoku na konvoj v Kosovské Mitrovici. Oba státy však útok ostře odsoudily. (Tamtéž: 6) Celkově však Evropská komise hodnotí, že „(...) přístup Prištiny společně s pozitivní rolí, kterou

sehrál Bělehrad, zabránily eskalaci.“ (Tamtéž: 6) Je tedy patrné, že přestože došlo jednoznačně k posunu ve vztazích mezi Prištinou a Bělehradem, hlavním rizikem je v současné době hlavně srbské obyvatelstvo severního Kosova, které s postupem srbské vlády nesouhlasí. Je tedy nutné, aby Srbsko zůstalo nadále v implementaci smlouvy konstruktivně zapojeno.

Stefan Lehne, ale i řada dalších autorů se shodují, že za úspěchem, kterým bylo dosažení dohody, stojí jednak samozřejmě mediace Vysoké představitelky Cathrine Ashton, ale hlavně snaha obou subjektů o integraci s EU. Podle Lehneho byla kondicionalita EU zásadním katalyzátorem jednání mezi Srbskem a Kosovem. Před Srbskem se otevírala možnost zahájení přístupových rozhovorů. (Lehne 2013) O jejich otevření s ohledem na pokrok Srbska v normalizaci vztahů s Kosovem měla v červnu 2013 rozhodnout Evropská rada. Je tak patrné, že v motivaci Srbska při podpisu První smlouvy sehrála silnou roli právě tato odměna ve formě otevření přístupových rozhovorů. Evropská rada následně skutečně rozhodla na základě významného pokroku dosaženého Srbskem o jejich otevření.³⁰ (European Commission 2013b: 1) Podobně i Kosovo bylo při jednáních motivováno možností, že za kooperativní přístup v dialogu může být odměněno zahájením vyjednávání o SAA. (Lehne 2013)

Od června 2013 jsou vztahy mezi Srbskem a Kosovem řízeny skrze prostředníky obou subjektů. Jejich hlavním úkolem je dohlížet na implementaci klíčových smluv dosažených mezi Srbskem a Kosovem.³¹ (BalkanInsight 2013b) Dále Srbsko a Kosovo dosáhlo v září 2013 dohody ohledně telekomunikací a energie, které mají odstranit nevyřešené problémy mezi Srbskem a Kosovem v těchto oblastech.³² V prosinci strany dosáhly dohody o ochraně náboženských a kulturních památek. Všechny tyto dohody jsou zatím postupně implementovány. (European Commission 2013b: 1)

³⁰ První mezivládní konference byla uspořádána v lednu 2014.

³¹ Tito prostředníci jsou oběma stranami vnímáni naprosto odlišně. Srbská strana vnímá funkci obou prostředníků velice minimalisticky. Dejan Pavicevič, který bude zastávat post srbského prostředníka, nepovažuje funkci prostředníků „(...) ani za diplomatickou misi, ani ambasádu, ani prostřednický úřad, pouze za prostředníky, osoby, které budou napomáhat usnadnění komunikace jako součást implementace dohod.“ Kosovská strana naopak považuje zavedení prostředníků za průlom ve vztahu Srbska ke Kosovu. Kosovo je často nazývá ambasádami. Kosovský prostředník Lulzim Peči vnímá své povinnosti jako „podobné těm, jaké vykonávají vedoucí diplomatické mise.“ Kosovský premiér Hashim Thaci výměnu prostředníků vnímá jako vzájemné diplomatické spojení, které „(...)představuje posilování v uznání reality Kosova ze strany Srbska.“, čímž odkazoval na uznání nezávislosti Kosova. (BalkanInsight 2013b)

³² V případě energetiky se jedná o spor mezi zřizovateli tranzitních sítí v Kosovu a Srbsku, KOSTT a Elektromreza Srbije. (European Commission 2013a: 41) V případě telekomunikací byl vyřešen kosovský problém s předvolbou a od roku 2015 bude Kosovu přidělena samostatná třiciferná předvolba. Zároveň bylo dohodnuto, že Telekom Srbija může v Kosovu legálně působit do roku 2015. (Tamtéž: 43)

Posledním milníkem, který tato práce reflektuje, jsou kosovské obecní volby z listopadu 2013. Jejich konání bylo součástí První dohody. Jak bylo popsáno výše, při její implementaci byla rozpuštěna srbská obecní zastupitelstva na severu Kosova, která byla součástí srbských paralelních struktur. Zastupitelstva měla být nahrazena novými, které vzejdou z voleb pořádaných Kosovem na celém svém území v listopadu 2013 pod dohledem OBSE.

Volby se uskutečnily 3. listopadu s pomocí OBSE. Nad volbami navíc dohlížela i monitorovací mise EU. V průběhu voleb probíhala souběžně přímá volba starostů. Ti jsou voleni na základě většinového systému. Pro zvolení je požadováno 50 % plus jeden hlas. Pokud žádný z kandidátů nezíská potřebnou většinu, postupují dva kandidáti s nejvyšším počtem hlasů do druhého kola. To bylo naplánováno na 1. prosince 2013.

Na většině území Kosova proběhly volby v poklidu a podle demokratických standardů. Nebyly ve větší míře hlášeny pokusy ovlivnit výsledky voleb. Do voleb se aktivně zapojily i menšiny žijící v Kosovu, včetně Srbů v jižních enklávách. Zde byla volební účast dokonce vyšší než průměr. (Szpala 2013) Problémy se však vyskytly v severní části Kosova. Volby zde byly z velké části bojkotovány, na tři největší volební místnosti v Kosovské Mitrovici však zaútočila skupina maskovaných mužů a zničila volební urny a materiál. (Peci 2013c) To vedlo ke stažení pozorovatelů OBSE a předčasnému uzavření i dalších volební místností v oblasti. (Szpala 2013) Ústřední volební komise nařídila opakování voleb v těchto třech volebních stanicích.³³ Incident mezinárodní společenství odsoudilo. (Peci 2013c)

Srbský premiér Dačić shledal vinu hlavně na straně Kosova, které dle jeho názoru nedokázalo zajistit podmínky pro bezproblémový průběh voleb (Peci 2013b). Přesto před opakovaným kolem voleb podněcoval srbské obyvatelstvo, aby se voleb zúčastnilo. (BalkanInsight 2013c) Právě volby v Mitrovici jsou z pohledu Srbska velice důležité, protože Mitrovica se má stát administrativním centrem nově vzniklé Komunity srbských obcí, která je jedním z hlavních bodů První smlouvy. (Tamtéž)

Opakované volby ve třech volebních obvodech již nebyly doprovázeny žádným násilím ani incidenty. (Barlovac 2013) Pozitivní roli v tomto ohledu sehrál i premiér Dačić, který pohrozil trestem pro všechny, kteří by opakované volby narušili. (BalkanInsight 2013c) Volební účast však byla opět nízká a činila pouze 22,38 %. (Barlovac 2013) Ve většině severních srbských obcí zvítězila jak ve volbách do

³³ Opakované volby se konaly 17. listopadu.

zastupitelstva, tak v přímé volbě starostů kandidátní listina *Srpska*, která byla podporovaná Bělehradem. (Peci 2013a)

Ani druhé kolo přímé volby starostů nebylo provázeno vážnějšími problémy, přestože došlo k několika zatčení. Po volbách však vyvstal problém v Mitrovici, kde starosta zvolený za listinu *Srpska*, Krstimir Pantič, odmítl složit přísahu s odůvodněním, že „*podepsáním se pod text, ve kterém se objevuje znak Kosova, naznačující tím, že Kosovo je republika, bych porušil ústavu Srbska. (...) obecní volby byly velkým podvodem mezinárodního společenství.*“ Jeho krok však nebyl bělehradským vedením příliš vítán. Srbský ministr bez portfeje Aleksandar Vulin, který zodpovídá za Kosovo, předpokládá, že kosovská volební komise zřejmě vyhlásí nové volby na post starosty v Mitrovici. Vulin tuto situaci považuje za „*něco co jsme v tento moment nepotřebovali, vynakládat energii na další volby.*“ (BalkanInsight 2013a) Jedná se totiž o další zdržení pro vytvoření Komunity srbských obcí a tím pádem i pro úplnou implementaci První smlouvy.

Je patrné, že největším problémem zatím zůstává situace v severním Kosovu většinově obydlená srbským obyvatelstvem. Zde je zatím patrný vzdor místního obyvatelstva vůči nově zavedené kosovské autoritě a kosovským institucím. Srbské obyvatelstvo odmítá implementaci První dohody, což potvrzují přetrvávající nepokoje v oblasti. Co se týče analyzovaného období, srbská vláda v Bělehradu projevila řadu snah o uklidnění situace v oblasti a tím i podporu normalizaci vztahů mezi Srbskem a Kosovem.

Jak již bylo zmíněno výše, Srbsko a samozřejmě také Kosovo bylo za pokrok ve vzájemných vztazích pochváleno nejen EU, ale např. i od OSN. (BalkanInsight 2013d) Srbsko se ale podobně jako v případě podmínky plné spolupráce s Haagským tribunálem pouze přizpůsobilo podmínce kladené ze strany EU na základě strategického rozhodnutí dosáhnout vytčeného zahraničně-politického cíle, kterým je členství v EU. To potvrzuje hlavně kontext podpisu První smlouvy mezi Srbskem a Kosovem, při kterém se jednalo o posun ve vzájemných vztazích mezi oběma stranami a EU. V případě *Srpska* hrála značnou roli možnost otevření přístupových rozhovorů, která však závisela na pokroku v normalizaci vztahů s Kosovem. Přiština byla motivována možností zahájit vyjednávání o SAA.

Přestože Srbsko udělalo značný pokrok v normalizaci vztahů s Kosovem, úplná normalizace vztahů je podle Lehneho zatím velmi vzdálená. (Lehne 2013) Proto přestože EU tento pokrok oceňuje, bude i nadále požadovat po Srbsku další kroky ke

zlepšení vzájemných vztahů s Kosovem. To potvrdila při první mezivládní konferenci se Srbskem v rámci přístupových jednání, která se uskutečnila v lednu 2014. Na této konferenci bylo potvrzeno, že kromě na jednotlivé kapitoly jednání bude brán zřetel i na „(...)pokračující zapojení Srbska do a kroky k viditelnému a udržitelnému zlepšení vztahů s Kosovem“. EU totiž doufá, že (...)tento proces by měl vést k postupné komplexní normalizaci vztahů mezi Srbskem a Kosovem.“ (Council of the European Union 2014: 2) Je tedy zřejmé, že První smlouva byla z pohledu EU jen jedním z mnoha kroků k vyřešení srbsko-kosovského konfliktu a že EU i nadále chce zůstat v tomto procesu zapojena.

3. Analýza vlivu EU na srbsko-kosovský konflikt

Následující kapitola se bude zabývat analýzou vlivu EU na srbsko-kosovský konflikt na základě teorie projektu *EUborderconf*. V první podkapitole budou nejprve identifikováni další aktéři, kteří by potenciálně mohli mít na průběh konfliktu vliv. Tato podkapitola bude sloužit jako kontrola jiných nezávisle proměnných, které by mohly vedle EU působit na transformaci konfliktu. V druhé podkapitole proběhne identifikace jednotlivých stupňů konfliktu podle eskalačního a deeskalačního modelu, který nahrazuje původní sekuritizační model Dieze, Stettera a Alberta. Při změnách jednotlivých stupňů bude sledována role EU, tedy jak v tomto stádiu na konflikt působila.

Na základě odstranění vlivů jiných aktérů a díky identifikaci jednotlivých stádií bude možné zjistit, jaký vliv má EU, přesněji integrace Srbska do EU, na průběh konfliktu. Podle Dieze, Stettera a Alberta můžeme buď identifikovat vliv jako pozitivní, tzn., dojde k posunu z vyššího stupně konfliktu na nižší, nebo naopak, dojde-li k posunu z nižšího stupně na vyšší, můžeme identifikovat vliv negativní.

3.1. Další relevantní aktéři

Na srbsko-kosovský konflikt v jeho průběhu působila řada aktérů mimo EU. Jednalo se jednak o mezinárodní organizace, především OSN, NATO a OBSE, Kontaktní skupina, ale i jednotlivé státy, nejmarkantněji pak Rusko a USA jako hlavní spojenci obou konfliktních stran, tedy Srbska, respektive Kosova. Tato podkapitola bude analyzovat jejich vliv, tj. kdy a jakým způsobem tito aktéři do konfliktu zasáhly.

3.1.1. Organizace spojených národů (OSN)

OSN byla poměrně aktivní při eskalaci konfliktu od roku 1998, kdy vydávalo rezoluce požadující ukončení vojenské přítomnosti svazové armády a ukončení aktivit UČK. Její působení však nemělo významný vliv na transformaci konfliktu, který dále eskaloval. Tuto eskalaci se podařilo uklidnit až skrze vyjednávání Kontaktní skupiny, kde díky Richardu Holbrookovi bylo dosaženo dohody s Miloševićem o stažení jednotek Svazové republiky z území Kosova a vyslání Verifikační mise OBSE. Tuto dohodu OSN potvrdilo Rezolucí 1203.

Po intervenci NATO zahrnula výsledek vyjednávání mezi Miloševićem a zvláštními vyslanci EU a Ruska Ahtisaarim a Černomyrdinem do rezoluce 1244, která je doposud v platnosti. Ta jako jeden z bodů zaváděla administrativní správu Kosova

pod patronátem mise OSN UNMIK. Jejím úkolem bylo dohlížet na vývoj dočasných institucí pro autonomní a demokratickou samosprávu Kosova. Veškeré legislativní, exekutivní a soudní záležitosti v Kosovu byly přeneseny na zvláštního zástupce generálního tajemníka OSN v Kosovu. OSN převzala odpovědnost za post-konfliktní vývoj v Kosovu.

Od roku 2001 začal UNMIK postupně předávat pravomoci nově vzniklým orgánům kosovské samosprávy. Postupně se začal připravovat na potenciální projednávání budoucího statusu Kosova, tak jak bylo obsaženo v rezoluci 1244, když zavedl politiku *Standarts before Status*. Odkládání jednání o konečném statusu Kosova však vedlo ke zvyšujícímu se napětí Kosovu, které kulminovalo masovými nepokoji v roce 2004. Následně Zvláštní vyslanec generálního tajemníka OSN Kai Eide doporučil otevřít jednání o statusu bez ohledu na plnění podmínek *Standarts before Status*. Eide navíc vnímal, že role OSN v Kosovu oslabuje a navrhoval, aby roli převzala jiná mezinárodní organizace, nejlépe EU. OSN byla hlavním organizátorem jednání mezi Srbskem a Kosovem o statusu.

Během jednání, které řídil Martti Ahtisaari jako zvláštní vyslanec generálního tajemníka OSN pro ustanovení budoucího statusu Kosova (UNOSEK), nebylo dosaženo kompromisní dohody. Obě strany do jednání vstupovaly s naprosto protichůdnými postoji a OSN se nepodařilo v prvním kole jejich vyjednávací pozice změnit. Ahtisaari prohlásil prostor pro vyjednávání za vyčerpaný a za jediné možné řešení považoval nezávislost Kosova pod dohledem mezinárodního společenství. V rámci svého plánu počítal s tím, že vedoucí roli v Kosovu převezme EU namísto OSN. V Radě bezpečnosti však jeho návrh neprošel díky nesouhlasu Ruska, které si vymohlo další tříměsíční prostor pro jednání, které bylo tentokrát dozorováno Trojkou (Ruskem, USA a EU). Neúspěch dalšího kola jednání nakonec vedl k unilaterálnímu vyhlášení nezávislosti Kosova.

Po vyhlášení nezávislosti Kosova role OSN na konflikt ještě více oslabila. Schopnost OSN působit na konflikt je do značné míry způsobena rozkolem v Radě bezpečnosti mezi státy podporujícími nezávislost Kosova (Francie, VB, USA) a státy podporujícími Srbsko (Rusko, Čína). OSN se rozhodlo z Kosova stáhnout svou administrativní misi UNMIK, jejíž autorita v Kosovu se snižovala. Protože však stále platí Rezoluce 1244, která zavádí mezinárodní dohled nad Kosovem, rozhodla se OSN zavést misi EU pod mandátem mise UNMIK. Mise EU EULEX v podstatě převzala

misí UNMIK a z té se stala pouze prázdná schránka. Role OSN je tedy po vyhlášení nezávislosti Kosova téměř nulová a OSN dobrovolně předala starost o tuto oblast EU.

Celkově lze roli OSN na transformaci konfliktu popsat jako poměrně slabou. V průběhu jeho eskalace se sice snažila uklidnit situaci v Kosovu řadou rezolucí, ty však neměly na dění v oblasti vliv. Nejvíce se OSN zapojila až do post-konfliktního vývoje v Kosovu, když zde vytvořila fungující instituce, které postupně přejímaly pravomoci nad správou vlastního území. To, že Rezoluce 1244 odkládala řešení konečného statusu Kosova do budoucna, vedlo k zvyšujícímu se napětí v Kosovu. UNMIK se navíc rozhodl zatížit otevření jednání o statusu Kosova řadou podmínek v rámci *Standarts before Status*.

Na rozdíl od principu kondicionality v rámci EU byla tato strategie OSN však neúspěšná a OSN muselo jednání otevřít bez ohledu na dosažený pokrok. Tento fakt je poměrně zajímavý v porovnání s principem kondicionality EU, který je obecně považován za celkem silný nástroj, jak bylo ukázáno v první kapitole. Dokonce i Dorussen, který je v první kapitole zmiňován, je zastáncem toho, že pozitivní motivace je poměrně silným nástrojem. Nad důvody tohoto rozdílu je možné spekulovat. Použijeli podmínky, které dle Schimmelfenniga a Sedelmeiera ovlivňují efektivitu kondicionality (Tabulka 1), je možné hledat problém ve vnitřních faktorech souvisejících s nastavením politického systému (podmínka náklady vlády na přijetí). Ten byl v případě Kosova teprve ve stádiu formování, což dále ovlivňovalo jeho schopnost přijímat standarty požadované OSN, tzn., problém byl s naplněním faktoru administrativní kapacity. Další komplikaci lze nalézt ve faktoru rychlosti vyplacení odměny, kterou je v tomto případě otevření vyjednávání o statusu. Předešlé dva faktory vedly k tomu, že přijetí všech podmínek *Standarts before Status*, které by vedlo k otevření vyjednávání o statusu, probíhalo pomalu a otázka kosovského statusu zůstávala vyset ve vakuu. To byl podle mezinárodního společenství hlavní důvod pro vypuknutí nepokojů v březnu 2004. Navíc plně nebyla splněna ani podmínka důvěryhodnosti kondicionality. Budoucí řešení kosovského statusu bylo součástí Rezoluce 1244 a muselo tedy proběhnout. Kondicionality uvalená misí UNMIK tak postrádala legitimitu a pouze celý proces oddalovala.

OSN po tomto nevydařeném kroku začala projevovat tendence přenechat starost o Kosovo EU. OSN následně neuspěla ve snaze dovést Srbsko a Kosovo při vyjednávání ke společnému kompromisu ohledně statusu. Neúspěch vyjednávání nakonec vedl k vyhlášení kosovské nezávislosti. Následně se OSN de facto naprosto

z Kosova stáhla a své pravomoci předala misi EU EULEX. Po vyhlášení nezávislosti OSN na konflikt nijak významně nepůsobí. Pouze pochválila Srbsko a Kosovo za jejich současný pokrok ve vzájemných vztazích.

3.1.2. Severoatlantická aliance (NATO)

Oproti roli OSN mělo NATO poměrně silný vliv na konflikt, což je ale přirozeně způsobeno jeho přímou účastí v konfliktu v průběhu humanitární intervence na ochranu albánského obyvatelstva v Kosovu. NATO se poprvé veřejně začalo zajímat o situaci v Kosovu v průběhu srbské ofenzivy v září 1998, kdy již zvažovalo vojenskou intervenci. Hrozba vojenským zásahem v Kosovu byla také silným motivem pro Miloševiče při přijetí tzv. dohody Miloševič-Holbrook. Při jednání v Rambouillet však již výhrůžka intervencí NATO Miloševiče k přijetí požadavků Kontaktní skupiny nedonutila.

Intervence začala 24. března 1999 a trvala 78 dní. Přestože ji provázela řada kontroverzní týkající se její legality, ale i cílů bombardování, jejím jednoznačným výsledkem je, že vedla k ukončení války v Kosovu mezi vojenskými a paramilitárními jednotkami SRJ a UČK a i ukončení represe vůči albánskému obyvatelstvu.

Přestože hlavní starost nad post-konfliktním vývojem převzala OSN, NATO zůstalo nadále v oblasti angažováno, a to přítomností jednotek KFOR, které se měly starat o bezpečnost v Kosovu. Jejich nasazení však zpočátku provázela řada problémů a jednotky KFOR nedokázaly poskytnout plnou ochranu srbským obyvatelům Kosova, kteří se stali oběťmi retribuční aliance albánského obyvatelstva. Až do roku 2004 se však situaci v Kosovu podařilo uklidnit.

Přestože jednotky KFOR jsou stále v Kosovu přítomny a zajišťují zde nadále bezpečnost, je jejich působení v rámci konfliktu omezeno pouze na tento úkol. Schopnost NATO působit na srbsko-kosovský konflikt je limitována dvěma okolnostmi. Prvním je podstata NATO jakožto vojenské síly, která omezuje jeho působení pouze na otázky bezpečnosti. Druhým je právě intervence NATO do konfliktu. V Srbsku je kvůli své angažovanosti v konfliktu a bombardováním jeho území stále vnímáno značně negativně. O tom svědčí i kroky politického vedení země, které je od roku 2008 orientováno na integraci do EU, o vstup do NATO však na rozdíl od sousedních států neusiluje. Pouze krok svých sousedů podporuje. Díky tomuto negativnímu obrazu, jaký NATO v Srbsku má, je jeho vliv jako mediátora konfliktu vyloučen.

3.1.3. Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE)

Vliv OBSE na konflikt v Kosovu je poměrně omezený. OBSE v podstatě v celém jeho průběhu plnila hlavně monitorovací úkoly, převážně v průběhu voleb. Toto její omezené působení bylo způsobeno postupnou ztrátou postavení této organizace na mezinárodní scéně. OBSE byla ještě v roce 1999 rozmístěna v mnoha konfliktních zónách a snažila se napomoci vyřešení konfliktů např. v Moldávii, Gruzii a Náhorním Karabachu. Na přelomu tisíciletí se však postupně uzavírala dekáda, kdy OBSE hrála prominentní roli na mezinárodní scéně. (Lynch 2009: 140)

V průběhu srbsko-kosovského konfliktu poskytla Verifikační misi (KVM-OSCE), která byla součástí dohody Milošević-Holbrook a měla dohlížet na stahování srbských vojsk z Kosova od podzimu 1998. UČK využila této dohody k vlastní konsolidaci a obnovila vojenské akce. Společně s OSN a NATO OBSE vyzývala UČK k ukončení akcí, ta však nadále pokračovala s obsazováním míst opuštěných srbskými jednotkami. Aktivita UČK měla za následek návrat srbských jednotek do oblasti a zahájení ofenzívy proti UČK. V průběhu jednání v Rambouillet, kdy vrcholila srbská ofenzíva, byla KVM-OSCE z oblasti stažena.

Po intervenci NATO byla OBSE součástí mise UNMIK, kde se starala o demokratizaci a budování institucí v Kosovu, tzv., Pilíř III. V rámci svého úkolu měla i dozor nad Centrální volební komisí v Kosovu. Volby zde tedy probíhaly pod dohledem OBSE. OBSE se však nepodařilo zapojit srbské obyvatelstvo hlavně na severu Kosova do voleb a s výjimkou prvních voleb v roce 2002 byly ostatní volby srbským obyvatelstvem bojkotovány³⁴. Následně se začaly vytvářet srbské paralelní instituce i s vlastními volenými orgány. Tyto paralelní instituce byly odstraněny až První smlouvou vyjednanou za pomoci EU. Po nabytí platnosti nové kosovské ústavy a přijetím volebních zákonů ztratila OBSE kontrolu nad Centrální volební komisí a volby jsou tak již organizovány přímo Kosovem. (Deda 2009: 240) Nadále však OBSE vysílá vlastní mise pro monitorování voleb v Kosovu. Nad průběhem kosovských obecních voleb v listopadu 2013, které OBSE pomáhala pořádat, navíc ještě dohlížela volební monitorovací mise EU (European Union Election Observation Mission Kosovo).

Je patrné, že vliv OBSE na transformaci konfliktu je nevýznamný. OBSE se starala primárně o monitorování situace v Kosovu a před vyhlášením nezávislosti

³⁴ To platí hlavně pro srbské obyvatele na severu.

zodpovídala za volby konané na území Kosova³⁵. Přestože na rozdíl od NATO má OBSE potenciál ovlivňovat konflikt, přebírá v jeho rámci spíše sekundární roli. To je způsobeno s částečnou marginalizací této organizace na přelomu tisíciletí, která probíhala souběžně s eskalací srbsko-kosovského konfliktu.

3.1.4. Kontaktní skupina

Kontaktní skupina vznikla původně již v průběhu bosenského konfliktu, ale jakmile se začala zhoršovat situace v Kosovu, byla jednou z prvních, která se o Kosovo začala zajímat. Jejími členy byly Rusko, USA, Francie, Německo, Velká Británie a Itálie. Kontaktní skupina převzala dominantní roli jakožto diplomatický prostředník mezinárodního společenství v prohlubující se kosovské krizi. (IICK 2000: 137) Kontaktní skupina se snažila iniciovat dialog mezi Srbskem a Kosovem a aktivně se snažila zapojovat do řešení konfliktu. Se zhoršující se situací v Kosovu se skupina např. rozhodla pro zavedení embarga na zbraně, které bylo následně obsaženo v Rezoluci OSN 1160, zakázala vydávání víz pro některé členy Miloševićova režimu, zmrazila fondy SRJ v zahraničí a zastavila veškeré investice do SRJ. (Tamtéž: 138)

Situaci v Kosovu se podařilo alespoň krátce uklidnit vyjednáváním dohody Milošević-Holbrook, kterou se srbským prezidentem vyjednal za Kontaktní skupinu americký zvláštní vyslanec Richard Holbrook. Prosadit požadavky Kontaktní skupiny se však Holbrookovi podařilo hlavně díky hrozbě intervence NATO. Situace však znovu začala eskalovat, když jednotky UČK obsazovaly pozice opuštěné srbskými jednotkami, což vedlo k srbské protiofenzivě a pokračujícímu konfliktu.

Další pokusy Kontaktní skupiny o iniciování dohody mezi oběma stranami bylo neúspěšné. Po srbském masakru civilního obyvatelstva v kosovské obci Račak byly obě strany svolány na konferenci v Rambouillet. Ani zde se však Kontaktní skupině nepodařilo přimět obě strany ke kompromisu. Přestože se ještě pár dní před zahájením bombardování Richard Holbrook snažil přesvědčit Miloševiče k přijetí podmínek dohody z Rambouillet, jinak bude čelit protiopatřením NATO, Miloševič odmítl tuto dohodu přijmout.

Kontaktní skupina tak byla schopna dojednat pouze částečné ukončení bojů v Kosovu v průběhu podzimu 1998 skrze smlouvu Holbrook-Milošević. Uklidnění boje však bylo pouze velmi krátké, když srbské jednotky odpověděly na obsazování

³⁵ Starala se nejen o volby do kosovských institucí, ale dohlížela i nad volbami do srbského parlamentu a na post prezidenta Srbska v roce 2012, ve kterých směli hlasovat také Srbové žijící v Kosovu.

opuštěných pozic ze strany UČK protiofenzívou, která nakonec vedla až k rozhodnutí NATO do konfliktu zasáhnout přímou intervencí.

Kontaktní skupina přitom měla poměrně silný potenciál jak působit na konflikt. To bylo dáno hlavně členstvím Ruska, které potenciálně mělo sloužit jako most pro vyjednávání mezi Kontaktní skupinou a SRJ. (Tamtéž: 143) Členství Ruska však mělo i své záporné. Přestože se snažilo spolupracovat s ostatními členy skupiny, bylo hlavním odpůrcem použití síly. To ostře kontrastovalo s americkým postojem, který postupně k použití síly směřoval. Role obou velmocí na konflikt bude ale rozebrána detailněji v další části podkapitoly. Celkově byla Kontaktní skupina přes zdánlivou konzistentnost heterogenní, což sice na jednu stranu posilovalo její vyjednávací potenciál (díky Rusku), zároveň však tento fakt díky vnitřním rozporům mezi členy Kontaktní skupinu oslaboval.

3.1.5. Rusko

Jak bylo popsáno výše, Rusko bylo jedním z členů Kontaktní skupiny, kde mělo velice ambivalentní roli. Na jednu stranu mohlo být mostem při vyjednávání s SRJ, na druhou stranu způsobovalo vnitřní rozkol, který navenek skupinu oslaboval, když nesouhlasilo s použitím síly. Právě proto, že intervence NATO by neprošla Radou bezpečnosti kvůli odporu Ruska (a pravděpodobně Číny), se NATO rozhodlo jednat unilaterálně a podniknout intervenci bez souhlasu OSN. Přestože Rusko s tímto řešením nesouhlasilo, bylo dále zapojeno do vyjednávání. Zvláštní zmocněnec Ruska Viktor Černomyrdin společně se zvláštním vyslancem EU Martti Ahtisaarim přesvědčili Miloševiče, aby přistoupil na podmínky NATO a ukončil tak humanitární intervenci.

Rusko pak hrálo podstatnou roli díky své pozici stálého člena Rady bezpečnosti ve vyjednáváních o statusu Kosova vedených mezi lety 2006 až 2007. Rusko se zde jednoznačně postavilo na stranu Srbska a společně odmítali jakékoliv řešení kosovské otázky, které by bylo Srbsku vnuceno mezinárodním společenstvím. Jakémukoliv vnucenému řešení tak zabraňovalo Rusko svou přítomností v Radě bezpečnosti. Když tak po prvním neúspěšném kole jednání přišel Martti Ahtisaari, který byl jako zvláštní zmocněnec zodpovědný za jednání, s plánem na nezávislost Kosova pod dozorem mezinárodního společenství, Rusko se proti jeho návrhu postavilo. V Radě bezpečnosti si vynutilo další tříměsíční prostor pro jednání, na který společně s USA a EU dohlíželo. Ani druhé kolo jednání však nevedlo k nalezení kompromisu ohledně statusu Kosova. V únoru 2008 následně Kosovo vyhlásilo nezávislost.

Rusko je zřejmě nejsilnějším a největším spojencem Srbska. Společně s ním okamžitě odmítlo uznat nezávislost Kosova. Srbsko se z tohoto důvodu snaží trvale udržovat dobré vztahy s Ruskem. Tato vícestranná zahraniční politika však v období od roku 2008 nenarušila pro-evropskou orientaci Srbska. Vedle jasně pro-integračních kroků tak můžeme v Srbsku pozorovat i posilování vztahů s Ruskem. Příkladem může být prodej kontrolního podílu v NIS, srbské státní ropné společnosti, ruskému polostátnímu podniku Gazprom. (Woehrel 2010: 5)

Celkově je role Ruska v konfliktu velice ambivalentní. V rámci Kontaktní skupiny na rozdíl od ostatních členů, hlavně pak USA, nesouhlasilo s použitím síly pro řešení srbsko-kosovského konfliktu. Na druhou stranu konstruktivně podporovalo kroky Kontaktní skupiny a se státy víceméně spolupracovalo i při snaze přesvědčit SRJ, aby konflikt ukončilo. V průběhu vyjednávání o statusu se však jednoznačně přiklonilo na stranu Srbska a bránilo mezinárodnímu společenství vnutit Srbsku jakékoliv řešení kosovského konfliktu. Začalo tak působit hlavně jako brzda v Radě bezpečnosti OSN, což způsobuje neschopnost OSN do konfliktu zasahovat, aniž by Rusko samo přicházelo s konstruktivními možnostmi řešení.

3.1.6. Spojené státy americké (USA)

USA projevovaly pouze malý zájem o nenásilné hnutí LDK Ibrahima Rugovy. Právě USA se rozhodly nezahrnout otázku Kosova do Daytonských jednání, které ukončily válku v Bosně a Hercegovině. Tento fakt, jak bylo ukázáno v druhé kapitole, byl hlavním důvodem pro oslabení LDK a strategie pasivní rezistence Albánců v Kosovu. To otevřelo prostor pro UČK, která již krátce po podpisu Daytonské dohody provedla své první násilné akce. Když navíc zvláštní vyslanec Gelbard označil UČK za teroristickou organizaci, SRJ to vnímalo jako signál, že může v Kosovu tvrdě zakročit, aniž by tím vyvolalo kritickou odezvu Západu. (IICK 2000: 147) Částečně se tak dá říci, že USA velmi nepřímo způsobily eskalaci konfliktu.

Do konfliktu se však zapojily stejně jako Rusko v rámci Kontaktní skupiny. V ní však tvořily protipól Ruska. USA totiž již od začátku vnímaly hrozbu použití síly jako silný přesvědčovací nástroj vůči Miloševićovu režimu. (Tamtéž: 139) USA byly schopny své evropské spojence přesvědčit, že výhružka použitím síly byla jedinou možností, jak donutit Miloševiče v Kosovu dodržovat alespoň základní lidská práva. (Tamtéž: 148) Tato strategie se ukázala alespoň částečně úspěšnou, když právě hrozba intervence NATO donutila Miloševiče přistoupit na dohodu vyjednanou zvláštním

vyslance USA Richardem Holbrookem za Kontaktní skupinu. Jednalo se však o ojedinělý případ v průběhu konfliktu, protože hrozba vojenskou intervencí již Miloševiče nedonutila přijmout dohodu z Rambouillet, což vedlo k zahájení vojenské intervence NATO. Ta měla za následek ukončení bojů v Kosovu.

Z USA se stal jeden z hlavních spojenců nezávislého Kosova a jeho nezávislost vzápětí po vyhlášení uznalo. To kontrastuje se situací v EU, která je nad otázkou uznání nezávislosti rozpolcena. To vede k pozitivnějšímu vnímání USA než EU v Kosovu. Projevilo se to například nespokojeností Kosova s misí EULEX, která oproti původnímu plánu byla nasazena pod mandátem OSN a tím pádem jako „*status neutral*“. To vedlo Kosovo k příklonu blíže k USA.

Přestože se může zdát, že tím USA částečně podkopávají vliv EU, USA se naopak snaží podporovat integrační proces a přenechat starost o Kosovo a Balkán EU. Podle Rupnika se mezinárodní přítomnost na Balkáně více europeizovala, což je způsobeno hlavně změnou priorit USA, které jsou nyní mimo Evropu. (Rupnik 2009: 1) USA nyní pomáhají snahám EU spíše z pozadí. Podporují integraci Srbska do EU, z 25 % finančně přispívají na misi EULEX, spolupracovaly s EU na technickém dialogu. Dle Lehneho „*EU nepopíratelně určuje dění na Balkáně, když však dojde na obtížné kroky, pomoc USA zůstává fundamentální.*“ (Lehne 2013) USA jsou zřejmě jediným jiným aktérem, který společně s EU působí na transformaci konfliktu. Tím, že EU však zaujímá na Balkáně výsadní postavení, USA pouze následuje její směr a napomáhá prosazování její politiky. Nepůsobí tak na konflikt samostatně svojí cestou, pouze doplňuje vliv EU. Navíc vliv USA je omezen hlavně na kosovskou stranu. Vztahy mezi Srbskem a USA se sice po vyhlášení nezávislosti relativně zlepšily, hlavním spojencem pro Srbsko však nadále zůstává Rusko.

3.2. Vliv EU na srbsko-kosovský konflikt

Prvním krokem, který je nutné provést pro zjištění vlivu EU na základě metody, kterou představili Diez, Stetter a Albert je identifikovat jednotlivá stadia konfliktu. Pouze tak lze následně zjistit, zda vliv EU na průběh konfliktu byl pozitivní či negativní. Pokud působením EU dojde k posunu z vyššího stupně konfliktu na nižší, můžeme vliv EU identifikovat jako pozitivní. Pokud v průběhu působení EU na konflikt dojde k posunu z nižšího stupně konfliktu na vyšší, EU pak na konflikt působí negativně. Graficky je průběh konfliktu zachycen na obrázku č. 5 v Příloze práce.

Průběh konfliktu, tak jak je popsáný v druhé kapitole, vykazuje průběh téměř totožný s tím, jak jsou stádia konfliktu vyobrazena v eskalačním a deeskalačním modelu na obrázku č. 2. Po smrti Tita v roce 1980 se v Kosovu projevují snahy získat lepší postavení této autonomní provincie v rámci jugoslávské federace. Probíhající demonstrace požadují změnu statusu Kosova na svazovou republiku. Od roku 1987 získává konflikt eskalační tendenci s tím, jak se k moci dostává Slobodan Milošević a začíná se projevovat rostoucí srbský nacionalismus. Konflikt se postupně vyvíjí ze stádia *rozdílu* přes stupeň *nesouhlasu* až do stádia *polarizace*. Pro toto stádium je charakteristické zformováním antagonistických stran, konflikt se stává manifestovaným a kulminuje do propuknutí dalšího stádia, *násilí*. V případě kosovského konfliktu je antagonistickou skupinou LDK, která se chopila moci v Kosovu po volbách pořádaných do paralelních albánských institucí v roce 1992. Vytvořením paralelních institucí došlo sice k manifestaci konfliktu, kulminace do násilí však ze strany LDK nenastala, protože prosazovala taktiku pasivní rezistence.

Můžeme tak identifikovat poměrně dlouhou fázi *polarizace* způsobenou příklonem většiny albánské populace k taktice pasivního odporu. Dalším důvodem proč dlouho nedošlo k přechodu do dalšího stádia konfliktu je to, že tato fáze probíhala souběžně s rozpadem Jugoslávie. Miloševićova pozornost přestala být soustředěna na Kosovo kvůli válkám s nástupnickými státy.

Fáze *polarizace* téměř naprosto koinciduje s průběhem jugoslávských válek. Končí totiž krátce po podpisu Daytonské smlouvy ukončující bosenskou válku v roce 1995. Jak bylo vysvětleno již ve druhé kapitole, byla Daytonská smlouva hlavním faktorem, který podkopal taktiku pasivního odporu LDK. Většina albánské populace začala postupně podporovat nově vzniklou UČK, jejíž první násilné činy spadají do období 1995-1996. Konflikt se tak přesunul ze stádia *polarizace* do stádia *násilí*.

Intenzita akcí v počáteční fázi byla poměrně nízká, stejně jako počet kosovských Albánců, kteří se k nové organizaci připojili. SRJ však do Kosova vyslala bezpečnostní jednotky. UČK se masivně rozrostla až na jaře 1998 po tzv. Drenickém masakru. S tímto růstem dochází k postupné eskalaci konfliktu až do fáze *války*. K přechodu do této fáze dochází v průběhu července, když započal srbský režim operaci s cílem potlačit vzpouru UČK. V průběhu léta byla do Kosova vyslána armáda doplněná o polovojenské a policejní jednotky. Tato první velká ofenzíva vedla k první výhrůžce NATO, že bude do konfliktu intervenovat. Fáze války byla na krátký čas přerušena

smlouvou Milošević-Holbrook, která vedla ke stažení srbských jednotek z oblasti Kosova. Akce UČK však vedly k brzkému návratu vojenských jednotek do oblasti.

Masakr srbských jednotek v obci Račak byl bodem zlomu pro mezinárodní společenství. Když se nepodařilo přesvědčit srbskou reprezentaci na jednáních v Rambouillet, aby přijala dohodu zahrnující stažení jednotek z Kosova, rozhodlo se NATO pro humanitární intervenci na ochranu kosovského obyvatelstva. 24. března 1999 se tak konflikt v Kosovu stal internacionalizovaným.

Intervence NATO trvala celkem 78 dní, než byl prezident Milošević přesvědčen vyjednávatelky Ruska a EU, aby přijal podmínky NATO, které byly později potvrzeny v rezoluci 1244. Tato intervence vedla k zastavení bojů a konflikt se tak dostal do stádia *klidu zbraní*. Fáze *klidu zbraní* trvala poměrně dlouho. To bylo způsobeno hlavně tím, že rozhodnutí o statusu Kosova bylo posunuto rezolucí 1244 do budoucna. Otázka statusu byla otevřena až v roce 2006, kdy bylo iniciováno první kolo jednání. Protože však ani první ani druhé kolo nebylo úspěšné a nebylo dosaženo dohody, která je další fází deeskalace, protáhla se tato fáze až do roku 2011.

V roce 2011 byla iniciována EU jednání v rámci tzv. technického dialogu a bylo dosaženo řady vzájemných smluv, které mají usnadnit vzájemné vztahy mezi oběma subjekty bez ohledu na status Kosova. Největším úspěchem jednoznačně bylo podepsání a postupná implementace První dohody o principech řídicích normalizaci vztahů. Tyto dohody tak představují další fázi deeskalace konfliktu do stupně *dohoda*.

Prozatím dosažené dohody jsou pouze částí většího procesu, který má v konečném důsledku vést k normalizaci vztahů mezi Srbskem a Kosovem v průběhu integrace do EU. V rámci tohoto procesu se má konflikt postupně přesunout až do dalšího nižšího stupně, kterým je *normalizace*. Konflikt se tedy v současné době nachází na postupné cestě do tohoto stupně. Přestože bylo dosaženo značného pokroku ve vzájemných vztazích mezi Srbskem a Kosovem, fáze *normalizace* ještě nebylo dosaženo a je zatím otevřenou otázkou, kdy a jak bude tohoto stupně dosaženo.

Po určení jednotlivých stupňů konfliktu můžeme sledovat, jaký vliv měla EU mezi jednotlivými stupni konfliktu. V průběhu eskalační fáze, kdy se konflikt postupně přesouval z nižších stupňů konfliktu do vyšších, byla EU spíše sekundárním aktérem. Hlavní roli v těchto stupních hrálo spíše OSN, NATO a Kontaktní skupina, která byla tvořena i několika členskými státy EU. V průběhu stupňů *rozdílu* a *polarizace* byl konflikt mezinárodním společenstvím spíše přehlížen, což potvrzuje i rozhodnutí USA

nezapojit kosovský problém do Daytonských jednání, která USA řídily. Jak již bylo zmíněno, právě tento fakt byl silným stimulem pro eskalaci konfliktu do stádia *násilí*.

V období, kdy se konflikt nacházel ve stupni *násilí*, sice EU zvýšila svou angažovanost na Balkáně zavedením Regionálního přístupu, ten však neměl na konflikt významný vliv. V průběhu tohoto Regionálního přístupu se konflikt v roce 1998 přenesl do stádia *válka*. EU na zhoršující se situaci v Kosovu reagovala zavedením různých sankcí vůči srbskému režimu v průběhu roku 1999 a v rámci SRJ podporovala černohorskou vládu, která vystupovala proti režimu Slobodana Miloševiče. Tyto její kroky však k uklidnění konfliktu nevedly. Jediným dočasným uklidněním konfliktu byla smlouva Miloševič-Holbrook vyjednána zástupcem Kontaktní skupiny a podpořená hrozbou intervencí NATO.

Přechod z nejvyšší eskalační fáze konfliktu do prvního deeskalačního stupně *klid zbraní* bylo dosaženo až intervencí NATO. To byl hlavní aktér, který konflikt do této fáze přenesl. Svou úlohu alespoň částečně v tomto přechodu sehrála i EU, když její zvláštní zmocněnec Martti Ahtisaari společně se zvláštním zmocněncem Ruska Viktorem Černomyrdinem přiměli Miloševiče přistoupit na podmínky NATO, které zahrnovaly odchod bezpečnostních složek z Kosova. Primárním aktérem však bylo v rámci tohoto procesu NATO.

V průběhu stupně *klid zbraní* se postupně měnila angažovanost EU na Balkáně a v rámci srbsko-kosovského konfliktu. Přestože hlavní odpovědnost za post-konfliktní vývoj v Kosovu přijala OSN, EU se v rámci mise UNMIK starala o Pilíř IV, který zahrnoval ekonomický rozvoj Kosova a koordinaci zahraniční pomoci. Kosovský konflikt vedl EU také ke změně politiky vůči Balkánu. Přijala jednak hlavní roli v Paktu stability pro jihovýchodní Evropu, hlavně ale upravila své vztahy se zeměmi tzv. západního Balkánu. Na ty rozšířila perspektivu členství v rámci Procesu stabilizace a přidružení. Přestože Srbsko po pádu Miloševičova režimu projevilo snahu o započetí integrace do EU, tato snaha byla přerušena smrtí prointegračního premiéra Srbska Djinjiče. Až do roku 2008 se u moci střídaly vlády pod vedením konzervativního Vojislava Koštunici, které proces integrace do EU zbrzdila především svou nespoluprací s ICTY, kterou EU požadovala. To omezovalo i schopnost EU působit na konflikt.

V roce 2006 bylo OSN iniciováno první kolo jednání o budoucím statusu Kosova mezi Srbskem a kosovskou reprezentací. To potenciálně mohlo přenést spor do stupně konfliktu *dohoda*. První kolo jednání však bylo neúspěšné a ani další tříměsíční

prodloužení vyjednávací doby prosazené Ruskem nevedlo ke shodě mezi stranami. Snaha OSN a Ruska přenést konflikt na nižší stupeň byla neúspěšná. OSN se ještě před zahájením jednání rozhodla přenechat vedoucí roli v srbsko-kosovském konfliktu EU.

V roce 2008 po vyhlášení kosovské nezávislosti dochází k podstatné změně na srbské politické scéně. K moci se dostává proevropská koalice pod vedením premiéra Cvetkoviče z DS. Pro tu se stává evropská integrace nejdůležitějším zahraničně-politickým cílem vedle otázky statusu Kosova. To bylo podstatnou změnou, protože otevřela EU konečně možnost ovlivňovat Srbsko i svým nejsilnějším zahraničně-politickým nástrojem, tj., skrze proces rozšiřování. Srbsko od roku 2008 provedlo řadu prointegračních kroků, např. vydalo ke stíhání do Haagu trojici dlouho hledaných válečných zločinců Karadžiče, Mladiče a Hadžiče. Změna nastala i v přístupu koalice ke kosovské otázce. Proevropská koalice podle Obradovič-Wochnikové a Wochnika přijala k otázce „vyzrálejší přístup“ po vyhlášení kosovské samostatnosti. Srbsko pod jejím vedením přijalo diplomatictější přístup a snažilo se bránit uznání Kosova jinými státy a nechalo unilaterální vyhlášení nezávislosti přezkoumat Mezinárodním soudním dvorem. Tento postup odpovídá aktivujícímu vlivu EU (*enabling impact*) na konflikt, kdy aktivující vliv bývá spojován se socializací politických elit na evropský diskurs, který může potenciálně vést k umírnění konfliktu (viz. str. 17.).

EU se rozhodla do procesu integrace zahrnout i srbsko-kosovský konflikt. Přestože si Srbsko dlouhou dobu myslelo, že tyto dvě otázky může pojímat odděleně, pro EU nebyla tato možnost myslitelná. EU nemá zájem inkorporovat další nevyřešený konflikt, navíc perspektiva členství je rozšířena na celou oblast západního Balkánu, tím pádem i na Kosovo bez ohledu na jeho status. Pro EU by tak členství Srbska, které blokuje integraci Kosova, znamenalo problém. Z těchto důvodů se EU rozhodlo zatížit srbský integrační proces specifickou podmínkou, která po Srbsku požaduje normalizaci vztahů s Kosovem. To na srbskou vládu vytváří silný tlak. Pokud chce pokračovat v cestě do EU, musí viditelně upravit své vztahy s Kosovem. Podle typologie Dieze, Stettera a Alberta působí EU na konflikt i skrze tzv. obligatorní vliv.

V roce 2011 EU iniciovala mezi Srbskem a Kosovem tzv. technický dialog, ze kterého vzešly první smlouvy upravující fungování vzájemných vztahů mezi Srbskem a Kosovem. Dosavadním největším úspěchem tohoto procesu bylo dosažení tzv. První dohody, která upravuje autonomii srbských obcí v rámci Kosova, ukončuje fungování paralelních srbských institucí na území severního Kosova a zavazuje obě strany k tomu, aby vzájemně nenarušovaly svou potenciální integraci do EU. Kontext podpisu této

dohody potvrzuje silnou roli, jakou v celém procesu hraje princip kondicionality. Jednání o této smlouvě se odehrávala v době, kdy měla Evropská rada rozhodnout o otevření přístupových rozhovorů se Srbskem právě na základě jeho pokroku v normalizaci vztahů s Kosovem. Smlouva tak měla Srbsku otevřít další dveře k cestě do EU. Celkově je EU spokojena s pokrokem Srbska při plnění podmínky normalizace vztahů s Kosovem. Podle ní již došlo „*k řadě nezvratných změn.*“ (European Commission 2013b: 6)

To, že k podpisu zatím nejdůležitější smlouvy která je bez nadsázky označována za historickou, došlo v kontextu možného otevření přístupových rozhovorů, odpovídá předpokladům Dieze, Stettera a Alberta, že se vliv EU zvyšuje s postupem přístupového procesu. Haugtonův předpoklad, že vliv EU bude nejsilnější právě v období rozhodování o otevření přístupových rozhovorů, zatím nemůže být potvrzen. Haugton totiž tvrdí, že ve fázi předvstupní a v průběhu přístupových rozhovorů již vliv EU nebude tak silný jako při rozhodování o jejich otevření. Protože však období přístupových rozhovorů je zatím příliš krátké, nelze tento předpoklad potvrdit.

EU hlavně skrze proces integrace Srbska byla hlavním aktérem, který napomohl přesunout konflikt z dlouhotrvajícího stupně *klidu zbraní* do nižšího stupně konfliktu, *dohody*. Z toho vyplývá, že její vliv je jednoznačně možné identifikovat jako pozitivní, jak jej definuje ve svých pracích Diez, Stetter a Albert. Prozatím dosažené smlouvy však podle plánu EU mají být pouze jedním z mnoha kroků na cestě k úplné normalizaci vztahů mezi Srbskem a Kosovem. Deklarovaným cílem EU je přenést konflikt ještě na nižší stupeň, tj., stupeň *normalizace*. Přestože můžeme již nyní sledovat pozitivní trendy směrem k tomuto stupni konfliktu, je jeho naplnění zatím otázkou budoucnosti, a to za předpokladu, že Srbsko neupustí od svých integračních cílů.

Celkově lze působení EU na srbsko-kosovský konflikt shrnout takto. V průběhu jeho eskalace byla EU spíše sekundárním aktérem a její vliv byl poměrně slabý. Plný vliv se projevil až po roce 2008 s nástupem prointegračních vlád, kdy mohla na konflikt začít působit skrze proces integrace Srbska. Do jeho rámce zahrnula podmínku normalizace vztahů Srbska s Kosovem. Když EU začala skrze tento proces kondicionality na konflikt působit došlo k jeho posunu do nižšího stupně díky podpisu řady dohod mezi oběma subjekty. Vliv EU na konflikt skrze integraci, navíc doplnění o mediaci jednání mezi Srbskem a Kosovem, můžeme tedy jednoznačně označit za pozitivní.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jak proces integrace Srbska do EU ovlivňuje srbsko-kosovský konflikt. Jak totiž prokázalo východní rozšíření z roku 2004, EU disponuje poměrně silnými nástroji, jak v rámci procesu rozšíření ovlivňovat nečlenské země. EU byla schopna řídit dění ve střední a východní Evropě po pádu železné opony díky snaze těchto států o návrat do Evropy. Po úspěšné transformaci a integraci států tohoto regionu se na politiku rozšiřování začalo pohlížet jako na nejsilnější zahraničně-politický nástroj EU.

Před EU se díky tomu otevřela možnost, jak skrze tento proces ovlivňovat a transformovat konflikty ve státech usilujících o členství v EU. Poprvé se tímto tématem zabýval projekt birminghamské univerzity *EUborderconf*, jehož cílem bylo zjistit, jak a vůbec zda je EU schopna skrze integraci a přidružení ovlivňovat hraniční konflikty. Autoři tohoto projektu Diez, Stetter a Albert přišli s teoretickými východiskem, jak může EU skrze čtyři cesty vlivu (*pathways*) působit na konflikty. Na základě správnosti zvolené cesty pak může být vliv EU na konflikt pozitivní či negativní. Pro zjištění vlivu autoři identifikují stupně konfliktu na základě sekuritizačního modelu. Jestliže vlivem EU dojde k posunu z vyššího stupně konfliktu na nižší, EU má na konflikt pozitivní vliv. Pokud je tomu naopak a dojde k posunu na vyšší stupeň, EU konflikt ovlivňuje negativně.

Výzkumem v této oblasti se zabývalo více studií. Podobně se vlivem EU, v tomto případě však na secesionistické konflikty, zabýval i tým výzkumníků ve sborníku *Europeanization and Conflict Resolution: Case Studies from the European Periphery*. Ti se zabývali vlivem EU na konflikty jednodušeji skrze proces kondicionality a sociálního učení. Tyto dva základní mechanismy, jak EU může ovlivňovat státy usilující o členství, jsou ve své podstatě obsaženy i v cestách vlivu předchozího projektu z Birminghamu. Projekt *EUborderconf* ale nabízí ucelenější a jasnější metodu, jak vliv EU na konflikt sledovat. Proto byla jejich metoda zjištění pozitivního či negativního vlivu EU na srbsko-kosovský konflikt zvolena pro tuto práci.

V práci však došlo k částečné úpravě použité metody. Původní model stupňů konfliktu založený na měření sekuritizace byl nahrazen tradičnějším modelem eskalace a deeskalace konfliktu. Jeho výhodami je, že má více stupňů, díky tomu, že obsahuje eskalační a deeskalační fázi, navíc více odpovídá skutečnému průběhu srbsko-

kosovského konfliktu. V jeho rámci bylo možné přesněji zachytit současný vývoj v konfliktu a tím i lépe analyzovat roli EU.

Práce byla rozdělena do tří kapitol. Cílem první kapitoly bylo objasnit základní fungování vlivu EU a vztáhnout tak vliv EU na konflikty do obecnějšího rámce. V úvodu bylo vysvětleno, proč se státy přizpůsobují vlivu EU a jak tedy vzniká tzv. transformativní síla EU. Následně se práce věnovala dvěma základním mechanismům, tj., procesu kondicionality a sociálního učení, skrze které je EU schopna ovlivňovat nečlenské země. Tyto dva mechanismy jsou totiž základem i pro pochopení čtyř cest vlivu EU na konflikty, se kterými pracuje použitá teorie *EUborderconf*.

Druhá kapitola práce se zabývala průběhem srbsko-kosovského konfliktu, ale zároveň i procesem integrace Srbska do EU. V práci bylo záměrně zvoleno zabývat se oběma procesy souběžně. Díky tomu lze totiž lépe pozorovat, jak se vliv EU na konflikt měnil v průběhu rozdílných stádií vztahů mezi EU a Srbskem. Cílem této kapitoly bylo objasnit kořeny konfliktu, jeho podstatu, ale hlavně průběh, aby následně mohly být identifikovány jednotlivé stupně konfliktu na základě eskalačního a deeskalačního modelu, na základě kterého pak mohl být zjištěn vliv EU na konflikt.

Tato kapitola byla rozdělena do tří podkapitol na základě rozdílných stupňů integrace Srbska do EU. První období reflektovalo vývoj konfliktu a vztahu s EU od roku 1987 až do intervence NATO v roce 1999. Částečně zde bylo zmíněno i postavení Kosova v rámci SFRJ. Pro toto období je charakteristický vztah mezi EU a Srbskem/SRJ na velice nízké úrovni.

Druhé sledované období je ohraničeno roky 1999 a únorem 2008, kdy došlo k vyhlášení nezávislosti Kosova. V této části práce reflektuje mezinárodní zprávu Kosova a neúspěšné jednání o statusu Kosova mezi lety 2006-2007. V tomto období je vztah mezi EU a Srbskem velice ambivalentní. Na jednu stranu EU otevřelo pro celou oblast západního Balkánu perspektivu členství, na druhou stranu Srbsko nevyužilo perspektivy členství a nadále s EU nespolupracovalo. V tomto období tak EU si již vytvořila potenciál pro to, aby mohla konflikt ovlivňovat, ale neměla příležitost, protože Srbsko se do procesu integrace nezapojilo.

Poslední podkapitola se zabývá obdobím po vyhlášení nezávislosti Kosova a posledním milníkem, který reflektuje, jsou obecní volby v Kosovu z listopadu 2013. Po vyhlášení nezávislosti Kosova se v Srbsku dostává k moci první prointegrační vláda, která si za jeden ze zahraničně-politických cílů klade členství v EU. Tento rok je výrazným zlomem ve vzájemných vztazích mezi EU a Srbskem. Teprve v tomto období

může EU využít svůj potenciál transformovat srbsko-kosovský konflikt. Přestože se Srbsko domnívalo, že proces integrace do EU a kosovskou otázku může řešit odděleně, EU se rozhodla obě záležitosti spojit. EU integrační proces Srbska zatížila specifickou podmínkou normalizace vztahů s Kosovem. V rámci plnění této podmínky již Srbsko s Kosovem podepsalo řadu smluv, které mají usnadnit vztah mezi oběma subjekty. Nejdříve se jednalo o smlouvy vzniklé z tzv. technického dialogu iniciovaného a mediovánoho EU. Největším dosavadním úspěchem je podpis První dohody o principech řídicích normalizaci vztahů.

Cílem poslední kapitoly bylo aplikovat na tento konflikt teorii projektu *EUborderconf*. Prvním krokem bylo odstranit vliv jiných nezávisle proměnných, tj. jiných aktérů na konflikt. Bylo tedy nutné identifikovat relevantní aktéry, kteří se konflikt snažili ovlivnit a zjistit kdy a jak na konflikt působili. Za relevantní aktéry byly označeny mezinárodní organizace OSN, NATO, OBSE a Kontaktní skupina. Vliv na konflikt však měly i samotné státy, nejvíce hlavní spojenci Srbska a Kosova Rusko a USA. Bylo ale zjištěno, že většina těchto aktérů již na konflikt v období, kdy na něj začíná mít EU vliv, již nepůsobila. Jedinou výjimku tvoří USA. Ty však pouze podporují proces řízený EU a jejich vliv tak působení EU pouze doplňuje.

Dalším krokem byla identifikace jednotlivých stupňů konfliktu, na základě které bylo možné zjistit, zda je vliv EU na konflikt pozitivní či negativní. V rámci eskalační fáze konfliktu působila EU na konflikt pouze sekundárně. Hlavní roli v konfliktu měla Kontaktní skupina a NATO. NATO bylo i hlavním aktérem, který přenesl konflikt z fáze *válka* do *klidu zbraní*. Právě v tomto stupni konfliktu převzala EU vedoucí roli v Kosovu od OSN, která nebyla schopna přenést konflikt do dalšího deeskalačního stupně *dohody*.

Poté, co se Srbsko připojilo do integračního procesu po volbách 2008 a podniklo řadu důležitých kroků na cestě do EU, rozhodla se EU začít na konflikt působit tím, že kosovskou otázku zahrne do integračního procesu Srbska v rámci podmínky normalizace vztahů s Kosovem. EU se tak snaží na konflikt působit skrze proces kondicionality. Podle typologie Dieze, Stettera a Alberta se jedná o obligatorní cestu vlivu.

Skrze tuto cestu vlivu byla EU schopna přenést konflikt do stupně *dohoda*, když mezi Srbskem a Kosovem došlo k podpisu řady dohod vycházejících z technického dialogu vedeného EU, které upravují vzájemné vztahy obou subjektů. Celý proces vyvrcholil dosažením zatím nejvýznamnější smlouvy, tzv. První dohody. V ní se Srbsko

zavázalo odstranit své paralelní instituce na území severního Kosova převážně obydlého srbskou populací a přenést tuto oblast pod správu kosovských institucí. Kosovo se naopak zavázalo zřídit Komunitu srbských obcí, která bude disponovat autonomií v rámci Kosova. Obě strany se navíc zavázaly, že si vzájemně nebudou blokovat cestu do EU.

EU celkově hodnotí proces dosažený v rámci podmínky normalizace vztahů za velký pokrok. Zároveň pro ni však představuje pouze část z další řady fází, kterou bude muset Srbsko na cestě k plné normalizaci vztahů s Kosovem projít. Cílem EU je posunout konflikt ještě do nižšího stupně konfliktu, tj., do stupně *normalizace*. Přestože můžeme již nyní sledovat pozitivní trendy směrem k tomuto stupni konfliktu, je jeho naplnění zatím otázkou budoucnosti, a to za předpokladu, že Srbsko neupustí od svých integračních cílů.

Prameny a literatura

Prameny

Council of the European Union. 2014. „First Accession Conference with Serbia.“ (online; PDF). Dostupné z:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/genaff/140676.pdf (12. 3. 2014)

European Commission. 2013a. „Kosovo* 2013 Progress Report.“ (online; PDF). Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/strategy-and-progress-report/index_en.htm (12. 3. 2014)

Council of the European Union. 2005. „Presidency Conclusion“. (online; PDF). Dostupné z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/85349.pdf (26. 3. 2014)

European Commission. 2012. „Serbia 2012 Progress Report.“ (online; PDF). Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/strategy-and-progress-report/index_en.htm (12. 3. 2014)

European Commission. 2013b. „Serbia 2013 Progress Report.“ (online; PDF). Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/strategy-and-progress-report/index_en.htm (12. 3. 2014)

Literatura

About the Stability Pact. *Stability Pact* (online). Dostupné z: <http://www.stabilitypact.org/> (19. 3. 2013)

Balkan breakthrough. Serbia and Kosovo agree at last. *The Economist*, 27. 4. 2013 (online). Dostupné z: <http://www.economist.com/news/europe/21576701-serbia-and-kosovo-agree-last-balkan-breakthrough> (14. 5. 2013)

Peci, Edona (a). „Belgrade’s Men Win North Kosovo Polls.“ *BalkanInsight*, 15. 11. 2013 (online). Dostupné z: <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbian-list-srpska-to-govern-kosovo-north> (7. 4. 2014)

Rambotsham, Oliver, Woodhouse, Tom, Miall, Hugh. 2005. „*Contemporary conflict resolution : the prevention, management and transformation of deadly conflicts.*“ Cambridge: Polity.

Pelikán, Jan. 2004. „*Dějiny Srbska.*“ Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Sedelmeier, Ulrich. 2010. „Enlargement. From Rules for Accession to a Policy Towards Europe.“ in Wallace, Helen, Pollack, Mark (eds.). 2010. *Policy-making in the European Union.* Oxford: Oxford University Press.

Lynch, Dov. 2009. „ESDP and OSCE.“ in Grevi, Giovanni, Helly, Damien, Keohane, Daniel (eds.). „*European Security and Defence Policy. The First 10 Years (1999-2009).*“ European Union Institute For Security Studies.

Šubotič, Jelena. 2011. „Europe is a State of Mind: Identity and Europeanization in the Balkans.“ *International Studies Quarterly* 55, 309 – 330. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com> (25. 2. 2014)

Coppieters, Bruno, Emerson, Michael, Huysseune, Michel et al. 2004. „Europeanization and Conflict Resolution: Case Studies from the European Periphery.“ in Coppieters, Bruno, Emerson, Michael, Huysseune, Michel (eds.). 2004. *Europeanization and Conflict Resolution: Case Studies from the European Periphery.* Gent: Academia Press. Dostupné z: http://www.belspo.be/belspo/organisation/Publ/pub_ostc/WM/rS10303_en.pdf (19. 3. 2014)

Noutcheva, Gergana, Tocci, Nathalie, Coppieters, Bruno et al. 2004. „Europeanization and Secessionist Conflicts: Concepts and Theories.“ *Journal of Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe (JEMIE)* (1). Dostupné z: <http://heinonline.org> (19. 3. 2014)

Sedelmeier, Ulrich. 2011. „Europeanisation in new member and candidate states.“ *Living Reviews in European Governance* 6 (1). Dostupné z: <http://www.livingreviews.org/lreg-2011-1> (4. 3. 2013)

Obradovič-Wochnik, Jelena, Wochnik, Alexander. 2012. „Europeanising the ‘Kosovo Question’: Serbia’s Policies in the Context of EU Integration.“ *West European Politics* 35 (5), 1158 – 1181. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com> (18. 2. 2013)

European Union- EU Facts. Nobelprize.org (online). Dostupné z: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/2012/eu-facts.html (26. 3. 2014)

Bartlett, Wiliam. 2008. „*Europe's Troubled Region. Economic Development, institutional reform and social welfare in the Western Balkans.*“ Oxon: Routledge.

Leonard, Mark. 2005. „Europe's Transformative Power.“ *Centre for European Reform* (online). Dostupné z: <http://www.cer.org.uk/publications/archive/bulletin-article/2005/europes-transformative-power> (26. 3. 2014)

Noutcheva, Gergana. 2007. „Fake, Partial and Imposed Compliance. The Limits of the EU's Normative Power in the Western Balkans.“ *CEPS Working Document 274*. Dostupné z: <http://www.ceps.eu> (4. 3. 2013)

Schimmelfennig, Frank, Sedelmeier, Ulrich. 2004. „Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe.“ *Journal of European Public Policy* 11 (4), 669 – 687. Dostupné z: http://www.mzes.uni-mannheim.de/projekte/typo3/site/fileadmin/research%20groups/1/teamB-reader/Schimmelfennig%20%26%20Sedelmeier_Governance%20by%20conditionality.pdf (26. 3. 2014)

History of relations. *The Delegation of the European union to the Republic of Serbia*. (online). Dostupné z: <http://www.europa.rs/en.html> (5. 3. 2014)

Lazarevič, Uroš. 2008. „Charakteristika režimu Slobodana Miloševića v Srbsku: Vzestup a vrchol.“ *Politologická revue* (2), 69-86. Dostupné z: www.cceol.com (10. 9. 2012)

Tiersky, Ronald. 2010. „Introduction. Europe and the Geopolitical Order.“ in Tiersky, Ronald, Van Oudenaren, John (eds.). 2010. *European Foreign Policies. Does Europe Still Matter?* Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Štěpánek, Václav. 2011. „*Jugoslávie – Srbsko – Kosovo: kosovská otázka ve 20. století.*“ Brno: Masarykova univerzita.

Malcolm, Noel. 1998. „*Kosovo. A short history.*“ London: Pan Books.

Lehne, Stefan. „Kosovo and Serbia: Toward a Normal Relationship.“ *Policy Outlook*. Dostupné z: http://carnegieendowment.org/files/Kosovo_and_Serbia.pdf (14. 5. 2013)

Tansey, Oisín. 2009. „Kosovo: Independence and Tutelage.“ *Journal of Democracy* 20 (2), 153 – 166. Dostupné z: https://kclpure.kcl.ac.uk/portal/files/10292226/Tansey_Kosovo_Independence_and_Tutelage_JoD_09.pdf (26. 3. 2014)

Deda, Ilir. 2009. „Kosovo: Internationalized Democracy-Building.“ *Southeast Europe. Journal of Politics and Society* (57) 02-03, 235 – 260. Dostupné z: www.ceeol.com (4. 3. 2013)

Peci, Edona (b). „Kosovo, Serbia PMs Trade Blame Over Poll Violence.“ *BalkanInsight*, 20. 11. 2013 (online). Dostupné z: <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-and-serbia-pms-trade-barbs-over-polls-at-the-un> (7. 4. 2014)

Szpala, Marta. „Local elections in Kosovo overshadowed by incidents.“ *Centre for Eastern Studies*, 6. 11. 2013 (online). Dostupné z: <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2013-11-06/local-elections-kosovo-overshadowed-incidents> (3. 12. 2013)

Barlovac, Bojana. „Low Turnout in Repeat North Kosovo Vote.“ *BalkanInsight*, 17. 11. 2013 (online). Dostupné z: <http://www.balkaninsight.com/en/article/locals-in-north-kosovo-vote-again> (7. 4. 2014)

Mihajlovič, Kosta, Krestič, Vasilije. 1995. „*Memorandum of the Serbian Academy of Sciences and Arts. Answers to Criticism*.“ Belgrade: GIP „Kulatura“.

Dorussen, Han. 2001. „Mixing carrots with Sticks: Evaluating the Effectiveness of Positive Incentives.“ *Journal of Peace Research* 38 (2), 251-262. Dostupné z: www.jstor.org (4. 3. 2013)

Weller, Marc. 2008. „Negotiating the final status of Kosovo.“ *Chaillot Paper* 114. Dostupné z: <http://www.iss.europa.eu/publications/detail/article/negotiating-the-final-status-of-kosovo/> (26. 3. 2014)

Peci, Edona (c). „Partial Repeat Vote Ordered in North Kosovo.“ *BalkanInsight*, 6. 11. 2013 (online). Dostupné z: <http://www.balkaninsight.com/en/article/votes-to-be-repeated-partially-in-kosovo-north> (7. 4. 2014)

Bolton, Grace, Visoka, Gezim. 2010. „Recognizing Kosovo’s independence: Remedial secession or earned sovereignty? *Occasional Paper No. 11/10*. Dostupné z: www.sant.ox.ac.uk/esc/seesox (25. 2. 2014)

Buzan, Barry, Wæver, Ole, de Wilde, Jaap. 1998. „*Security. A New Framework for Analysis*.“ Boulder: Lynne Rienner Publishers, Inc.

„Serb Turns Down North Kosovo Mayor’s Post.“ *BalkanInsight* (a), 13. 1. 2014 (online). Dostupné z: <http://www.balkaninsight.com/en/article/north-kosovo-mayor-elect-refuses-to-verify-his-mandate> (7. 4. 2014)

„Serbia and Kosovo Begin Direct Liaison.“ *BalkanInsight* (b), (online). Dostupné z: <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-and-serbia-exchange-liaison-officers> (7. 4. 2014)

Smolar, Piotr. „Serbia and Kosovo sign historic agreement.“ *The Guardian*, 30. 4. 2013 (online). Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2013/apr/30/serbia-kosovo-historic-agreement-brussels> (4. 5. 2013)

Woehrel, Steven. 2010. „Serbia: Current Issues and U. S. Policy.“ *Congressional Research Service Report for Congress*. Dostupné z: <http://fpc.state.gov/documents/organization/142747.pdf> (28. 3. 2014)

Lehne, Stefan. „Serbia-Kosovo Deal Should Boost the EU’s Western Balkans Policy.“ *Carnegie Europe*, 23. 4. 2013 (online). Dostupné z: <http://carnegieeurope.eu/2013/04/23/serbia-kosovo-agreement-should-reenergize-eu-s-western-balkans-policy/g0q8> (12. 5. 2013)

„Serbia PM Urges Serbs to Vote in Repeat Polls.“ *BalkanInsight* (c), 12. 11. 2013 (online). Dostupné z: <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbia-pm-urges-serbs-to-vote-in-repeat-polls> (7. 4. 2014)

Ramet, Sabrina P. 2010. „Serbia since July 2008: at the Doorstep of the EU.“ *Southeast Europe. Journal of Politics and Society* 58 (1), 15 – 40. Dostupné z: www.ceeol.com (4. 3. 2013)

Ker-Lindsay, James, Economides, Spyros. 2012. „Standards before Status before Accession: Kosovo’s EU Perspective.“ *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 14 (1), 77 – 92. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1080/19448953.2012.656939> (4. 3. 2013)

Krastev, Ivan. 2011. „The Balkans and the EU after Mladić.“ *Survival* 53 (4), 13 – 18. Dostupné z: www.tandfonline.com (26. 5. 2013)

Diez, Thomas, Stetter, Stephan, Albert, Mathias. 2006. „The European Union and Border Conflicts: The Transformative Power of Integration.“ *International Organization* 60 (3), 563 – 593. Dostupné z: www.jstor.org (31. 1. 2013)

Diez, Thomas, Stetter, Stephan, Albert, Mathias. 2004. „The European Union and the Transformation of Border Conflicts. Theorising the Impact of Integration and Association. *Working Papers Series in EU Border Conflicts Studies* 1. Dostupné z: www.euborderconf.bham.ac.uk (14. 3. 2013)

De Wet, Erika. 2009. „The Governance of Kosovo: Security Council Resolution 1244 and the Establishment and Functioning of Eulex.“ *The American Journal of International Law* 103 (1), 83 - 96. Dostupné z: www.jstor.org (4. 4. 2013)

Falk, Richard. 2011. „The Kosovo Advisory Opinion: Conflict Resolution and Precedent. *The American Journal of International Law* 105 (1), 50 – 60. Dostupné z: www.jstore.org (25. 2. 2014)

Kritsiotis, Dino. 2000. „The Kosovo Crisis and Nato's Application of Armed Force against the Federal Republic of Yugoslavia.“ *The International and Comparative Law Quarterly* 49 (2), 330 – 359. Dostupné z: www.jstore.org (25. 2. 2014)

The Independent International Commission on Kosovo. 2000. „*The Kosovo Report: conflict, international response, lessons learned*. Oxford: Oxford University Press.

Webber, Mark. 2009. „The Kosovo war: a recapitulation.“ *International Affairs* 85 (3), 447 – 459. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com> (24. 2. 2014)

Konitzer, Andrew. 2009. „The parliamentary election in Serbia, May 2008.“ *Electoral Studies* 28, 141 – 145. Dostupné z: www.elsevier.com/locate/electstud (23. 3. 2014)

Schimmelfennig, Frank, Sedelmeier, Ulrich. 2005. „The Politics of EU enlargement. Theoretical and Comparative Perspectives.“ in Schimmelfennig, Frank,

Sedelmeier, Ulrich (eds.). 2005. *The Politics of European Union Enlargement. Theoretical approaches*. Oxon: Routledge.

Batt, Judy. 2005. „The question of Serbia.“ *Chaillot Paper* 81. Dostupné z: <http://www.iss.europa.eu/publications/detail/article/the-question-of-serbia/> (26. 3. 2014)

Schimmelfennig, Frank, Sedelmeier, Ulrich. 2004. „Theorizing EU enlargement: research focus, hypotheses, and the state of research.“ *Journal of European Public Policy* 9 (4), 500 – 528. Dostupné z: <http://stephenkinsella.net/WordPress/wp-content/uploads/2008/08/713774508.pdf> (26. 3. 2014)

Rumelili, Bahar. 2007. „Transforming Conflicts on EU Borders: the Case of Greek-Turkish Relations.“ *Journal of Common Market Studies (JCMS)* 45 (1), 105 – 126. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com> (28. 11. 2013)

„UN Report Praises Progress in Kosovo Talks.“ *BalkanInsight*, 11. 2. 2014 (online). Dostupné z: <http://www.balkaninsight.com/en/article/un-report-praises-progress-in-kosovo-talks> (7. 4. 2014)

Haugton, Tim. 2007. „When Does the EU Make a Difference? Conditionality and the Accession Process in Central and Eastern Europe.“ *Political Studies Review* 5 (2), 233–246. Dostupné z: onlinelibrary.wiley.com (26. 3. 2014)

Papadimitriou, Dimitris, Petrov, Petar. 2012. „Whose Rule, Whose Law? Contested Statehood, External Leverage and the European Union’s Rule of Law Mission in Kosovo*.“ *JCMS* 50 (5), 746 – 763. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com> (28. 11. 2013)

Kubo, Keiichi. 2010. „Why Kosovar Albanians Took Up Arms against the Serbian Regime: The Genesis and Expansion of the UÇK in Kosovo.“ *Europe-Asia Studies* 62 (7), 1135 – 1152. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com> (25. 1. 2013)

Příloha

Tabulka 1. Hlavní faktory efektivity kondicionality a socializace

	Racionální institucionalismus	Konstruktivistický institucionalismus
Strategie EU	Kondicionalita	Sociální učení (socializace)
Faktory vnější	<ul style="list-style-type: none">• Jasnost požadavků• Důvěryhodnost kondicionality• Velikost a rychlost vyplacení odměny• Vazba se Západní Evropou• Monitorovací kapacita	<ul style="list-style-type: none">• Legitimita požadavků• Legitimita procesu
Faktory domácí	<ul style="list-style-type: none">• Náklady vlády na přijetí<ul style="list-style-type: none">○ Nastavení polit. systému○ Odpůrci• Sociální mobilizace• Podpora institucí• Administrativní kapacita	<ul style="list-style-type: none">• Identifikace s EU• Pozitivní normativní resonance s domácími pravidly• Transnárodní síť

Převzato z: Sedelmeier 2011: 13

Tabulka 2. Cesty vlivu EU na konflikty

		Přístup EU (dimenze 1)	
		<i>Přímý</i>	<i>Nepřímý</i>
Cíl vlivu (dimenze 2)	<i>Elity</i>	(1) Obligatorní vliv (<i>compulsory impact</i>)	(2) Aktivující vliv (<i>enabling impact</i>)
	<i>Společnost</i>	(3) Spojovací vliv (<i>connective impact</i>)	(4) Konstruktivní vliv (<i>constructive impact</i>)

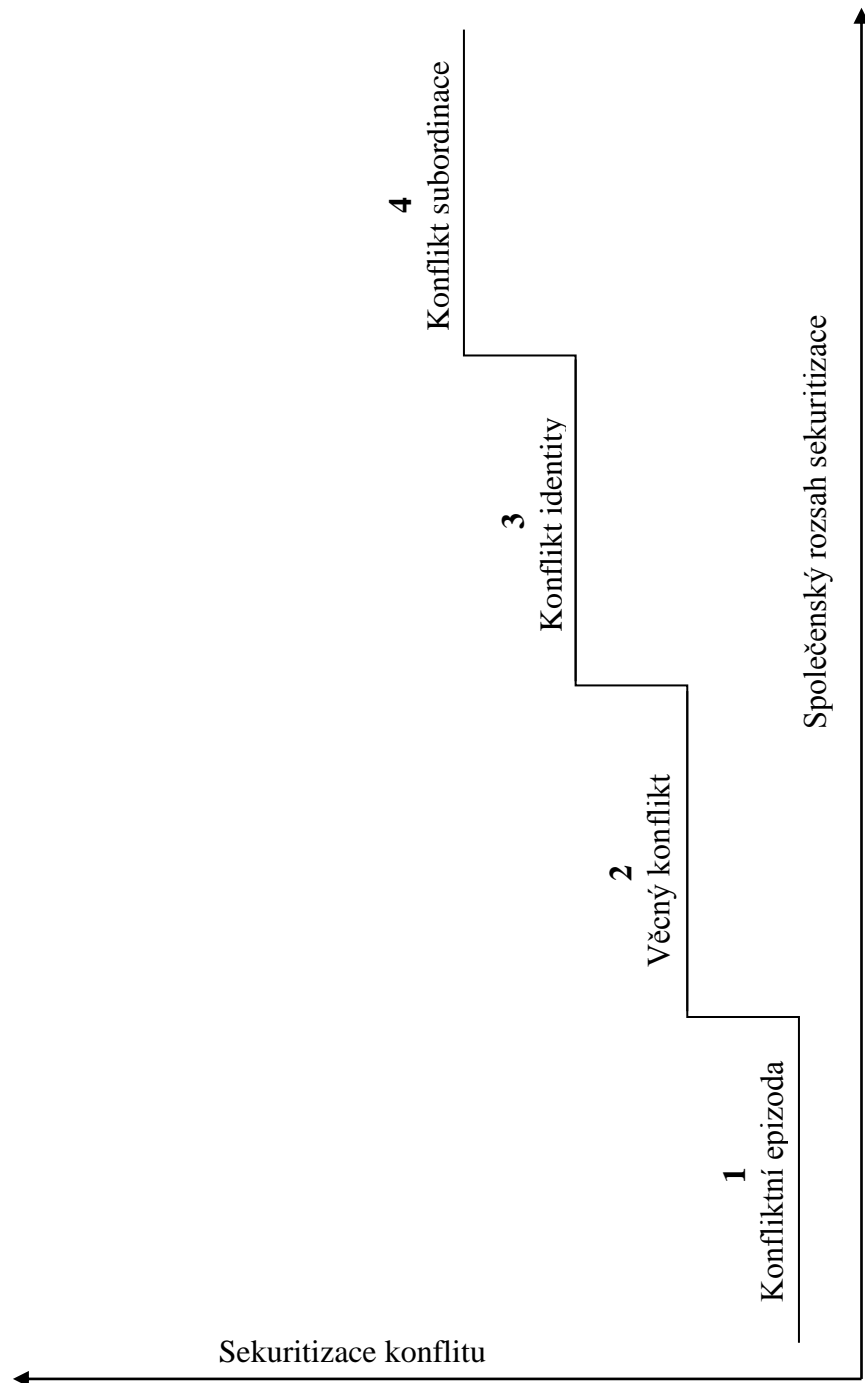
Převzato z: Diez, Stetter, Albert 2006: 572

Tabulka 3. Důsledky hraničních praktik EU na cesty vlivu

<i>Pevné hranice</i>		<i>Otevřené hranice</i>	
Vliv EU			
<i>Obligatorní</i>	slabý		silný
<i>Aktivující</i>	blokuující		aktivující
<i>Spojovací</i>	rozděluující, nepomáhající		pozitivní, spojující
<i>Konstruktivní</i>	nekonstruktivní		pozitivní, konstruktivní

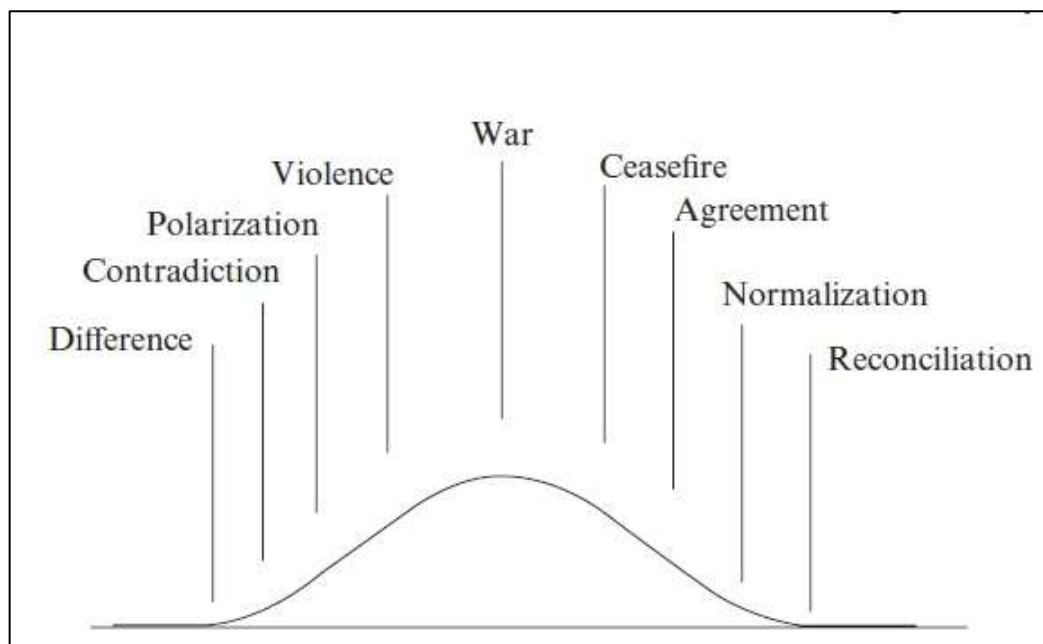
Převzato z: Rumelili 2007: 111

Obrázek 1. Model stupňů konfliktu (sekuritizace)

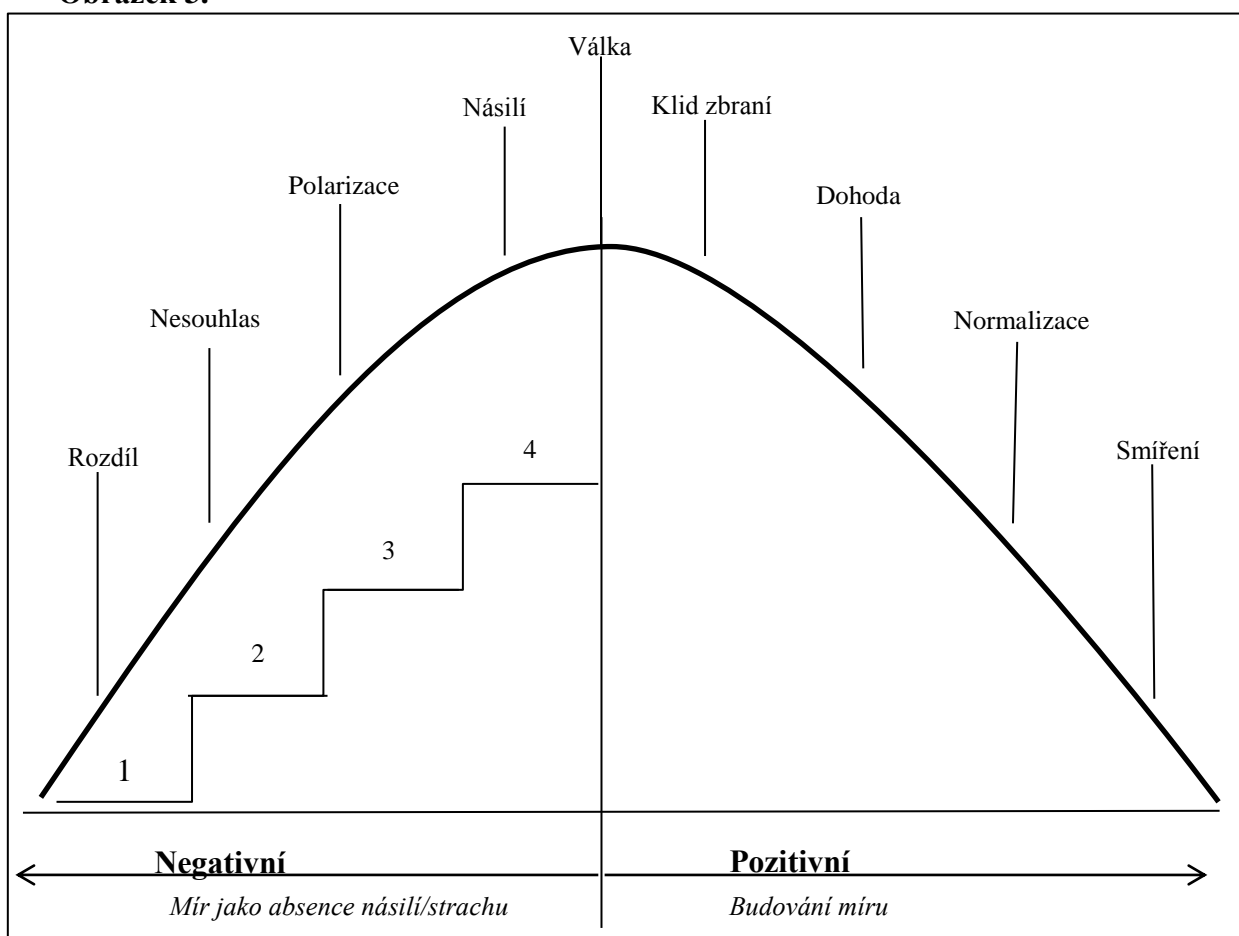
Převzato z: Diez, Stetter, Albert 2006: 568

Obrázek 2. Model eskalace a deeskalace konfliktu

Převzato z: Ramsbotham et al. 2005: 13

Obrázek 3.

Zdroj: autorka

Tabulka 4. Modely EU a secesionistické konflikty

	Model I	Model II	Model III
Politika EU	<p>EU preferuje vznik jednoho státu</p> <p>Nabízí jednotnému státu přístup ke zdrojům a institucím EU</p> <p>EU aplikuje podmínku jednoho státu na obě entity</p>	<p>EU podporuje entitu v závislosti na:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Demokratičnosti režimu b) Reformismu vlády c) „rozumnosti“ vedení v jednáních <p>EU nabízí preferované entitě privilegovaný přístup</p> <p>EU tlačí na „nerozumnou“ entitu</p> <p>EU socializuje preferovanou entitu</p>	<p>EU akceptuje secesi, může neochotně uznat obě entity</p> <p>EU nabízí privilegovaný přístup ke zdrojům a institucím obou entitám pod podmínkou plnění Kodaňských kritérií:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Demokracie b) Tržní ekonomika c) Role práva <p>EU socializuje obě entity odděleně</p>
Zamýšlené efekty	<p>EU socializuje jednotný stát</p> <p>Potlačení secesionismu</p> <p>Transformace konfliktu</p> <p>Entity vidí výhody jednotného státu</p>	<p>Izolace entity zaměřená na změnu politik a režimu</p> <p>Řešení konfliktu odsunuto dokud se izolovaná entita nevrátí k jednacímu stolu s rozumnou pozicí</p>	<p>Konflikt vyřešen „sametovým rozvodem“</p> <p>Secese formalizována</p> <p>Demokratizace a ekonom. rozvoj obou entit, aby bylo zabráněno konfliktu v budoucnu</p>
Nezamýšlené efekty	<p>Vytvoření nadbytečné vrstvy společných institucí</p> <p>Hlavní entita vidí výhodu v rozpadu společného státu</p> <p>Nepřímá podpora politických stran na nacionalistických a antireformních platformách</p> <p>Důraz na budování institucí společného státu podkopává socializaci a budování institucí na stupni entit</p>	<p>Posilování autoritářského režimu a nelegálních sektorů ekonomiky, podporování charakteristik „failed state“</p> <p>Nebezpečí eskalace konfliktu do občanské války</p> <p>Možné spojení izolované entity s jinou mocností</p>	<p>Proliferace mikro-států a potenciálních daňových rájů</p> <p>Nebezpečí destabilizace regionu</p> <p>Dominový efekt pro secesionistická hnutí v jiných regionech</p>

Převzato z: Noutcheva, Tocci, Coppieters 2004: 25

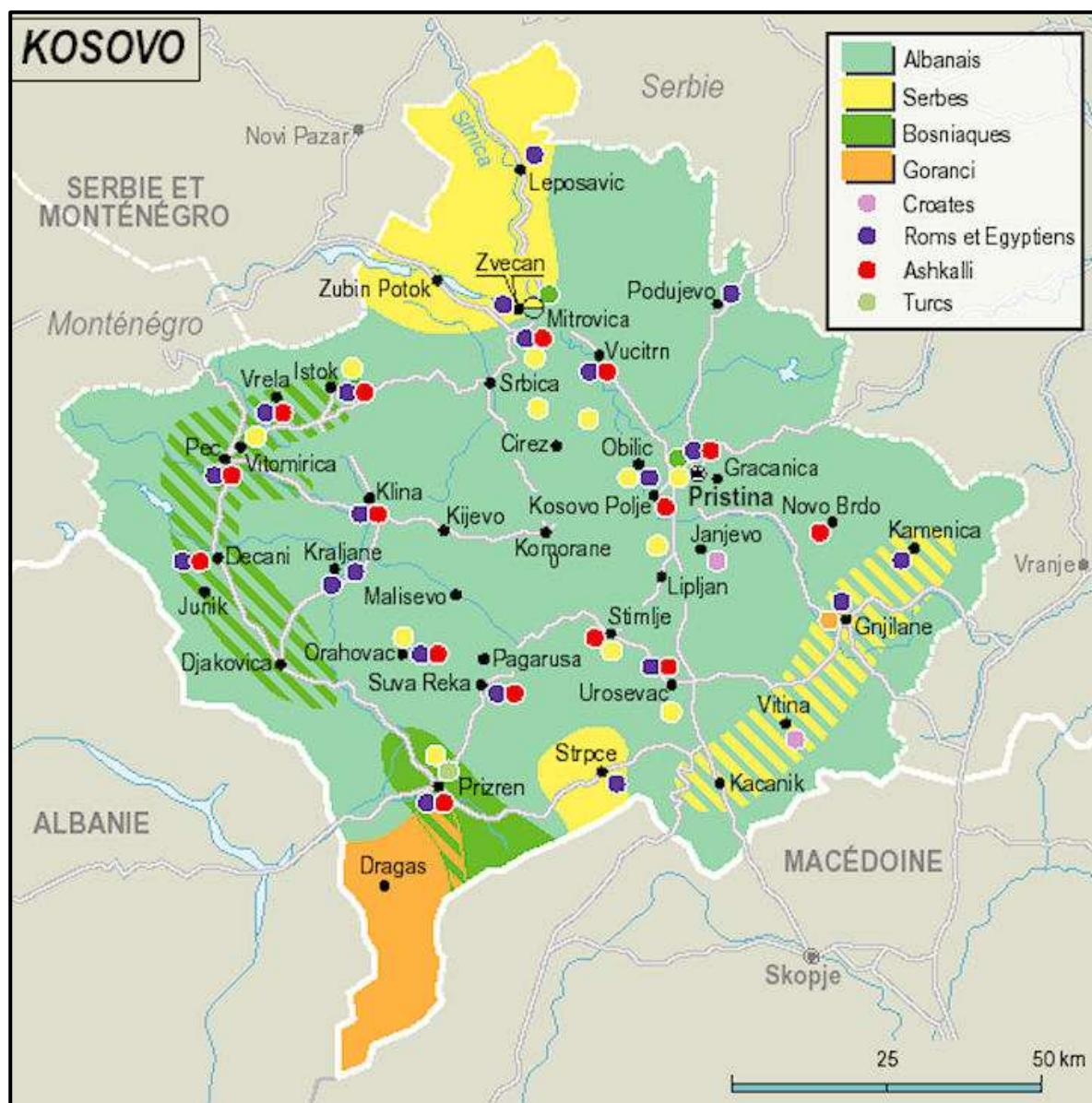
Tabulka 5. Podíl srbské populace na celkové populaci Kosova

	Populace celkem	Srbská populace	Podíl srbské populace (%)
1948	728 436	171 911	23,6
1953	804 530	189 869	23,6
1961	966 026	227 016	23,5
1971	1 247 344	228 264	18,3
1981	1 585 333	206 498	13,2
1991	1 961 515	194 190	9,9

Převzato z: IICK 2000: 39.

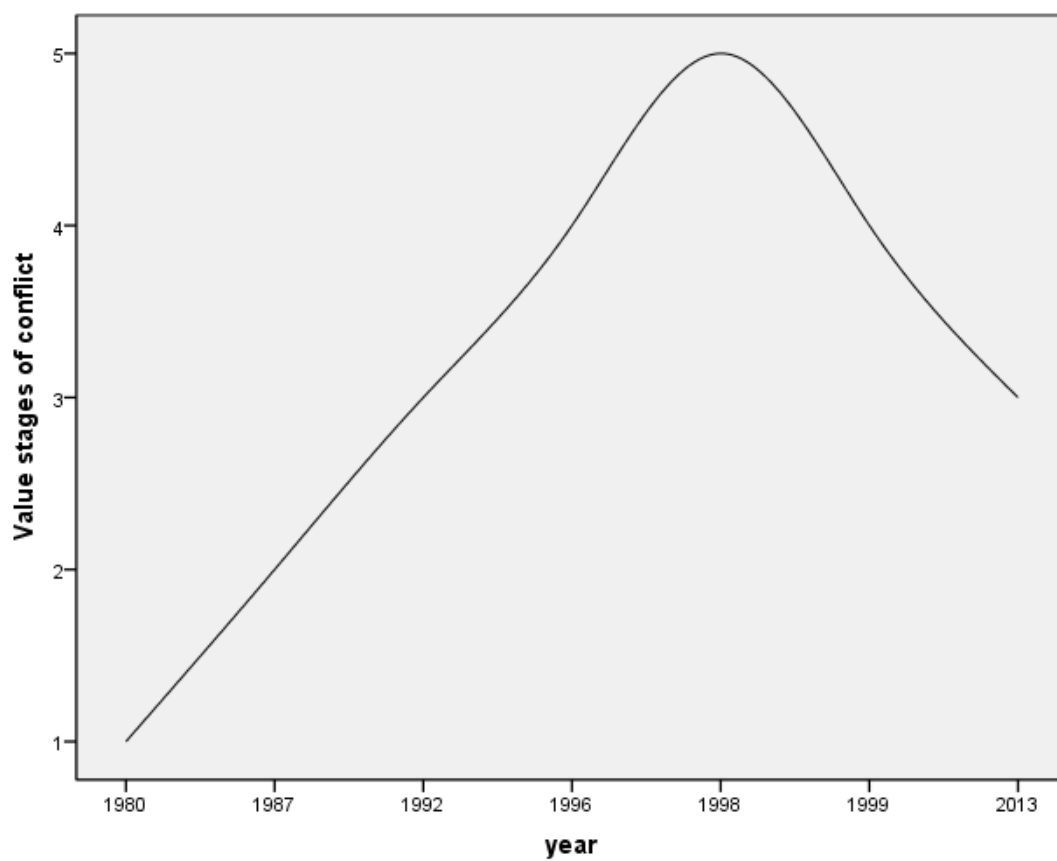
Původně z: Blagojevič, Marina. 1998. „*Kosovo In/visible Civil War.*“ in Veremis, Thanos, Kofos Evangelos. 1998. „*Avoiding another Balkan War.*“ University of Athens: ELIAMEP.

Obrázek 4. Etnická mapa Kosova.

Převzato z: GlobalSecurity.org. Dostupné z:
<http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/ks-maps.htm> (10. 4. 2014)

Obrázek 5. Průběh srbsko-kosovského konfliktu na základě eskalačního a deeskalačního modelu

Zdroj: autorka

Abstrakt

Cílem diplomové práce je zjistit jak Evropská unie ovlivňuje skrze proces integrace Srbska srbsko-kosovský konflikt. V práci byla použita metoda projektu *EUborderconf* jak tento vliv zjistit. Podle autorů může být tento vliv negativní či pozitivní v závislosti na zvolené cestě, kterou se EU na konflikt rozhodne působit. Negativní či pozitivní vliv se určuje na základě identifikace jednotlivých stupňů konfliktu pomocí modelu stupňů konfliktů. Pokud se konflikt vlivem působení EU přesune z vyššího stupně konfliktu na nižší, jedná se o pozitivní vliv. Může ale dojít i k posunu konfliktu z nižšího stupně na vyšší, kdy je vliv EU identifikován jako negativní. Autoři pro identifikaci stupňů konfliktu navrhli model využívající princip sekuritizace. Ten byl v této práci ale nahrazen modelem eskalačním a deeskalačním, který je vhodnější pro sledovaný případ.

Práce byla rozdělena do tří kapitol. První kapitola slouží k vysvětlení teorie projektu *EUborderconf* vypracované autory Thomasem Diezem, Stephanem Stetterem a Mathiasem Albertem. Cílem kapitoly bylo vysvětlit základní fungování vlivu EU a vztáhnout vliv EU na konflikty do obecnějšího rámce. Druhá kapitola se zabývá popisem průběhu srbsko-kosovského konfliktu a zároveň vývojem integrace Srbska do EU. Tato kapitola umožňuje identifikovat jednotlivé stupně srbsko-kosovského konfliktu, aby mohlo být zjištěno, zda je vliv EU pozitivní či negativní. Poslední kapitola analyzuje vliv EU na srbsko-kosovský konflikt za pomoci metody Dieze, Stettera a Alberta. Prvním krokem byla identifikace jiných relevantních aktérů, kteří mohli mít na konflikt potenciálně vliv. Zde se ukázalo, že žádný z nich v současně s EU na konflikt významně nepůsobí. Při identifikaci jednotlivých stupňů konfliktu bylo zjištěno, že EU v rámci integrace Srbska skrze proces kondicionality ovlivnila proces pozitivně, když jí daná podmínka normalizace vztahů Srbska s Kosovem vedla k podpisu smluv upravující vztah mezi oběma subjekty a tím pádem k posunu do nižšího stupně konfliktu podle eskalačního a deeskalačního modelu.

Klíčová slova: *EU, rozšiřování, proces integrace, transformativní síla, konflikt, Srbsko, Kosovo*

Abstract

Master's thesis is aimed to ascertain how the European Union (EU) affects the Serbian-Kosovar conflict through the process of Serbian integration into the EU. To

detect the impact of the EU thesis uses a method from the *EUborderconf* project. According to the authors of the project impact of the EU could be identified as either negative or positive depending on the pathway EU chooses to affect the conflict. Negative or positive impact is detected by identification of stages of conflict by the model of conflict stages. Positive impact is defined as a movement from grater stage of conflict to the lower one. If the movement is reversed, that means from the stage of lower intensity to the stage of grater intensity, EU's impact is identified as negative. Authors of the project suggested model of conflict stages based on securitization. Their model was in this thesis replaced by escalation and de-escalation model that is more suitable for the case concerned.

Thesis is divided into three chapters. First chapter clarifies the theory of the *EUborderconf* project. This chapter's aim is to explain how the EU's impact function and put the impact of the EU into a wider context. Second chapter describes the course of the Serbian-Kosovar conflict and simultaneously the Serbian integration into the EU. This chapter makes possible to identify stages of conflict and thus enables to identify EU's impact as either positive or negative. The last chapter analyses the impact of the EU on the Serbian-Kosovar conflict by the method of the *EUborderconf* project. First step is to identify other relevant actors that could have a potential impact on the conflict. No other actor was identified to affect significantly the conflict along-side the EU. Next step is to identify different stages of the conflict. The identification of the stages of conflict revealed, that the process of Serbian integration, particularly the conditionality of normalization of relations with Kosovo has a positive impact on the conflict. The conditionality of the EU led to a set of agreements signed between the conflict parties and thus to the movement from the grater stage of conflict to the lower intensity stage.

Key words: *EU, enlargement, integration process, Transformative power, conflict, Serbia, Kosovo*